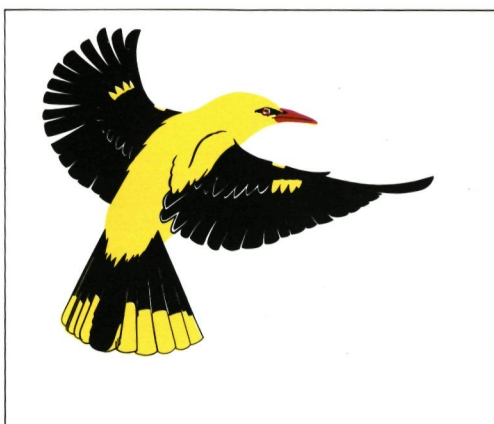


Wielewaal

TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
MEI 1991 JAARGANG 57
AFGIFTEKANTOOR 2300 TURNHOUT 1





Wielewaal

VLAAMS TIJDSCHRIFT VOOR
NATUURSTUDIE MEI 1991

C. ONKELINX. Boomkikkers: uittocht of toekomst?	65
R. DE LUST. Stuntvlieger zonder weerga: de Boomvalk	69
H. SCHRODER, F. FLEURBAEY. De Woluwevallei: een stukje groen in de hoofdstad	70
De Wielewaal en WWF... een complementair duo	72
R. DE LUST. Een claim op doornige ruigten: de Grasmus	74
Voor u gesprokkeld	77
Verenigingsberichten	79
Activiteitenkalender	87
Werk op de plank	94
Vijf voor twaalf	97
Van Aalscholver tot Zeis	98
Goed om te weten	100
W. VAN DEN EYNDE. Informatief reisverslag USSR. Opent zich een nieuwe wereld voor natuurliefhebber?	102

Titelblad: Boomkikker - Foto: C. Onkelinx

Administratie: De Wielewaal vzw
Graatakker 11 - 2300 Turnhout
Tel. 014/41 22 52 ('s maandags gesloten)

Hoofdredacteur: G. Luyts
Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout (014/41.67.45)

Lidmaatschap en abonnementen
België: 500 F. - Nederland en Luxemburg: 800 F
KNNV-leden: 700 F. - Andere landen: 900 F.
Giro: 000-0319785-73.

Ieder lid van De Wielewaal ontvangt het tweemaandelijks
tijdschrift WIELEWAAL en het trimestriële tijdschrift
ORIOULUS.

Wielewaal-leden kunnen "Natura" ontvangen tegen een
gereduceerd tarief van fl. 27,50 per jaar.

Verantwoordelijke uitgever: G. Luyts, Turnhout

Druk: Matthys-Beccu, Turnhout

Boomkikkers: uittocht of toekomst?

Chris Onkelinx

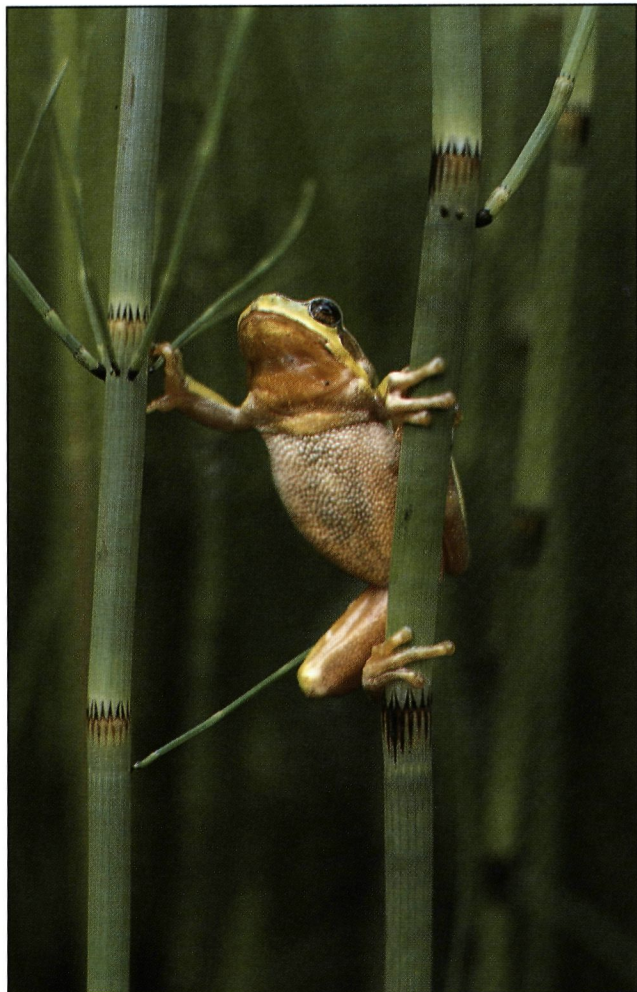
*Bij een ven te Houthalen, Ten Haagdoornheide,
zien we vijf jonge Boomkikkers
jacht maken op vliegjes op braamstruiken
waarvan de vruchtjes veel insectjes aanlokken.*

Dit tafereeltje, dat zich afspeelde op 4 september 1963, werd beschreven door pater Landewald Janssen en Martin Loenders. Het is een "Korte Mededeling" uit De Wielewaal, 1964. De leerrijke beschrijving getuigt van een succesvolle voorplanting in een vennengebied — nu staatsnatuurreservaat — en wijst op 't foerageergedrag van jonge Boomkikkers in de bramen.

Een natuurbelevens als bovenstaande behoort nu haast nog nergens tot de mogelijkheden. De Boomkikker is in ons land wellicht de meest bedreigde amfibie geworden. Behalve een kleine en tevens bedreigde populatie in West-Vlaanderen, is de huidige verspreiding van de Boomkikker beperkt tot Limburg. Ook in deze provincie is het 't grasgroene kikkertje bijzonder slecht vergaan. Tot 't begin der jaren zeventig kwam de soort hier nog in levensvatbare populaties voor in de meeste waterrijke, vrij reservaten van "De Wielewaal". Naast deze gebieden herbergden verscheidene andere kleine waterpartijen behoorlijke aantallen.

Helaas... nagenoeg stuk voor stuk moesten ze het ontgelden: het niet in eigendom hebben van tenminste de kernen van deze waardevolle stukken natuur werd ze fataal.

In Limburg trof ik de soort, behalve voor het Maasland — waar de Boomkikker ook, en alleszins tot in 1981, nog voorkwam in veedrinkpoelen — nagenoeg uitsluitend aan in een aantal kleine viskweekvijvers. Deze voortplantingsplaatsen waren bijzonder geschikt voor de Boomkikker. Zonder uitzondering hadden ze één kenmerk gemeen: in het voortplantingsgedeelte waren ze door de dichte watervegetatie bijna ondoordringbaar



Verdwenen uit vele natuurreservaten...

Foto: C. Onkelinx



Succes op de voortplantingsplaats: pas gemetamorfoseerde Boomkikkertjes, 1 cm groot

Foto: C. Onkelinx



Geschied landbiotoop is nog steeds voorhanden.

Foto: C. Onkelinx

voor de meeste vissen. Een dikke, tientallen centimeters hoge ondergedoken en vlottende plantenlaag bood bescherming en houvast aan roepende en zich voortplantende Boomkikkers, en vooral aan hun eieren en larven.

Veel voorkomende planten op die plaatsen waren o.a. Veenwortel, waterranonkels, fonteinkruiden, grassoorten, Holpijp, Riet, Grote en Kleine lisdodde, eendekroos, Watervorkje, blaasjeskruiden, Pitrus en Watertorkruid. Door het ophogen van de dijken met de grond van deze vijvers, het uitdiepen van de vijvers, het aanhouden van een hoge waterstand en het (her)uitzetten van vis, konden de Boomkikkers zich in een aantal gebieden niet meer voortplanten. Hun voortplantingsplekjes werden omgezet in visteeltgronden. Dat deze plekjes slechts een onooglijk kleine fractie bestreken van het aanwezige potentieel aan visgronden heeft ze niet gespaard van vernietiging. Volgende populaties zagen zo hun graf gedolven worden:

Vernielde voortplantingsplaatsen in Limburg

- **Grasven, Kuringen (Hasselt)**
 - kleine populatie
 - legplaats machinaal vernietigd rond 1980
 - zomerbiotoop nog aanwezig
- **Terlaemen (Heusden-Zolder)**
 - geklasseerd gebied; vrij natuurreservaat
 - populatie van minstens 35 mannetjes Boomkikker

- voorplantingsplaats machinaal vernietigd (1980)
- tot 1982 restten er nog 3 à 5 mannetjes
- zomerbiotoop nog aanwezig

- **Platwijers (Zonhoven, Hasselt)**
 - statuut van staatsnatuurreservaat sinds 1976 voorheen vrij reservaat van De Wielewaal
 - kleine, verspreide populatie in de jaren '70 (voordien grotere?)
 - voortplantingsplaats machinaal en met herbiciden vernietigd in 1976
 - zeer geschikt landbiotoop nog aanwezig
- **Wijvenheide (Zonhoven), zuidelijk deel**
 - vrij natuurreservaat
 - kleine populatie (in de jaren '70; voordien meer?)
 - vegetatie machinaal vernietigd en populatie verdwenen in 1976 (met jarenlang een enkel ex. op verscheidene, ongunstige omliggende plaatsen)
 - landbiotoop intact
- **Wijvenheide (Zonhoven), noordelijk deel**
 - oude, constante populatie
 - sinds 1982 vernietigd door drooglegging en graafwerkzaamheden
 - uitstekend landbiotoop nog aanwezig
- **Stokrooie (Hasselt)**
 - kleine populatie (vóór begin jaren '70 meer?)
 - door graafwerkzaamheden vernietigd
 - landbiotoop nog aanwezig
 - nu staatseigendom (natuurreservaat)



Boomkikker op de legplaats, tussen Veenwortel, Holpijp en Waterranonkel
Foto: C. Onkelinx

- **Kolberg, Stokrooie (Hasselt)**
 - populatie sinds 1983 niet meer vastgesteld (graafwerkzaamheden alom)
 - natuurreservaat (De Wielewaal)
 - gebied deels drooggelegd; uitstekend zomerbiotoop
- **Saarbroek (Zonhoven)**
 - geklasseerd gebied
 - stabiele populatie tot in 1980 (25 en meer mannetjes)
 - populatie verdwenen wegen watergebrek op voortplantingsplaats
 - verkleind zomerbiotoop heeft geen invloed uitgeoefend op de populatiegrootte
 - zeer geschikt zomerbiotoop
- **De Teut (Zonhoven)**
 - heide- en vennengebied
 - laatste melding: 1978 1 mannetje
 - destijds "visteelt" in vennen
 - staatsnatuurreservaat (sinds 1976)

Er restten in 1984 van het hele Limburgse boomkikkerbestand nog slechts een 4-tal populaties. De belangrijkste ervan heeft het bijzonder moeilijk gehad in de droge zomers van 1989 en 1990, toen de voortplantingsplaats totaal of grotendeels droog kwam te staan. Om het voortbestaan van de Boomkikker te bestendigen, is het noodzakelijk een aantal kleinere vijvers aan te leggen of te onttrekken aan de visteelt. Indien deze beheerd worden in functie van de kikker, kan er opnieuw een veilige populatie opgebouwd worden. Een aantal al of niet geklasseerde natuurgebieden, R-gebieden, vrije natuurreservaten en staatsnatuurreservaten lenen zich hier uitstekend toe. Andere kostbare en ook steeds schaarser wordende amfibiesoorten zullen er eveneens een plekje vinden om er te overleven.

Ook zal het de rijkdom aan flora en avifauna ten goede komen.

De totale Limburgse populatie bedroeg bij benadering in 1987 nog een 300 volwassen mannetjes. In 1989 en 1990 was ze reeds teruggelopen tot ongeveer 110 mannelijke Boomkikkers. Met een dergelijk zeldzaam amfibie moet voorzichtig omgesprongen worden. Ondoordacht beheer, géén beheer of teveel ruchtbaarheid bij de laatste overlevingsplaatsen, kan de overblijvende kikkertjes fataal worden. De beste bescherming kan de soort geboden worden door hem zijn status van zeldzaam en bedreigd amfibie af te nemen en er een meer algemene en ook populaire soort van te maken waar elke natuurliefhebber van kan genieten.

Indien de Bestendige Deputatie van de provincie Limburg en de Gemeenschapsminister van Leefmilieu hun natuurintenties waar willen maken, is o.a hier een mooi werkterrein weggelegd: de redding van de Boomkikker is mogelijk. Zijn voortbestaan veilig stellen is zeer goed concreet realiseerbaar.

Laten we hopen dat in de nabije toekomst enige financiële middelen en wat goede wil zullen vrijgemaakt worden voor het behoud van dit kikkertje. Een kikkertje dat wel op ieders sympathie mag rekenen, maar toch zo dikwijls tussen de groene blaadjes vergeten werd.

Chris Onkelinx, Vurtense Schans 61a, 3582 Beringen.

DE UITGEVOERDE WERKEN IN HET NATUURRESERVAAT HET ZWIN

De ingang van het reservaat werd volledig vernieuwd en aangepast aan de hedendaagse normen. Aan de ingang kan men terecht voor documentatie over het Zwin en de natuur in het algemeen.

Sedert 1952 werden regelmatig aanpassingswerken verricht in het Zwin. Dit jaar echter werd het park grondig vernieuwd. Daardoor was men dan ook verplicht, het park gedurende 4 maand te sluiten.

De paden in het vogelpark werden volledig vernieuwd met mooie klinkers. Ook ondergronds werd er gesleuteld aan de riolen en de nutsleidingen naar alle kooien en vijvers. Bij die vijvers werden nieuwe houten afsluitingen geplaatst. Aangezien, mede door de aangepaste voeding door de bewakers, steeds meer vogelsoorten overgaan

tot broeden, werd verwarming in de kooien noodzakelijk.

De meeste werden dan ook uitgerust met verwarming en elektriciteit.

Om een bezoek aan het vogelpark nog interessanter te maken, werden weerbestendige informatieborden geplaatst met een tekening en benaming van elke soort in vijf talen. Met behulp van de verspreidingskaarten krijgt de bezoeker een beter inzicht in de trek, broedgebieden en overwinteringszones van elke soort.

Volgend jaar plant men nog de vernieuwing van enkele volières en nieuwe initiatieven in het vogelpark.

Op Nederlandse zijde werd de internationale dijk verhoogd tot op de hoogte van het Deltaplan. Hiervoor werd zand gebruikt uit de Zwingel zodat een zandvang werd gegraven die 85.000 m³ zand zou opvangen, d.i. drie maal meer dan de eerste zandvang, gegraven in de winter '89-'90.



Stuntvlieger zonder weerga: de Boomvalk

Robert De Lust

Als de witte sleedoornssluiers verdronken zijn in groen en de meidoorns met weeë geuren bloeien, komen onze Boomvalken terug. Hun reis voert hen uit de tropensavannen, verder dan de evenaar. Het zijn dus respectabele trekkers. Maar dat bezwaart hun snelle vlucht geenszins. Ze duiken binnen ons gezichtsveld als ongemeen kwieke jagers van klein formaat. De spreekwoordelijke gelijkenis van hun vliegbeeld met dat van Gierzwaluwen, is niet onterecht. Hun silhouet is rank, hun vlucht is uiterst behendig en beweeglijk. Hun vleugels maaien lang en sikkelvormig en als de belichting gunstig is, benadrukt de felle tekening van hun onderkant en koppartij, de eigenschappen van een kenschetsend verenkleed.

In onze kijker glazen gloeit de warme kastanjenootkleur van onderbuik en 'broek'. Wie de baard- en oorstrepen kan onderscheiden, voelt zich onmiskenbaar gelukkig. Een Boomvalk is immer nooit schamel.

Vroege 'home-travellers' arriveren wel eens midden maart in Vlaanderen en uiterst zelden overwintert wel eens een Boomvalk op onze breedten. Het bestaan van *Falco subbuteo* is geënt op het voorkomen van insecten en kleine zangvogels, die hij of zij, speels of middels energiek jagen, uit de hemel plukt. De Zweden noemen hem (haar) Lärkfalk, de Noren Lerkfalk. Even gegrond zouden wij ze Zwaluwvalk kunnen noemen.

Boomvalken grijpen sprinkhanen, mierenleeuwen, cicaden, kevers, vlinders, libellen... en termieten. Ze zijn dus insectenjagers bij uitstek. Maar onderzoek naar de voedingsgewoonten van Middeneuropese Boomvalken, bevestigde manifest het grote aandeel van kleine zangvogels in het voedselpakket.

Dit prooienpakket wordt beïnvloed door de omvang van het aanbod, door de specialisatie van de individuele vogel en door het tijdstip. Nestjongen bijvoorbeeld worden vooral met kleine zangvogels gevoerd. (Boerenzwaluw, Huiszwaluw, leeuweriken e.d.).

Het is bekend dat Boomvalken het gezelschap van Roodpoot- en Kleine torenvalken opzoeken, om groepsgewijze sprinkhanen te bejagen in hun Afrikaanse winterkwartieren. Ogenschijnlijk bepaalt de kwantiteit van het voedselaanbod, het lokken van zoveel valkjes en misschien is dit groepsjagen veeleer een gevolg dan een gedragseigen fenomeen? Hoe sterk het trekpatroon overigens aanleunt op hun bevoorrading, wordt geïllustreerd door het samengaan van de zwaluwmigratie met die van onze valkjes. Overvloedige regens in de tropen, begunstigen de produktie van allerhande insecten. Volgens Moreau (1972) volgen Boomvalken daar zelfs het optreden en verschuiven van regenfronten. De terugtrek door Oost-Afrika (maart-april) wordt zelfs begeleid door het (kortstondig) uitvliegen van termieten.

De aard van het voedsel bepaalt wezenlijk het tijdstip en de duur van hun verblijf in Europa (ondermeer). Hun jachtwijze stoelt op buitengewone vliegvaardigheid. Die mag acrobatisch genoemd worden. Meer nog dan vinnig achtervolgen van Gierzwaluwen of Boerenzwaluwen, of behendig grijpen van insecten, bepaalt de hofmakerij de werkelijke graad van vliegkunst, in dit geval. Boomvalken kunnen alles op dat vlak. Elke vliegterm is op hen toepasselijk. Hun vliegschema is dus veelzijdig en is een bloemlezing van alles wat andere roofvogels vermogen op te voeren.

Beide partners vliegen als aanloop tot de broeddagen dikwijls samen, boven het gekozen nestelgebied. Beide vogels zijn even behendig. Toch is het mannetje begrijpelijkerwijze ietwat fanatieker. Zijn duik- en stootvluchten naar het iets grotere wijfje verraden vermetelheid en felheid, die geleidelijk uitmonden in volgehouden prooiaanvoer. Steil klimmen, tol- en rondvliegen, zijdelings spinnen, schroefwentelend dalen, zweven en rechtlijnig duiken naar de zittende of vliegende gezel, doen Boomvalken moeiteloos.

Af en toe klauwt het wijfje prooi uit de vuisten van haar

partner. Ze kantelt soms op haar rug in een dolle speelvlucht. Snelheid, feilloos manoeuvreren, adembenemend inspelen op elke beweging van elkaar, typeren de wederzijdse baltsimpulsen.

Prooioverhandigen als onderdeel van de hofmakerij, vindt ook wel op een boomtak plaats. Zo'n gebeuren verloopt middels opmerkelijke houdingen van mannetje en wijfje. De waarnemer behoeft wel geduld en meeval, want Boomvalken wisselen perioden van extraverte driestheid af, met uren van teruggetrokkenheid. Soms zelfs oogt de nestelplek verlaten. Boomvalken kunnen de plaats een tijdlang mijden, in de weken die aan het broeden voorafgaan. Zoals bijvoorbeeld ook Holenduiven doen, komen ze in alle vroegte, ook wel 's avonds, poolshoogte nemen. Ze doen het vaak kort en bijzonder onopvallend. Past dit gedrag in hun tactiek van behoedzaamheid en camouflage? Bepaalde waarnemers menen dat de vogels dan veelal hoog boven het terrein schroeven.

Als het wijfje broedt, gedragen Boomvalken zich bijzonder eenzellig. Het mannetje gaat soms een flink eind verder jagen en de aanvoer van prooi gaat slechts kortstondig gepaard met bedelen en luid afweergeroep. Meestal beschutten stilte en rust dus het nest en zijn inhoud. Hoe vaak verraste ons de kweek van jongen niet, op een plaats waar tot dan toe de Boomvalken over het hoofd zagen?

De bebroeding van de 3 (1 tot 4) eieren vergt 28-31 dagen en gedurende nog eens zo'n periode worden de jongen op het nest gevoerd. Verlaten ze eenmaal het nest, dan kan het nog anderhalve maand duren voor ze onafhankelijk worden. En soms resten dan nog slechts luttele dagen, voor ze de wijk nemen naar het zuiden.

Boomvalkeieren hebben iets weg van de eieren van de Torenvalk. Hun tekening is echter iets minder briljant. Ze ogen ook iets boller, maar variatie is toch niet helemaal afwezig. De grondkleur is het vaakst roestbruin en een net van stippen overspant de schaal. Bleke, tot haast witte eieren met spaarzamer spatten en streepjes, zijn mooier, maar komen minder voor.

Boomvalken prefereren open landschappen, die door bossen, bosjes of bomenrijen opgedeeld worden. Daarin sporen ze een oud nest op, veelal van kraaiachtigen. Zelf bouwen ze niet. Een breed uitzicht op de omgeving én de nabijheid van water spelen een rol bij de plaatskeuze. Boomvalken komen in bijna gans het Palearctische gebied voor, de arctische zone uitgezonderd. Vergelijk je de verspreidingsgebieden van Boomvalk en Gierzwaluw, dan treft je een verbazingwekkende overlapping. Is ze betekenisvol? Bij ons bereiken de (ca. 200) broedparen hun grootste dichtheid op het Kempens Plateau. Hun werkelijke grootte? Spanwijdte van het mannetje 240 tot 272 mm, van het wijfje 255 tot 280 mm.

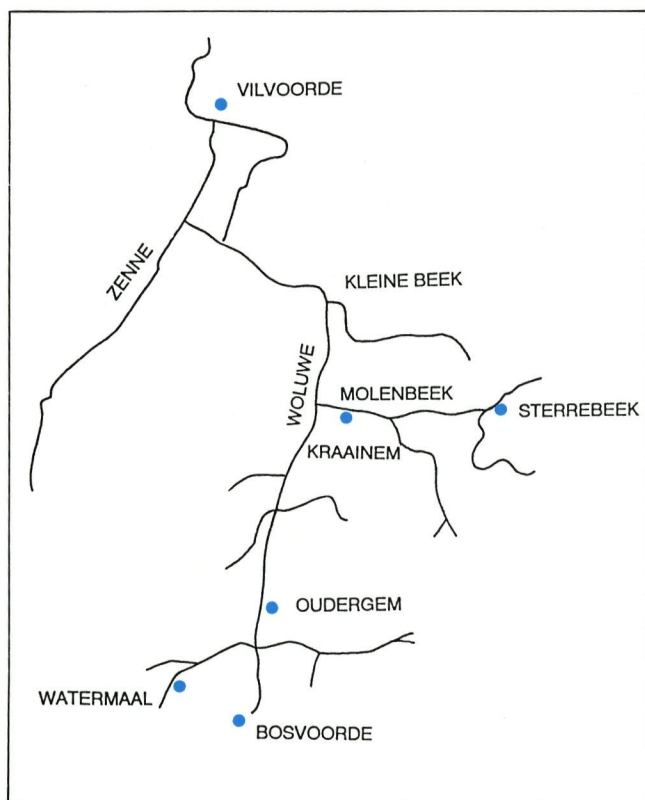
R. De Lust, Leegstraat 29, 9960 Assenede

De Woluwevallei: een stukje groen in de hoofdstad:

Holger Schröder en Filip Fleurbeay

Ooit was het dal van de Woluwe een pittoresk landschap. Van Bosvoorde, waar de waterloop ontspringt, tot Vilvoorde, waar hij in de Zenne uitmondt, vonden we een zachtglooiend dal. Kastelen wisselden er af met bosmassieven, akkers en weilanden, dikwijls afgebakend met oude knotwilgen. Eén van de meest bekende domeinen in de vallei was, en is, ongetwijfeld het Hertoginnedal. Vlak bij het klein romaans Sint-Annakapelletje dat tot 1100 teruggaat, stichtte Aleidis van Bourgondië in 1262 een nonnenklooster. Gedurende zes eeuwen werd het als dusdanig gebruikt, maar in 1796 tijdens de Frans Revolutie kwam het in privaat handen. In het begin van deze eeuw werd het gebouw gerestaureerd en daarna geschonken aan koning Leopold II.

Sindsdien lijkt het een uitgelezen plaats voor onderhandelingen op hoog niveau. Mogelijk maken de zes verschillende uitgangen het gebied aantrekkelijk. Ongemerkt wegglijpen vormt immers geen probleem. Mogelijk is het ook de idyllische omgeving die Hertoginnedal zo aantrekkelijk maakt. Bij wandelingen door het domein kunnen de prominenten genieten van massa's Groot hoeftblad, en misschien vinden ze zelfs de Zwarte rapunzel. Hopelijk letten ze ook op de reigernesten die sinds enkele jaren in de bomen te vinden zijn, of zien ze Dodaars en Fuut duiken op de vijvers. Het valt uiteraard te betwijfelen of onze ministers oog hebben voor al dat moois. Voor de liefhebber loont het zeker de moeite. Op de aangrenzende Woluwevijvers ziet men dikwijls zeldzame eendensoorten als Krooneend en Pijlstaart.



Oorspronkelijke loop van de Woluwe, nu nog nauwelijks te herkennen...



Ook dit is Brussel...

Verderop vormt de Woluwe een stromende beek die vroeger regelmatig, en soms spectaculair, buiten zijn oevers kon treden. Tot voor kort was hier veel industriële bedrijvigheid: wasserijen en papierproducenten gebruikten het toen nog zuivere water, energie werd geleverd door watermolens en in de moerassige delen werd turf gestoken. Hogerop vonden we zandontginningen en steenbakkerijen, maar vooral grote Brabantse hoeves die het landschap domineerden. Grote veranderingen begonnen in 1965 met de aanleg van de Woluwelaan, een brede autoweg in de vallei. De rivier werd gekanaliseerd en afgesneden van zijn zijbeekjes, de verlaten groeves volgestort, de landbouwgronden ver-



Heelblaadjes

kaveld en bebouwd. Toch vinden we op de gemeenten Sint-Pieters-Woluwe en Sint-Lambrechts-Woluwe nog een langgerekt groen lint van Noord naar Zuid. Het is deze wandeling die we, vertrekkend aan het trammuseum, gaan maken.

Op wandel...

Achter het trammuseum ligt het Bronnenpark. De bronnen, waarnaar het park genoemd werd, liggen in het zuidelijke gedeelte, in een vochtig esdoornbosje. In het voorjaar zien we er gele tapijten Speenkruid en Slanke sleutelbloem, terwijl later op het jaar Klein springzaad het aspect bepaaldt. De roep van de Groene specht is er hoorbaar tussen het gezang van Zwartkoppen en Tuinfluiters. De bronnen geven uit in een vijver met Gele plomp, Grote lisdodde en Kattestaart langsheen de oevers.

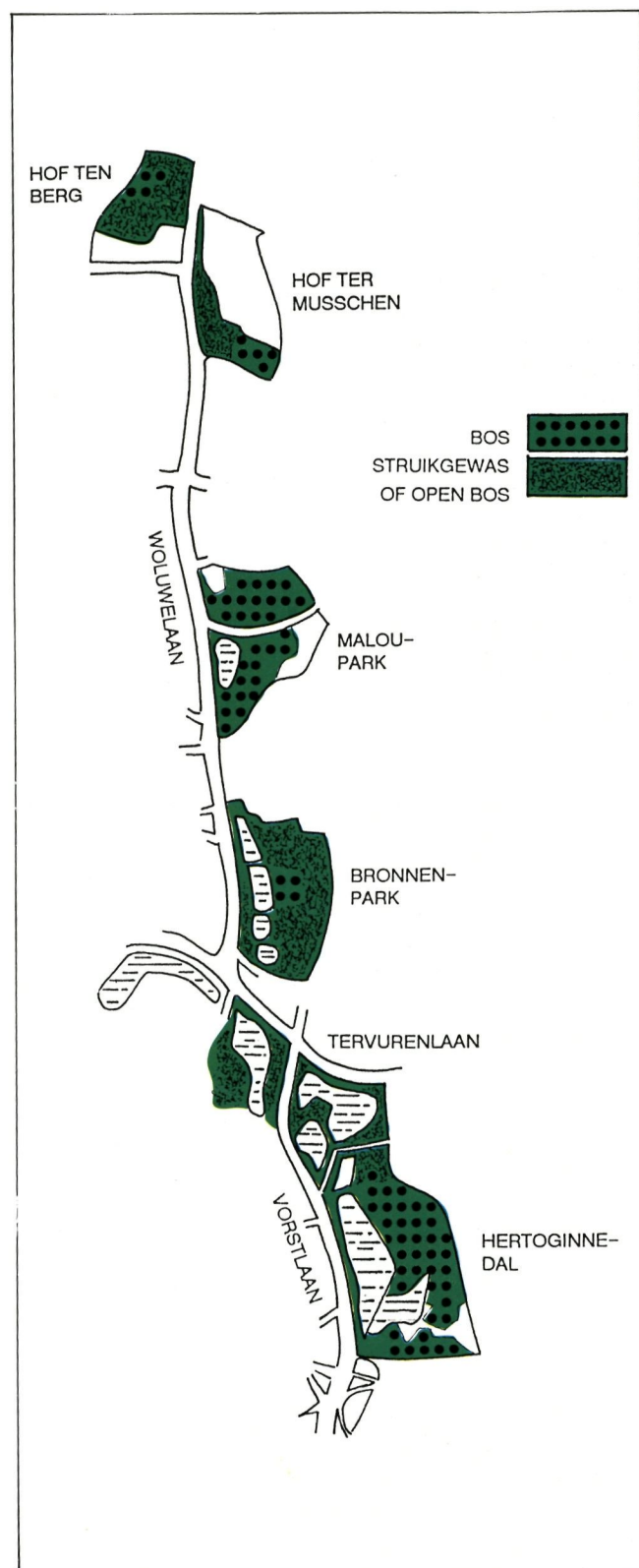
Uiteindelijk komt het water in de Woluwe terecht. Op kleine kiezelbanken, dikwijls bij een brug of watermolen, vinden we de Grote gele kwik, die zelfs nog broedt langsheen de beek. Met wat geluk zien we misschien de IJsvogel, als een blauwgroene flits voorbijvliegend.

Verderop komen we aan het Maloupark, dat rond een kasteel ligt.

Het aangrenzend bosje loont beslist de moeite. We vinden er een overgang van moerassig elzenbroek naar droog berkenbos. Het is het domein van de Kleine en Grote bonte specht, Boomkruiper, Boomklever en Fluiter. Vlakbij vinden we een watermolen, de

Lindekemaelsmolen, en een oud kasteel, het Hinnisdaelslot.

Nog meer naar het noorden komen we in een echt Brabants weidelandschap, gedomineerd door het bouwvallige Hof ter Musschen, dat teruggaat tot de vijftiende eeuw. Eigenlijk vormt het een bevreemdend geheel, een laatste groene restant omgeven door een gigantische kliniek, een gloednieuw hotel, een drukke autoweg waarvan de overzijde is volgebouwd.



De belangrijkste gebieden in het Woluwedal.

Toch vinden we rondom de hoeve een sterk gevarieerd gebied. Naast oeroude knotwilgen, een boomgaard, een holle weg en natte bosjes zijn er verschillende bronnen-zones, waar zuurstofrijk water opborrelt dat langzaam naar beneden stroomt en vochtige hooiweiden bevoeit. Rondom de bronnen vinden we Bosbies, terwijl in de natte slootjes Dotterbloem, Beekpunge en Watereppe voorkomen. In de hooilanden groeit, naast Tweerijige zegge en de mooie paarsgebloemde Koekoeksbloem, ook het zeldzame Moeraszoutgras. Boven het bron-niveau, op de meer verruigde plaatsen komen massa's Heelblaadjes voor tussen Watermunt, Gewone valeriaan, Engelwortel, Moesdistel,... In dit stukje broeden nog Kleine karekiet en Bosrietzanger, en komen in de winter regelmatig Watersnippen voor. Het is ook het domein van de Bruine kikker, Gewone pad en verschillende soorten watersalamanders. In enkele majestueuze popu-lieren broeden Torenavalken, terwijl zopas de Kerkuil in een oude Knotwilg is gezien. Deze roofvogels hebben een uitgebreid foerageergebied op de aangrenzende akkers rondom het Hof ten Kleinenberg te Zaventem. Aardaker en Spiegelsklokje bewijzen dat er niet ge-sproeid wordt, en langs de aangrenzende holle wegen staat Naakte lathyrus, Gewone vogelmelk en Beemd-kroon. In de struwelen komen Roodborsttapuiten, Spotvogels en Braamsluipers voor.

Tot besluit

Afgezien van enkele hoeven en gebouwen, zoals het Hof ter Musschen, is het gebied nauwelijks beschermd. Vraag is of een geklasseerde hoeve, volledig omgeven door moderne flatgebouwen en kantoren, wel zin heeft. Rondom de boerderijen strekt zich immers een eeuwen-oud cultuurlandschap uit, dikwijls met een hoge biolo-gische diversiteit.

Ondanks mooie woorden van de bevoegde Brusselse minister lijkt bescherming van het gebied niet voor morgen. De verleiding om het te bebouwen is groot. Het beheer gebeurt dan ook volledig vrijwillig. Sinds 1988 maait de JNM Brussel-Oost de weiden rond het Hof ter Musschen, en worden de wilgen geknot. Ook andere milieuverenigingen uit de streek worden zich bewust van de waarde van het gebied. Er worden stappen onder-nomen om het gebied te klasseren. Hopelijk met positief resultaat...

Het gebied is vrij toegankelijk. Wenst u een gids dan kan u steeds contact opnemen met: R. De Cleen, Sint Vincentiusstraat 30, 1140 Evere.

*H. Schröder, E. Demolderstraat 101, 1030 Brussel
F. Fleurbaey, Herendal 141/18, 1150 Brussel*

De Wielewaal en WWF... een complementair duo

In 1961 — de natuurbescherming stond dan nog in haar kinderschoenen — werd in Zwitserland het Wereld Natuur Fonds opgericht. Zoals de naam het zegt, met de bedoeling om fondsen voor natuurbehouds-projecten in te zamelen: in totaal werd nu reeds meer dan 7 miljard besteed aan de verwezenlijking van meer dan 5000 natuurbehoudsprojecten overal ter wereld...

Van bedreigde diersoorten tot wereldproblemen

De eerste grote campagnes van WWF spitsten zich toe op de redding van spectaculaire of welbekende dieren zoals de Reuzenpanda, de Bengaalse tijger, de neus-hoorns, de walvissen, de Berggorilla en noem maar op. Maar WWF heeft er zich snel rekenschap van gegeven dat de bescherming van plante- en diersoorten slechts mogelijk is als ook hun biotopen beschermd worden. De beschermingscampagnes werden dan ook uitgebreid tot de natuurlijke milieus (de tropische regenwouden, de waterrijke gebieden, de eilanden, de kustgebieden,...). Beetje bij beetje groeide ook de overtuiging dat het natuurbehoud niet los gezien kan worden van de menselijke ontwikkeling. Daarom spreekt men voortaan over het behoud van de natuurlijke levende hulpbronnen en van een duurzame exploitatie ervan. En zelfs bij de bescherming van ganse gebieden stopt de werking en de ambitie van WWF niet: ook milieuproblemen op wereldschaal, zoals de klimaatsveranderingen, de zure regen of de wijzigingen in de ozonlaag worden meer en meer het actieterrein van WWF.

Bovendien besteedt WWF steeds meer aandacht aan de educatie en sensibilisatie van het publiek, zowel in rijke als in arme landen, op het vlak van het individu of van de regeringen, van actiegroepen of scholen.



Nast de voortdurende strijd om het behoud van het biotoop van de Afrikaanse olifant, is ook de bescherming tegen stropers een absolute noodzaak. Het aantal dieren is immers op 10 jaar tijd van 1.200.000 tot de helft teruggelopen. De olifant blijft dus één van de 'zorgenkinderen' van WWF!



Hoge Mierdse Hei

Foto: D. Geysels

Tot slot heeft WWF ook actief meegewerkt aan de uitwerking en toepassing van wetgevingen en internationale conventies zoals CITES (de Conventie van Washington) of de Conventie van Ramsar voor de bescherming van de waterrijke gebieden.

En in België

Ook in eigen land is WWF sinds 1966 actief en telt nu reeds zo'n 40.000 leden en enkele honderdduizenden sympathisanten.

Naast de steun die WWF-België aan de internationale werking van WWF verleent, heeft het uiteraard ook eigen projecten. Zo besteedt WWF zowat de helft van zijn fondsen voor binnenlandse projecten aan de op-richting, de uitbreiding of het beheer van heel wat biologisch belangrijke terreinen in België. Ook De Wielewaal mocht hierbij herhaaldelijk op onze financiële steun rekenen: denken we maar aan de bijdragen voor Snippenweide, Veewei, Hoge Mierdse Heide, Panneweel, Orchis, Korhaan, Schrieken, Dongen, Steenbeemden, Tikkebroeken en Vlassenbroekse Schorren... in totaal voor meer dan 5 miljoen!

Ook het behoud van wilde soorten blijft één van de grote werkingsthema's: de meest recente projecten betreffen o.a. de studie van de verspreiding van zee-zoogdieren in de Noordzee, een sensibilisatiecampagne voor de bescherming van de Otter, een inventarisatie van de dassenpopulaties, het behoud van de laatste nestplaatsen van de Ortolaan en de inrichting van schuilplaatsen voor vleermuizen.

Een ander belangrijk deel van de werking draait op educatie, vooral van jongeren. Daarvoor publiceert WWF een hele reeks informatiebrochures, dossiers en uiteraard ook de drie ledentijdschriften PANDA, PANDA Presse en PANDA Junior. In de scholen wordt bovendien het netwerk van 'educatieve leden' alsmaar uitgebreid: leerkrachten — maar ook leiders van jeugdbewegingen — kunnen bij WWF terecht voor diamontages, documentatie en tentoonstellingsmateriaal. En in de 'educatieve reservaten', uitgedacht en opgestart door WWF, kunnen de leerlingen in echte 'openlucht-laboratoria' de natuur leren kennen en waarderen!

En naast die vele werkzaamheden gaat WWF-België dit jaar ook... feest vieren! In 1991 is onze nationale afdeling immers 25 jaar jong geworden, reden te over dus om deze zomer met een reeks speciale jubileum-activiteiten op de proppen te komen... Wie viert mee?

Wie lid wil worden van het WWF kan dit door het overschrijven van 500 F (250 F voor wie max. 18 jaar is) op rekeningnr. 000-0342442-32 t.n.v. WWF, Brussel. Daarvoor ontvangt men 3 themanummers van PANDA en 3 nummers van PANDA Press, boordevol informatie over projecten en acties van het WWF.

Voor meer inlichtingen kan u terecht bij WWF-België, Waterloosteenweg 608, 1060 Brussel, tel. 02/347 30 30.

BELANGRIJKE DATA VOOR 1991

- ☐ Zaterdag, 25 mei: 8e Nationale Conservatordag, ingericht door De Wielewaal in samenwerking met het natuurreservaat De Zegge
- ☐ Zondag, 16 juni: Congreswandelingen te Schilde
- ☐ Zondag, 25 augustus: 2e Kempdag
- ☐ Zondag, 22 september: 38e Natuurbeschermingsdag in het Waalse Dijlepark
- ☐ Zaterdag 19 oktober: 3e Vlaamse Ornithologische Studiedag in de KUL
- ☐ Zondag, 17 november: Symposium van het 48e Wielewaalcongres te Schilde.

ZOEKERTJE

Zk. natuurliefh. (m/v) om in juni/juli 7 daagse voettocht te maken (15-20 km/d) in Lubéron of Cévennes - overn. gîtehotel - ben 54-jarige man - Br. met tel.: De Graeve - Kriekendreef 14 - 2980 Zoersel.

Een claim op doornige ruigten: de Grasmus

Robert De Lust

*In 1973 publiceerde P. Berthold over de opvallende terugloop van het Grasmussen-bestand in West-Europa. De Atlassen van Lippens-Wille (1972) en Texeira (1979) tonen niettemin een sterke aanwezigheid van deze soort en een bijna uniforme spreiding over België, respectievelijk Nederland. Vermoedelijk zou een actuele bestandsduiding nog altijd een beeld schetsen, van een haast egale populatiedichtheid over genoemd grondgebied. De Grasmus *Sylvia communis* blijkt immers nog steeds een vogelsoort, die manifest en op tal van plaatsen tàlrijk is.*

Om een idee te krijgen van haar spreiding, is weinig méér nodig, dan de aanstipping van zangposten over een drietal telbeurten, vanaf einde april tot einde mei. Die punten worden uitdrukkelijk en altijd opnieuw bevestigd door de onvermoeibare mannetjes, bij zoverre dat er weinig dankbaarder tel-objecten voorhanden zijn.

Texeira gewaagt van 20 tot 30 % ongepaarde mannetjes, die een overschatting kunnen bewerkstelligen. Het is daarom nuttig, niet al vroeger met kaartsituering te beginnen, maar het goed waarneembare gedrag van luidruchtige, snel alarm slaande territoriumhouders mét jongen, als doorslaand feitenmateriaal te hanteren. Grasmussen mogen dan schichtig zijn en optimaal gebruik maken van struweel als beschutting, hun rusteloos temperament dwingt hen tot agressieve zangstrofen, op boomstompen, uitstekend takkenwerk of kale doorn-twijgen. Het zingen gaat gepaard met nerveuze fladder-vluchten, van en naar vaste punten. Soms gapen al

jongen in het nest en nog borrelt de heftigheid uit de keel van die kwieke zangers.

Mogelijk verleent het gewoontebeeld van die "vrij algemene broedvogel" de soort een ietwat alledaagse banaliteit. *Sylvia communis* wordt daardoor vaak voorbijgelopen, zonder verdere aandacht. Iedere veld-waarnemer echter, die deze loofzanger nauwlettend observeerde of bij het ringwerk in handen nam, weet welke fraaie, uiterst ranke vogel dit is.

Haar welhaast algemene, maar toch genuanceerde verspreiding, wettigt een beschrijving van haar 'habitat'. De Grasmus is allerm minst kieskeurig op dit vlak. Toch dienen een aantal terreinkarakters voorhanden te zijn. Zij deelt bijvoorbeeld de voorkeur van Bosrietzangers voor verruigde, soms doornige en dus verwaarloosde sites. Het zijn vaak wegboorden, ook kaalkapertreinen die de kans krijgen "netel te schieten". We treffen er planten van bekende origine aan, planten van het "verdomhoekje": Smeewortels, Harig wilgeroosje, Moerasspiraea, wilgetenen, Haag- en Akkerwinde, Vlier en Gelderse roos. Ze lokken *Sylvia communis* tot blijven.

Voor al doornige aanwassen, de "braambollen" die schitterende egelstellingen vormen, tekenen dit typische nesteloord. Jonge populierenaanplant, de nabijheid ook van een sloot of slecht onderhouden greppel, een boord hoog gras en elzestruiken, daarbij een warrelige knoop van Bitterzoet, Kamperfoelie, bramen, wat struiken-struweel op moerassige grond, Riet en Waterzuring zijn erg aantrekkelijk.

Het zijn dus de verruigde lijn-elementen in een open tot half-open landschap, mits daar wat stekel- en doornwerk voorradig is (toch zijn er uitzonderingen), die onze "Dorngrasmücke" zo aanbelangen.

De ontwatering van kust- en rivierpolders in Vlaanderen heeft de uitdroging van menig rietveld in de hand gewerkt. Russen, Pluimzegge, Harig wilgeroosje en Bitterzoet verdringen plaatselijk het Riet. Als een luttel wilgebestand dan nog voor geschikte zangposten zorgt, duidt de Grasmus letterlijk op het verval van het voormalig moeras. Ze is daarin niet alleen. Ze signaleert de verlanding op haar beurt, nadat Blauwborst en Bosrietzanger een vroegere verwordingsfase markeerden.

Alle literatuurbronnen zijn eensluidend als ze 'hoog-opgaand en aaneengesloten bos' uitsluiten als verblijf voor de Grasmus. Ze is géén bosvogel. Haar nauwe verwanten, de Tuinfluiter en de Zwartkop zijn dat wél. Ze duiken als het ware op, waar de Grasmus verdwijnt, waar de begroeiing tot bos evolueerde. Bosranden en



Foto: S. Elsermans

kleinschalige hakhoutgrienden, ook duindoorncomplexen en boomtroepjes in heiden, worden wél bezet. Laat de neststandplaats dus gekenmerkt worden door een dichte, maar lage begroeiing, het ommeland is open, wijds, soms zelfs geheel boomloos.

De Grasmus arriveert gewoonlijk rond half april. Tal van territoria worden van dan tot in de eerste meiweek betrokken. De zang is dus het onmiskenbare signaal van haar aanwezigheid. Alle veldwaarnemers kennen de zgn. stereotiepe strofe, die krassend, schetterend voorgedragen wordt. Er is echter méér en beter in dit vocabularium te onderkennen, als men er de tijd en het oor toe leent. Maar de volle, durende babbel van de Tuinfluiter wordt niet geëvenaard en evenmin herkent men in het hese gesnerp en gefrazel, de heldere en onwaarschijnlijk hoge tonen van de Zwartkopgrasmus. Toch draagt de grasmuszang een paar honderd meter ver en wordt hij moeiteloos herhaald. Soms zingt '*communis*' vanuit dichte dekking, zelfs vlakbij de grond. Vooral de snorrende alarmroep wordt sluipend en vanuit de onderste kruidenétage geuit. Nerveus en gedreven door wantrouwen fladdert het mannetje van uitkijk naar uitkijkpost en hij zingt zelfs tijdens de vlucht. Enige gelijkenis met de dwarrelende baltvlucht van de Gele kwikstaart is opvallend.

Dezelfde territoria worden jaar na jaar ingevuld. Als men dus enigszins vertrouwd is met een grasmusbiotoop, zijn de zangposten voorspelbaar. Terreinveranderingen zoals nivellering of kaalkap, verdrijven de soort niet bij voorbaat, mits er wat borstelige vegetatie, daarbij verwaarloosd slootje en wat vergeten kreupelhout, overblijven.

Qua uiterlijk is de Grasmus een parel onder onze zangers. Haar tinten zijn getemperd; bruin, grijs, vuil

wit en vleeskleurige loopbenen tekenen een fijne vogel, die gewoon naar een versluierd bestaan gedetermineerd is. De *Sylviidae* en de *Acrocephaliidae* zijn overigens uitzonderlijk ranke, ragfijn bevederde en fragiele wezens. Zoals dat met méér soorten uit de gematigde klimaatstreken het geval is, geven ze slechts mondjesmaat hun intrinsieke schoonheid prijs. Een goede belichting, een onverwacht dichte benadering, de vogel in het vangnet van een ringer, onthullen die vaak merkwaardige vormschoonheid. Tijdens het zingen zetten Grasmussen de witte keel op en hun kruinveren gaan rechtop staan, als ze geroerd worden door opwinding om hun legsel of jongen. Ook de halfwas jongen "stellen" hun kruinveren, als ze het snorren van hun naderende oudervogels opvangen.

Eéns er jongen zijn van een week oud, verliezen Grasmussen voor een deel hun behoedzaamheid. Ze verraden de nestelplaats middels drukke foerageervluchten, die veelal over dezelfde aanvoerwegen lopen. Een geduldig waarnemer zal die drukke bedoening niet over het hoofd kunnen zien.

Grasmussen nestelen vroeg. Fr. Segers (1948) citeerde een sprekend volksgezegde in dit verband: "De Grasmus komt toe met de nestelingen in de snavel". Het lijkt er waarachtig op, want rond 20 mei zijn Grasmusjongen heel gewoon. Die jongen evenaren de wijnrode mondholte van koekoeksjongen. Grasmussen zijn overigens klassieke pleegouders voor Koekoeken. Hoe verborgen hun nest ook staat of zit, Koekoeken laten zich zelden misleiden. Als hun speurtochten hen op het gepaste ogenblik door het grasmusterrein voeren, ontsnappen weinig legsels aan een extra-ei.

Merkwaardig is de nestbouw-affaire van *Sylvia communis*. Ik mag het niet ontkennen. Al vaker misleidde



Foto: S. Elsermans

een bouwend mannetje me, omdat hij een zgn. speelnest construeerde. Het lijkt erop, dat de grasmusmannetjes bij zulke onderneming minder omzichtig te werk gaan, dan zulks het geval is bij de aanmaak van het feitelijke nest. Kan dit gedrag mogelijk een misleidende functie hebben? Het lijkt me niet uitgesloten. Alle literatuurbronnen vermelden de bouw van één of méér "speelnesten". De commentaren zijn echter niet alle even precies. Volgens R. Verheyen (1948) kan het wijfje een speelnest aanvaarden en zal ze het verder aankleden. Soms bouwt ze een nieuw nest, waarbij haar partner zich beperkt tot het aandragen van enig materiaal. C. Harrison (1977) formuleert zijn stelling aldus: "Het mannetje bouwt de buitenwand van het nest, voordat het wijfje is aangekomen".

Lippens & Wille (1972) stippen bondig aan dat "de mannetjes ook speelnesten bouwen". Ze sluiten hiermee klaarblijkelijk aan bij de visie van Verheyen.

De nesten behoren niet tot de gaafste constructies. De lage en ingekapselde standplaats (meestal beneden een halve meter) verklaart mogelijk de reden daarvan. J.J. Naumann (1905) meende dat het nest dichter gebouwd is dan dat van andere grasmussoorten. Hij beklemtoonde de gelijkenis met het nest van Bosrietzangers. Ook de onderlinge gelijkenis van de eieren van genoemde soorten is enigszins treffend. Kenmerkend voor de nestconstructie is het inwerken van wolpluis en spinrag, maar bepaald in de rand. Toch is dit geen onveranderlijk gegeven. Bosrietzangernesten bezitten die eigenschap manifest en de aanwending van deze bindmiddelen is bij die laatsten ook overvloediger. De verankering van een grasmusnest is summier, soms ook haast onbestaande. In een aantal gevallen is de rand als het ware toevallig rond plantestengels geslagen, maar ook dan slechts op één kant.

Een "grasmusseizoen" duurt lang. Althans is de schrapende en schreeuwerige zang vanaf half april tot vóór in de zomer te horen. Natuurlijk zullen de ongepaarde mannetjes lang aanhouden, maar duidelijk zijn Gras-

mussen erg gedreven zangers onder ons vogelvolk. Het hangt uiteraard samen met de lange duur van het nestelseizoen. J.F. Naumann vermeldde nog uiterst late nesten én eieren, tot in augustus. Het zullen wellicht uitzonderingen zijn, maar ook J. Ferguson-Lees & I. Willis gewaagde van occasionele late broedsels. Zelf stelde ik geen eieren meer vast na de derde juli-week.

Soms kan een grasmuslegsel voor verrassingen zorgen, als tussen de gestipte en gevlekte groenig-blauwe, tot beige-groene eieren één of twee witte exemplaren liggen. Grasmuscieren zijn overigens bekend om hun variabiliteit. De 4 tot 5 (soms wel eens 6) eieren worden 11 tot 13 dagen bebroed. Soms verlaten de jongen het nest voor ze vliegvaardig zijn en daarvan is duidelijk iets te merken, als men jongen van ± 10 dagen kan observeren in een nest. Daartoe is "blootmaken" van de nestkom niet eens nodig. De kwieksten in het nest zijn vaak met waaghalzerij doende. Het is begrijpelijk, dat deze bij de geringste stoornis uit de nap wippen, zij het vermoedelijk toch voortijdig.

Grzimek (1970) vestigt onze aandacht op een eigenaardigheid in het ruiverloop. Grasmussen die minder grote afstanden naar hun winterkwartier moeten verwerken, zouden hun volledige rui al in hun broedterrein voltooien, terwijl anderen daarmee later moeten verder gaan. De overwintering vindt in tropisch Afrika plaats. Hun imago "ruigte-vogels" wordt aangevuld door hun verblijf aldaar in de savanne en doornige steppe (cf. K.H. Voous, 1960).

Wat is het, dat een vogelsoort typeert en altijd opnieuw om belangstelling vraagt? Bij de Grasmus zijn het mogelijk haar jongen, die gapend een heus soortkenmerk verraden: twee donkere vlekken voor- en achteraan hun bloedrode tong. Bloemen dragen soms een honigspoor. De vlamme keel van sperrende Grasmusjongen is ook een signaal, één van onstuimig leven.

R. De Lust, Leegstraat 29, 9960 Assenede

NIKON VERREKIJKERS GEVEN U EEN BREDERE KIJK OP DE WERELD!

Weidse landschappen, flitsende actie, boeiend theater, een mysterieuze sterrenhemel... De 24 Nikon verrekijkers laten niets aan uw oog ontsnappen.

Nikon heeft de kijker die u zoekt: waterdicht, opvouwbaar, met zoomfunctie, met dak- of Porroprisma, met individuele of centrale scherpstelling.

Info Center Nikon:
Postbus 1, 2000 Antwerpen 7

Nikon



Voor u gesprokkeld

Bronnen: *Ardea* 78/1 & 2, *Charadrius* 1990/2, *Der Ornithologische Beobachter* 87/2, *Journal für Ornithologie* 131/1 & 3, *Limosa* 63/2

— In januari-februari 1988 verbleven er maximaal 1500 Pestvogels, verspreid over heel Zwitserland. Interessant is wel dat drie keer meer waarnemingen binnenkwamen van niet-ornithologen dan van actieve vogelbekijkers.

— Verwilderde duiven in de Zwitserse stad Basel hebben een gemiddelde levensverwachting van 2,4 à 2,9 jaar. Duiven die in stadsagglomeraties leven, worden gemiddeld ouder dan duiven in het centrum en bereiken vaak leeftijden van zes jaar en ouder.

— Zilver- en Geelpootmeeuwen zijn in staat bij een verrassingsaanval ofwel in de vlucht of op de grond, stadsduiven aan te vallen en te doden.

— Een mannetje Havik had zich, aan een meer in Nordrhein-Westfalen (Dui), gespecialiseerd in het doden van Kokmeeuwen die op het water geslagen werden. Ook een Dodaars onderging dit lot; de Havik werd cirkelend waargenomen boven de oever en het riet waar de Dodaars zich schuilhield. Ieder keer als de roofvogel in de nabijheid kwam dook het duikertje onder water. Maar de uitputtingslag werd door de roofvogel gewonnen: hij sloeg de uitgeputte Dodaars onder water en bleef op de prooi en op het water liggen met gespreide vleugels en met enkel rug, kop en hals boven water. Eens de prooi levenloos, verhief de roofvogel zich met twee krachtige vleugelslagen uit het water, met de Dodaars in de klauwen.

— Een vrouwtje Merel werd met een 6 à 7 cm lange spitsmuis, vermoedelijk Huisspitsmuis, in de snavel waargenomen. Al lijkt deze prooi nog extravagant voor een Merel toch hebben reeds andere gewervelden als prooi voor deze wormenpikker gediend: vissen, kikvorsen, kleine slangen en muizen om slechts enkele te noemen.

— Volgens een Duits experimenteel onderzoek (P. Berthold et al.) zou het zo zijn dat de Zuidfranse populatie Zwartkoppen, die voor 1/4° standvogel en 3/4° trekvogel is, na 3 generaties reeds uitsluitend trekkers en na 4 tot 6 generaties bijna uitsluitend standvogel zou kunnen worden. Volgens de auteurs zou het broeikas-effect, de opwarming van de atmosfeer door menselijke verontreiniging, gedeeltelijke trekvogels er toe aanzetten om niet meer te trekken, of standvogels door een verkillig van het klimaat stimuleren om toch te beginnen trekken.

— Rode Wouw en Havik zijn voor hun nestkeuze geen concurrenten voor elkaar. De Rode Wouw kiest daarenboven bij voorkeur zijn nest niet te ver van de woudrand terwijl de Havik het dieper in het bos zoekt.

— In een intensief bewerkt landbouwgebied in Zwitserland werden tussen 1983 en 1987 een veertigtal broedparen Veldleeuwerik onderzocht. Enkele opmerkelijke vaststellingen: 1. Voor meer dan de helft van de gevallen staat het nest in hooiweiden, voor 20 % in wintertarwe en voor 18 % in maïs; 2. Vrouwtje broeden 2,4 à 2,8 maal per seizoen; 3. Slechts gemiddeld 0,9

jongen per broedpaar per jaar vliegen met succes uit; 4. Het broedsucces heeft alles te maken met de plaats van het nest in relatie met de landbouwactiviteiten op het betreffende veld.

— Verschillende tientallen Holenduiven gebruikten op drie plaatsen pas geploegde velden in de omgeving van Wenen (Oos) als slaapplek. 200 meter verder stonden er bomen maar die werden alleen als uitzicht- en verzamelplaats gebruikt.

— De achteruitgang van het Woudaapje als broedvogel in West-Europa zou weinig te maken hebben met de situatie in de broedgebieden maar veel met de doortrek- en overwinteringsgebieden in Afrika.

— Scholeksters die langs de Atlantische kust van Afrika overwinteren, blijken tot het Westeuropese ras *ostralegus* te behoren. Het overwinteren in Afrika moet een relict zijn uit een tijd dat Europa een strenger winterklimaat had. Het belangrijkste voedsel van de Scholeksters in Mauretanië, is een zeer groot kokkelachtig schelpdier dat in gewicht soms gelijk is aan het gewicht van de vogel; het openen van de prooi is voor de Scholekster levensgevaarlijk omdat de schelpdieren in staat zijn de snavel voor langere tijd tussen de schelpheften geklemd te houden of te breken. De vogels openen 1,6 kokkels per uur laagwater, ongeveer 11,7 per tij.

— Bonte strandlopers die in april in het Nederlandse waddengebied aanwezig zijn, zijn afkomstig uit Noord-Europa; die in mei waargenomen worden, broeden in Siberië. Men vermoedt dat het westelijk deel van het schiereiland Taymyr de oostgrens is van een broedgebied van Bonte strandlopers die in West-Europa zouden kunnen trekken om te ruïen en te overwinteren.

— In juni 1988 werden er 290.100 overzomerende steltlopers geteld in het nationaal park Banc d'Arguin in Mauretanië. De meest talrijke soorten waren: Bonte strandloper, Tureluur, Bontbekplevier, Zilverplevier, Rosse grutto, Kanoetstrandloper, Steenloper, Drieteenstrandloper, Krombekstrandloper en Regenwulp. De vleugelrui van 45.000 steltlopers werd in de vlucht vastgesteld. Het lijkt aannemelijk dat de meeste overzomerende waadvogels, die uit Europa afkomstig zijn, jonge vogels zijn van één jaar oud.



De "trekkers" getrokken... of vogelaars bij de Ivoormeeuw, Stellendam, 13 februari 1990.

Foto: A.B. van den Berg

— De eerste winter Ivoormeeuw die in februari 1990 in de haven van Stellendam (Ned) verbleef, is veruit de meest gefotografeerde zeldzame vogel van 1990. In alle Westeuropese ornithologische tijdschriften (ook Oriolus...) werd deze goed poserende, van fotografen vis aannemende, zeldzame gast vereeuwigd.

R. De Fraine

Bronnen: *World Birdwatch*, de Nieuwsbrief van de I.C.B.P., 1990

— Steeds meer Slechtvalken komen naar New York, aangetrokken door de duiven en mussen, waarmee ze zich kunnen voeden en door de wolkenkrabbers, die veel gelijkenis vertonen met de steile rotswanden, waarin zij zo graag een nest bouwen. De stad New York heeft niet minder dan 9 paren broedende Slechtvalken geteld en nergens anders in de Verenigde Staten zijn er meer, zelfs niet in de nationale parken. Twintig jaar geleden waren er als gevolg van DDT en andere insecticides nog slechts een honderdtal Slechtvalken in heel de Verenigde Staten. Nu zijn er 500. Wie de Wielewaal-jaargangen 1950-1960 raadpleegt zal zien dat in die periode Slechtvalken in Brussel en Antwerpen eveneens regelmatige gasten waren.

— De plannen voor het Oostenrijks-Hongaars Nationaal park van Neusiedl nemen concrete vormen aan. Het Nationaal Park zal 14400 ha omvatten, waarvan 7800 ha in Oostenrijk en 6600 ha in Hongarije. Hiervan zijn 3700 ha in Oostenrijk en 3300 ha in Hongarije natuurreserveaat.

— De Donau-delta is Europa's grootste waterrijk gebied. Meer dan 160 vogelsoorten broeden er. De delta bezit een van de grootste populaties van de Kroeskoppelikaan ter wereld en de grootste kolonie Witte pelikanen buiten Afrika. Ook het aantal van andere broedvogels is indrukwekkend, o.a. van Kwak, Purper-

reiger, Zwarte ibis en Zwarte stern om er enkele te noemen. Vóór de revolutie in Roemenië waren 1200 km² bestemd tot landbouwgrond en in 1988 waren 420 km² al drooggelegd. Gelukkig heeft de huidige president heel de Donau-Delta tot natuurreserveaat verklaard en alle werken stil gelegd.

— De helft van het aantal Grote trappen van de hele wereld verblijft in de steppen van Spanje en Portugal. Het biotoop van de Grote trap wordt er gevormd door de uitgestrekte graanvelden en graslanden. Deze worden nu met verdwijning bedreigd door de moderne landbouwtechnieken. De steppen worden bevoeid met grondwater. Mais-, suikerbiet-, zonnebloem- en aardbeivelden vervangen de graanakkers en graslanden. Elders komen dan weer Eucalyptusbossen. Wil men de Grote trap redden dan moeten dringend maatregelen getroffen worden.

— De Kleine torenvalk *Falco naumanni*, vroeger een algemene broedvogel in de landen aan de Middellandse Zee, is sterk in aantal afgenomen in vele delen van zijn Westpalearctisch broedgebied. Gedurende de laatste 30 jaren is de Kleine torenvalk verdwenen in 6 landen en is zijn aantal dramatisch afgenomen in 10 andere landen. De voornaamste oorzaken voor de afname zijn het verlies aan jachtgebieden en nestgelegenheden. Weilanden en braakliggende gronden worden zonder ophouden bebouwd of omgevormd tot landbouwgrond. Grootschalig gebruik van pesticiden vernietigt hun prooiën. Bouwvallige gebouwen, die nestgelegenheid boden, worden hersteld of afgebroken.

— Het Stormvogeltje van Madeira *Pterodroma madeira* is de zeldzaamste broedvogel van Europa. Hij broedt op slechts één plaats in het gebergte van Madeira en men schat dat er slechts 20 tot 30 paren van overblijven. De voornaamste bedreiging wordt gevormd door ratten, die de eieren en jongen uit de nesten roven. Er worden maatregelen genomen om dat te voorkomen.

H. Franckx

Hou alvast
zaterdag 8 juni vrij
voor de eerste Vlaamse

AFVALCONFERENTIE

van 9.30 u. tot 17.30 u.

in Kasteel TIVOLI te MECHELEN

(er is kinderopvang voorzien)

Er zullen gedachten en ervaringen worden uitgewisseld en de basis gelegd door een gesmeerde actiecampagne tegen het Vlaamse afvalverbrandingsplan en voor een reëel afvalvoorkomingsbeleid.

Voor meer informatie of inschrijvingen kan je terecht bij: Bond Beter Leefmilieu,
Luxemburgstraat 23/5, 1040 BRUSSEL
(tel. 02/514 05 00)

Org. Evergreen i.s.m. Bond Beter Leefmilieu

Met steun van het fonds leefmilieu van de Koning Boudewijnstichting, opgericht met steun van de Nationale Loterij.

ZOEKERTJES

TE KOOP:

Oude ingebonden jaargangen van de jaren 1939-1940 en van 1942 tot 1951. Graag een schriftelijk aanbod op adres Moncarey Henri, Dorpstraat 34A, 8670 Oostduinkerke.

TE KOOP GEVRAAGD:

Guglielmo Izzi en Francesco Mezzatesta, *Praktisch handboek van de natuurfotografie*. Standaard Uitgeverij, Antwerpen (1981).
S. Timperman, Baliestraat 10, 8800 Roeselare
051/22 04 58.

TE KOOP:

Glutz von Blotzheim, *Handbuch der Vögel Mitteleuropas* (15 delen). Contactadres: M. Nachtergaele, Kerkakkerstraat 4, 9970 Kruishoutem (091/83 56 36).

Verenigingsberichten

VERSLAG VAN DE RAAD VAN DEELGENOTEN OP 17 FEBRUARI 1991 TE TURNHOUT

De raad van deelgenoten is het hoogste bestuurlijke orgaan van De Wielewaal. Deze algemene vergadering komt jaarlijks samen in het Wielewaalhuis te Turnhout. De vergadering is samengesteld uit de beheerders en de afgevaardigden van de afdelingen. De raad van deelgenoten is bevoegd om statuten te wijzigen, beheerders te benoemen of te ontslaan en jaarrekeningen en begrotingen goed te keuren.

Voorzitter Henri Franckx verwelkomt de deelgenoten uit de afdelingen. Ondanks de slechte weersomstandigheden hebben slechts enkele deelgenoten zich laten verontschuldigen. Als iedereen het aanwezigheidsregister getekend heeft, kan de vergadering van start gaan.

1. Secretaris Ferdinand Van den Broeck leest het verslag van de Raad van Deelgenoten van 11 februari 1990 voor. Het wordt goedgekeurd zonder vragen uit de zaal.

2. Kasverslag en verslagen van de commissarissen. De dames Kristine Wuyts en Diane Van Daele zijn onze commissarissen. Zij lichten de resultaatrekening en de balans van 1990 toe.

Het passief van de balans vermeldt nog de renteloze lening voor 510.000. Henri Franckx herinnert eraan dat deze lening 1.700.000 bedroeg. Ze werd aangegaan om het reservaat Hoge Mierdse Heide te kunnen kopen. Op het ogenblik van de vergadering is de lening volledig afbetaald. Het aankopen van reservaten hoeft de afdelingen geen angst in te boezemen. Mede dank zij participaties van de Koning Boudewijnstichting, het WWF, dienst AROL van de Vlaamse Gemeenschap en de provinciale subsidies (uitzondering: Antwerpen) wordt een goed deel van de aankooprijzen gerecupereerd.

Kristine Wuyts leest het werkingsverslag 1990 en het werkingsprogramma 1991 voor.

De Wielewaal telt geen 54 afdelingen meer maar 50. Kregenland werd opgenomen bij Meetjesland. Vier Limburgse afdelingen Lommel, Neerpelt, Overpelt en Hechtel-Eksel fuseerden tot Noord-Limburg. Tijdens de discussie komen ook het 5de Decreet en de MINA-raad ter sprake.

Het MINA-decreet van minister Kelchtermans betoelaagt de werking van een milieuvereniging. De administratie die het MINA-decreet meebrengt, zal veel geringer zijn dan die van het 5de Decreet.

De subsidie die De Wielewaal zal krijgen onder het MINA-stelsel moet verminderd worden met de gelden van het 5de Decreet.

3. Begroting 1992

Diane Van Daele geeft lezing van de begroting. Deze begroting wordt nu reeds goedgekeurd om een tweede algemene vergadering later op het jaar te vermijden.

Door het 5de Decreet wordt het eerste personeelslid voor 95 % gesubsidieerd, het tweede personeelslid voor 80 %.

Het personeel van De Wielewaal bestaat momenteel uit Johan Bloemen die de ledenadministratie verzorgt, meewerkt aan het tijdschrift, instaat voor de winkel enz. Koen Grolus werkt halftijds voor De Wielewaal. Zijn taak bestaat vanaf dit jaar voornamelijk uit het opvolgen van de reservatenwerking. Ria Defever zal de boekhouding van de reservaten voor haar rekening nemen.

Rik Theuws wil weten of er al een beslissing genomen is over de verdeling van de gelden van het 5de Decreet over de afdelingen. Henri Franckx stelt dat de beheerraad zich over dit probleem zal moeten buigen. Hij maakt voor de vuist weg een ruwe schatting: 550.000 F te verdelen over 50 afdelingen betekent per afdeling gemiddeld 10.000 F. Moet er ook rekening gehouden worden met het aantal ingestuurde educatieve activiteiten en met het ledenaantal van een afdeling? Hoe moeten we dit dan verrekenen? Bovendien worden subsidies zelden voor 100 % uitgekeerd. De Wielewaal is nu voor 1000 uren erkend door de minister. We protesteerden hiertegen en vroegen de maximale erkenning van 1500 uren.

Uit de praktijk blijkt dat de subsidiëring ook afhangt van de beschikbare "pot". De Wielewaal doet er dus goed aan om meer uren in te sturen in de hoop om meer subsidie te krijgen dan de beloofde 550.000.

4. Verkiezing van 5 leden van de raad van beheer

E. Wellens is als provinciaal afgevaardigde aftredend en herkiesbaar. Aangezien er geen tegenkandidaat is, wordt hij met handgeklap herkozen.

Er zijn tevens 4 nationale beheerders aftredend. Henri Franckx, Gie Luyts, Jacques Van Heuverswyn zijn herkiesbaar. Ferdinand Van den Broeck is aftredend. Rudy Willockx stelt zich kandidaat voor de beheerraad. Er zijn geen tegenkandidaten en de 4 kandidaten in kwestie worden bij handgeklap verkozen.

Henri Franckx houdt een gelegenheidstoespraak bij het afscheid van Ferdinand Van den Broeck (zie elders).

5. L. Van Gompel: "Doelstellingen en profiel van De Wielewaal voor de jaren negentig"

Deze tekst vindt u elders in dit blad.

LVG leidt de discussie in met een korte toelichting van de tekst. Het is als organisatie nuttig om de eigen doelstellingen nog eens te formuleren en die niet door anderen voor ons te laten invullen. Hij verwijst hiermee naar de tekst van Marc De Coster in het blad van de Stichting Leefmilieu. In deze tekst wordt De Wielewaal een tweederangsrol toebedeeld. Er is een reactie verstuurd naar de Stichting Leefmilieu in samenwerking met een aantal andere verenigingen.

Tijdens de levendige discussie over de "doelstellingen-tekst" wordt ook van gedachten gewisseld over een betere provinciale organisatie van De Wielewaal en over de samenwerking met Natuurreservaten v.z.w.

De vergadering is het erover eens dat De Wielewaal wel met Natuurreservaten v.z.w. wil samenwerken maar zelfstandig en niet per afdeling maar nationaal. Grote instemming vindt de uitspraak dat De Wielewaal zijn eigenheid niet mag prijsgeven.

Bij handopsteking stemt de Raad van Deelgenoten met grote meerderheid voor het standpunt van een evenwaardige vertegenwoordiging van De Wielewaal naast Natuurreservaten v.z.w. en CVN binnen de provinciale structuren van BBL.

De goedgekeurde discussietekst zal verspreid worden zowel bij officiële instanties als bij andere milieuverenigingen.

6. Rondvraag

De afdelingen Voorkempen en Brechtse Hei verklaren zich bereid om het jaarlijkse symposium te organiseren.

In zijn slotwoord wijst Henri Franckx op de aanwezigheid van jongere mensen in de Raad van Beheer. Zij namen het initiatief om Bestuurscontacten uit te geven en het formaat en lay-out van het blad Wielewaal te veranderen.

Rogier De Fraine zegt dat de redactie van Oriolus graag ook wil overschakelen naar A4-formaat indien de Raad van Deelgenoten hiermee instemt. Bij handopsteking wordt met grote eensgezindheid gestemd voor de verandering naar A4-formaat voor Oriolus.

De Wielewaal heeft momenteel 99 en een halve ha in eigendom. We zullen dus spoedig meer dan 1 km² bezitten.

De Wielewaal treedt niet genoeg op de voorgrond als vereniging zegt de voorzitter. Het is tijd voor een offensief Wielewaalbeleid.

Luc Meul, verslaggever

FERDINAND VAN DEN BROECK: TEN AFSCHEID

Zondag, 17 februari 1991 zal om vele redenen een belangrijke datum blijven in het leven van Ferdinand Van den Broeck.

Eerst en vooral werd hij welgeteld op deze dag 70 jaar. In de ogen van jongeren een respectabele leeftijd, niet door iedereen te bereiken.

Voor mensen, van dezelfde generatie, de hoogste tijd om afscheid te nemen.

Wij twijfelen er niet aan of echtgenote Julienne, kinderen en kleinkinderen hadden voor de jubilaris een groot feest gebouwd. Hiermee moest de familie echter wachten tot laat in de namiddag, want Ferdinand moest eerst als secretaris van de raad van beheer nog zijn laatste opdracht vervullen op de jaarlijkse algemene vergadering van De Wielewaal te Turnhout. Tot nu toe had hij nog geen enkele van deze vergaderingen gemist en hij wou dan ook in schoonheid afscheid nemen.

Het jaar 1991 betekent echter voor Ferdinand Van den Broeck nog meer.

Van in zijn jeugd interesseerde hij zich voor de natuur. Natuurlijk werd hij dan ook lid van De Wielewaal. Dit gebeurde in 1941 en daardoor is hij nu 50 jaar lid. Leden, met hetzelfde aantal lidmaatschapsjaren, telt De Wielewaal niet veel.

Woonachtig te Merksem, hoorde Ferdinand bij afdeling Antwerpen. Deze afdeling werd zijn bakermat in De Wielewaal.

Antwerpen is de oudste afdeling van De Wielewaal. Het is trouwens in Antwerpen dat onze vereniging in 1933 werd gesticht. Tot 1966 omvatte het territorium van Antwerpen dit van de huidige afdelingen Antwerpen-Centrum, Antwerpen-Zuid, Brechtse Heide en Voorkempen.

De spil van de afdeling was voorzitter Gerard Andries. Hij was een man met gezag. Tijdens de tochten mocht niemand hem voorbijgaan. "Achter de leider blijven", was zijn leuze. Toch noemde iedereen hem "Onze Pa". Andere steunpilaren waren Emiel en Pol Hostie en de beide heren Vaes.

Met tram of fiets werd iedere zondag een uitstap gemaakt. Het groepje van 15 deelde lief en leed. Wat de groep vooral kenmerkte was de gemoedelijke en vriendschappelijke geest.

De eerste Antwerpse Wielewalers waren alzijdige natuurkenners: zij kenden alles van vogels, planten, vlinders en schelpen. Tijdens de tochten kwamen alle facetten van de natuur aan bod. Wat bewijst dat de ornithologische vereniging De Wielewaal vanaf het begin aan natuurstudie deed in de ruimste zin van het woord.

Planten werden in het veld bestudeerd met de Flora van Mac Leod. Deze flora had bovendien de functie van de huidige vogelstreeplijst. Elke plant, die voor het eerst werd gezien, werd rood aangestreept. Thuis werd alles nog eens nagekeken met de duurdere Flora van Heuckels. Deze bleef echter in de boekenkast staan.

De vogelstudie kreeg natuurlijk de grootste aandacht. De tocht gingen naar de onmiddellijke omgeving van Antwerpen: de Schelde, de Kalmthoutse Heide, het Peerdsbos, maar ook naar het Verdrongen Land van Saeftinge en de eilanden van Zeeland. Ook de vogels brachten wel eens huiswerk mee: braakballen werden thuis uitgeplozen om de prooien van roofvogels en uilen te bepalen.

De belangstelling van Ferdinand ging echter nog verder. Hij interesseerde zich ook voor insecten en paddestoelen en maakte daarom ook deel uit van de entomologische kring en de mycologische vereniging van Antwerpen.

Ferdinand was bestuurslid van Antwerpen tot de splitsing van de afdeling in 1966. Van toen af zette hij zich nog alleen in voor de nationale Wielewaal. De Wielewaal werd nl. een vzw in 1953. Toen werden statuten opgesteld en werd een raad van beheer gekozen.

Ferdinand zetelde in de raad van beheer van bij de oprichting in 1953 tot 17 februari 1991, dus gedurende 38 jaar. Geen enkel ander beheerder heeft zoveel jaren dienst en zoveel ervaring.

In 1955 werd Ferdinand algemeen secretaris. Hij bleef dit eveneens tot 17 februari '91, dus gedurende 36 jaar. Hij werkte samen met 3 voorzitters en 6 penningmeesters. In "Nandje", zoals wijlen E.H. Segers hem



Ferdinand Van den Broeck ontvangt de "Korhaan-ets" uit de handen van Rik Franckx.

Foto: R. Willockx

noemde, had hij de geschikte man gevonden als "schrijver". Als geen ander kent Ferdinand de kunst om lange en ingewikkelde discussies samen te vatten in een bondig maar niettemin volledig verslag. In kritische gevallen kwamen zijn diplomatie en voorzichtigheid vaak zeer van pas. En aan kritische situaties is er in de geschiedenis van De Wielewaal zeker geen gebrek geweest. Bij het bespreken en oplossen van problemen was hij eveneens een gewaardeerd raadsman, wiens ervaring en doorzicht toelieten steeds de tradities en de statuten van De Wielewaal te eerbiedigen.

Wat hem eveneens steeds gekenmerkt heeft was zijn toewijding aan De Wielewaal. Ondanks het feit dat hij over geen eigen wagen beschikte, kreeg hij het gedaan om de oprichting, controle en viering van vele afdelingen bij te wonen.

Ook op de jaarlijkse symposia was hij een regelmatige gast.

Zolang hiervoor nog plaats was in het blad, schreef hij het verslag van het congres. Hiernaast verschenen van hem tientallen andere verslagen, maar ook artikels en gedachtenisredes.

Nu komt aan deze vruchtbare en rijke loopbaan een einde. Uit vrije wil bood Ferdinand op 17 februari zijn ontslag aan voor de raad van beheer.

De raad van beheer en de hele Wielewaal danken Ferdinand vooral wat hij voor de vereniging heeft gedaan. Als oprechte dank hiervoor boden wij hem een ets aan van kunstschilder Achilles Cools. Deze koperets, verkocht ten bate van ons natuurreservaat De Korhaan, vat een deel van de geschiedenis van De Wielewaal samen.

De Korhaan werd ons geschonken door wijlen E.H. Segers. Het was het derde reservaat in eigendom van De Wielewaal. Op de ets zien we het hagelkruis, op het reservaat geplant als aandenken aan Frans Segers, die er stierf op 29 juni 1969 tijdens het blussen van een heidebrand. In een gagelstruik ligt de hoed van Frans Segers.

Daarnaast zijn er de andere typische planten van het reservaat: Struik- en Dopheide en Klein warkruid. Natuurlijk ook de resten van verbrande bomen en struiken en hoe kan het anders een mannetje en wijfje Korhaan.

Ferdinand, moge de ets u nog dikwijls doen terugdenken aan uw geliefde Wielewaal.

H. Franckx

RAAD VAN BEHEER

Uit het verslag van de Raad van Beheer op zondag, 17 februari 1991

- Rudy Willockx is de nieuw verkozen beheerder in vervanging van Ferdinand Van den Broeck.
Na onderlinge afspraken werd zonder stemming volgend dagelijks bestuur aangeduid:
Voorzitter: Rik Franckx
Ondervoorzitter: Luc Van Gompel
Penningmeester: Luc Meul
Secretaris: Jacques Vanheueverswyn
- Evaluatie algemene vergadering
De algemene indruk was dat het een vruchtbare vergadering geworden is. Voor De Wielewaal is de provinciale werking als belangrijk naar voor gekomen. De Wielewaal moet zijn eigenheid vrijwaren.

- Het congres 1991 zal ingericht worden door de jubilerende afdelingen Brechtse Heide en Voor-kempen.
De wandelingen gaan door op zondag 16 juni, het symposium heeft plaats op zondag, 17 november.
- Gemeenschappelijke Conservatorsdag van 27 mei
Deze dag wordt uitvoerig aangekondigd in dit nummer van De Wielewaal.
- VLOS 3
Datum: 19 oktober 1991 KU-Leuven
- 2de Kempendag: Strategisch plan Kempen:
Zondag, 25 augustus. Wordt opgevat als Vlaamse Ardennendag.
- Het januarinumnummer van Wielewaal werd heel goed onthaald bij de leden. Het formaat van Oriolus wordt aangepast aan dit van Wielewaal.
Beide verenigingsbladen worden gedrukt op 6500 exemplaren.

Subsidies

- a. Oost-Vlaanderen gaf Wielewaal Land van Waas een aankoopsubsidie van 142.500 F voor aankoop in Panneweel.
- b. Provinciale subsidie Oost-Vlaanderen aan de afdelingen: samen goed voor 140.988 F.
Verdeeld door puntensysteem in provincie zelf:
Gent (13.527), Schelde-Leie (43.304), Land van Waas-Noord (7.527), Land van Waas-Zuid (9.082), De Stern (15.971), Scheldeland (7.305), Zwalmvallei (8.638), Denderland (12.194), Ninove (5.971), Groot Beveren (5.527), Meetjesland (5.971) en Quercus (5.971).
- c. Provincie Limburg verleent nu ook subsidies aan natuurverenigingen voor hun educatieve werking. De Wielewaal Limburg ontving 70.700 F hiervoor. Bovendien ontving De Wielewaal 7.335 F voor het beheer van ecologische waardevolle terreinen.
- d. Facultatieve werkingstoelage AROL voor het dienstjaar 1990: er wordt 300.000 F beloofd.
- e. Indicatief aankoopprogramma natuurgebieden voor 1991:
via bestuurscontacten wordt in de toekomst de medewerking van de aankopende afdelingen gevraagd om dit document op te stellen.
Voor 1991 werden 62ha 10a 15ca ingediend (aankoopsom 20.734.970 F).
- f. In de provincie Antwerpen is nog steeds geen aankoopsubsidie voor aankoop natuurreservaten. De afdelingen ijveren om provincieraad (zegge de deputatie) te bewerken om dit toch toe te kennen.
- g. Het KB '67 kende voor 1989 een bijkomende subsidie toe van 37.583 F.
- h. Een subsidie van 444.952 F door het 5e decreet is ondertussen reeds uitbetaald (subsidie 1e kwartaal 1991).
Voor deel van de afdelingen wordt afgewacht tot jaareinde.

Natuurreservaten

- a. Nieuwe aankoop in Mighem Bemden (afd. Klein Brabant): opp. 43a 55ca; aankoopdatum 15.1.91.
- b. Aankoop van broekbosje te Wortegem-Deinze opp. 16a 40ca; aankoopdatum 6.2.91
- c. Aankoop van 6 percelen in de Dommelvallei opp. 1ha 2a 70ca; aankoopdatum: 8.2.91
- d. Afdeling Netevallei kocht aan in Wishagen opp. 1ha 16a 65ca; aankoopdatum 2.2.91
- e. De Braekeleer in Arendonk: Een belangrijke aankoop voor de Antwerpse Kempen met het

DOELSTELLINGEN EN PROFIEL VAN 'DE WIELEWAAL' VOOR DE JAREN NEGENTIG

Trouw aan de doelstellingen en de huidige invulling daarvan blijven de drie hoofdpijlers **natuurbeleving**, **natuurstudie** en **natuurbehoud** behoudens als werkingsgebied waarbinnen De Wielewaal actief wil zijn. Voorliggende tekst beoogt dan ook geen heroriëntering van de doelstellingen van de vereniging maar drukt de wil uit tot actualisering hiervan. Op afdelingsniveau wordt er op een erg gevarieerde manier gestreefd naar een verwezenlijking van een of meerdere van deze doelstellingen. Deze initiatieven dienen actief ondersteund en gedragen te worden door een beleidsvisie die zowel door de Raad van Beheer als de plaatselijke afdelingen onderschreven wordt.

Bepalend voor de verdere invulling van de werking van onze vereniging in het huidige en toekomstige natuur- en milieuverenigingslandschap is de verdere uitbouw van een professionele omkadering. Op dit ogenblik beschikt De Wielewaal over 1 voltijdse en 1 halftijdse vaste medewerker. In het kader van het vijfde decreet werd een tweede halftijdse administratieve medewerker aangetrokken. Op korte tot middellange termijn dient dit kader aangevuld te worden met 1 (lieft 2) wetenschappelijke medewerker(s) van universitair niveau. Deze zullen in nauw overleg met het Dagelijks Bestuur (en met de Raad van Beheer) naar buiten toe de vereniging vertegenwoordigen tijdens allerlei besprekingen en vergaderingen waarvan verwacht mag worden dat deze steeds veelvuldiger en meer en meer tijdens de kantooruren zullen plaats vinden.

Natuurbeleving is de voorwaarde tot natuurstudie en natuurbehoud. De deeldoelstelling **natuurbeleving** dient voornamelijk gerealiseerd te worden op afdelingsniveau. Door het inrichten van allerlei lokale activiteiten dient de betrokkenheid met de (plaatselijke) natuur bevorderd te worden. Het betreft hier voor sensibilisering en educatie voor een ruim publiek.

Natuurbeleving is ook een poort waarlangs nieuwe mensen meestal de vereniging leren kennen. Door de uitgave van een verzorgd afdelingstijdschrift en door berichtjes in de lokale bladen en radio's kan getracht worden de plaatselijke bevolking te bereiken. Elke nummer van Wielewaal moet enkele meer vulgariserende artikels bevatten voor de beginnende natuur liefhebber. Ook dient er in dit blad ruim aandacht besteed te worden aan initiatieven die door afdelingen genomen worden en die het afdelingsniveau overschrijden.

Natuurstudie is de deeldoelstelling die ons onderscheidt van andere gewestelijke natuurverenigingen in Vlaanderen. Het is vooral deze component van onze verenigingswerking die we naar de toekomst toe verder willen ontwikkelen en uitbouwen. Voor de ornithologie is dit al duidelijk het geval. Samen met Vlavico wordt het wetenschappelijke blad Oriolus uitgegeven. Dit blad staat op een internationaal niveau. Ook wordt meegewerkt aan Vlaamse Ornithologische Studiedagen en allerlei nationale en internationale onderzoeken en tellingen. Zeer veel afdelingen hebben dan ook een Vogelwerkgroep. De nationale Werkgroep Botanie heeft onder meer tot doel om uitgebreide planteninventarisaties van bepaalde streken door te voeren en alzo een daadwerkelijke bijdrage te leveren aan de verspreidingsatlas van België. Heel wat afdelingen hebben ook een plantenwerkgroep of voeren planteninventarisatie uit. De Wielewaalwerkgroep HYLAL levert baanbrekend werk op het vlak van de studie van amfibieën en reptielen. Via het Vlaams Zoogdierkundig Overleg is De Wielewaal tevens actief op het gebied van de zoogdierstudie. Verscheidene afdelingen hebben ook een Insektenwerkgroep of een Werkgroep voor ongewervelden. Heel wat inventarisaties en rapporten van

plaatselijke afdelingen worden en werden gebruikt als concrete basis voor de verdere planmatige invulling van het natuurbeleid. (rangschikkingen, ruilverkavelingen, ecologische waarderingskaarten, groene hoofdstructuur, gewestplannen, M.E.R. en B.P.A.'s, uitbouw van private en openbare natuurreservaten... enz.). En dan zijn er natuurlijk nog de talloze leden die zich meestal in een zeer specifiek onderdeel van de natuurstudie hebben gespecialiseerd en vaak het amateuristisch niveau ver overschrijden. Het is zeer belangrijk dat de onderzoeksresultaten gepubliceerd worden in het verenigingstijdschrift. Daarnaast moet werk gemaakt worden van een reeks 'Wetenschappelijke Mededelingen van De Wielewaal' waarin uitgebreide onderzoeken en rapporten die niet integraal in het tijdschrift Wielewaal kunnen verschijnen gepubliceerd worden. Deze rapporten die op een zeer eenvoudige wijze worden uitgegeven zouden best onder leiding van de wetenschappelijke medewerker van De Wielewaal tot stand komen. Ze dienen in het assortiment van de winkel te worden opgenomen om alzo voor de belangstellenden gemakkelijk beschikbaar te zijn. Heel wat afdelingen en regio's leveren door het uitbrengen van regionale atlanten en jaarboeken een reële bijdrage tot de ornithologie en botanie. Het spreekt vanzelf dat deze initiatieven ook kunnen rekenen op de medewerking van de wetenschappelijke medewerker, die trouwens ook de wetenschappelijke bijdragen in Wielewaal kunnen begeleiden. Verder zou er naar gestreefd kunnen worden om het symposium om te buigen naar een natuurstudiedag waarin verscheidene lezingen worden gebracht aangaande natuurstudie. De deelnemers aan deze studiedag kunnen uit het aangeboden programma zelf de lezingen kiezen die hen interesseren. De wetenschappelijke medewerker verzorgt het programma terwijl een plaatselijke afdeling voor de praktische organisatie instaat (in overleg met de Raad van Beheer).

Ook op het vlak van het **natuurbehoud** wil De Wielewaal actief blijven.

- ☐ Dit kan op velerlei manieren gaande van specifieke soortenbescherming zoals acties rond bedreigde soorten (als bv. de Ortolaan) tot paddenoverzetacties.
- ☐ Heel wat afdelingen zijn erg actief in het natuurbeheer van eigen reservaten of die van andere verenigingen. Daarnaast blijft het beschermen van levensgemeenschappen via aankoop een opdracht voor De Wielewaal. Het kan hier zowel om het behoud van eerder kleinere landschapselementen gaan als om aankopen die deel uitmaken van een grotere landschapseenheid. Deze aankopen voor De Wielewaal kunnen in overleg en samenwerking met andere verenigingen plaatsvinden. Het spreekt vanzelf dat zowel op administratief als op beheertechnisch vlak ondersteuning door de wetenschappelijke medewerker(s) gewenst is om de conservators en afdelingsbesturen te helpen bij dit natuurbeheer. De organisatie van conservatordagen zou dan ook grotendeels begeleid moeten worden door deze medewerker(s).
- ☐ Wat het natuur- en milieubeleid betreft, willen we constructief samenwerken met andere verenigingen en de overheid. De Wielewaal ijvert op beleidsvlak voor een verbetering van de reglementering rond vogelvangst en jacht. Tevens vraagt en ondersteunt de vereniging een actief beleid op het vlak van de landschapsbescherming, gewestplannen, de groene hoofdstructuur en het natuurbehoudsbeleid.

De hierboven aangehaalde doelstellingen vormen het algemeen doelstellingenkader voor de vereniging dat door alle afdelingen wordt onderschreven. Gezien de vrij autonome werking van de afdelingen binnen de vereniging blijft het uiteraard mogelijk dat de plaatselijke kernen zelf de accenten kunnen leggen binnen deze 'algemene doelstellingen' waarvoor zij zich willen profileren.

geld van het legaat Faes. Het is gelegen in geklasseerd landschap, in vogelrichtlijngebied, in een belangrijk weidevogelgebied, waterhuishouding is in eigen handen opp. 15ha 53a 52ca.

- f. Aankoop door Land van Waas Noord in Lange Vage opp. 87a 75ca.
- g. De raad van beheer betreurd de bijdrage van 400.000 F van afdeling Netevallei aan de gemeente Heist-op-den-Berg voor een aankoop van een natuurgebied. Oppervlakte van het terrein waarop een 30-jarige pacht aan De Wielewaal werd toegekend: 2ha 78a 30ca.
- h. Uitbreiding Vlassenbroekse Polder. Oppervlakte: 36a 80ca: huurprijs 500 F/jaar. Termijn: 9 jaar.
- i. Het erkenningsdossier van 3 Wielewaalreservaten is momenteel in de Vlaamse Hoge Raad in onderzoek:
 - Snippenweide (Oudenaarde)
 - Gavers (St-Gillis-Waas)
 - Speelhof (Stekene)
- j. Hererkenning natuurreservaten:

Na 10 jaar dient een nieuwe erkenningsdossier opgesteld te worden. Zo moet dossier van Mechels Broek ingediend worden tegen 31.12.91.
- k. Een vijftien afdelingen kopen momenteel natuurreservaten. In West-Vlaanderen heeft afdeling Westkust als eerste Westvlaamse afdeling plannen voor aankoop van een terrein
- We ontvingen een aanvraag voor vrijwilligerswerk via Gescoweerwerk.
- Voor de eigen veestapel van het Kempisch Reservatenfonds (5 pony's, 2 koeien en 10 schapen + lammeren) is een verzekering burgerlijke aansprakelijkheid afgesloten. Dit kan in de toekomst ook voor andere afdelingen.

H. Franckx

RAAD VAN BEHEER

Uit het verslag van de Raad van Beheer van zaterdag, 16 maart 1991

- Het congres 1991 wordt ingericht door de afdeling Voorkempen en Brechtse Heide. De congreswandelingen hebben plaats op zondag 16 juni 1991 te Schilde. Het symposium zal plaatsvinden op zondag 17 november 1991.
- Lijst met belangrijke wielewaaldata voor 1991:
 - zondag 21 april: provinciale vogelkijkdag Antwerpen
 - zondag 28 april: 14e Vlaamse Ardennendag
 - zaterdag 25 mei: 8e nationale conservatordag
 - zondag 16 juni: congreswandelingen te Schilde
 - zondag 25 augustus: 2e Kempendag
 - zondag 22 september: 38e natuurbeschermingsdag in het Waalse Dijlepark
 - zaterdag 19 oktober: 3e Vlaamse Ornithologische Studiedag aan KUL.
 - zondag 17 november: symposium van het 48e Wielewaalcongres
- Derde Vlaamse ornithologische studiedag (VLOS 3) Zaterdag 19 oktober 1991:

Thema: landvogels
Coördinator: Karine Perremans, Labo voor Ecologie, KUL, Naamse straat 59, 3000 Leuven (016/28 39 72)

Plaats: Campus Arenberg, lokaal G 06, Celestijnenstraat 3001 Heverlee.

- Erkenning en subsidiëring van natuurreservaten:

Het KB van 3.2.81 zal aangepast worden op advies van de Hoge Raad voor natuurbehoud.

Op voorstel van VZW Durme komt er in de toekomst misschien een loonsubsidie per 25 ha erkend natuurreservaat. Er werd advies gegeven voor 250.000 F/ha.
- Diverse afdelingen stuurden bij de Koning Boudewijnstichting niet minder dan 11 projecten in voor het bekomen van subsidie. Het al dan niet aanvaarden van deze projecten is nog niet bekend.
- Voor 2 wielewaalreservaten loopt de procedure voor erkenning als natuurreservaat: de Broeken Deinze en het Panneweel te Sint-Gillis-Waas.
- Er wordt een wisselnummer aangegaan met het tijdschrift Beenbreek van Natuur 2000 en Wielewaal/Oriolus.

Wij bieden aan Natuur 2000 ook een promotieaanbod aan om lid te worden van De Wielewaal tegen gunsttarief zoals JNM verkreeg.

Er wordt uiteraard als voorwaarde gesteld dat die leden jonger dan 25 jaar zijn.
- Op 20 april 1991 komt er een contactvergadering met JNM.

174 JNM-leden betaalden momenteel het wielewaalabonnement aan gunsttarief.

Ledenaantal Wielewaal: nog maar enkele leden minder in 1991 dan op het einde van 1990.

We hopen de 6000 leden ruim te overschrijden in 1991!
- Aankoop Schelde-Leie:

Het Populierenbos in Heurnemeersen Dal werd uit ter hand aangekocht op 12 maart 1991 bij notaris Van Innes te Zingem.

Sectie A nrs 636b, 635a, 634b, 634a, 754a, 744a en 753. Oppervlakte: 1ha 7a 50ca.

Jacques Vanheeuverswyn stelt het dossier op voor de provincie Oost-Vlaanderen. Wielewaal Turnhout laat de eer voor de aankoop van de 100ste hectare aan Schelde-Leie met deze aankoop.
- In september 1991 komt er een nationale Texelreis, dit is nog steeds een uitvloeisel van de mislukte Israëlreis 1990 (met Club Exotica).
- De Ford-wedstrijd wordt aangekondigd in bestuurscontacten.
- Rudy Willockx zal de nationale wielewaaltentoonstellingsstand herwerken. Hij werkt ook aan een gekleurde wielewaalfolder en aan een ontwerp voor een badge.

PROVINCIALE VERGADERING OOST-VLAANDEREN - Gent, 18 maart 1991

Aanwezig: afdelingen Denderland, Gent, Geraardsbergen, Meetjesland, Merelbeke, Scheldeland, Schelde-Leie, Stern, Waasland-Noord en Waasland-Zuid, evenals 4 beheerders.

1. Provinciale werking

Wielewaal Oost-Vlaanderen moet zich provinciaal structureren. Vanuit deze provinciale structuur wordt er naar samenwerking gestreefd met het provinciaal overleg van Natuurreservaten.

Hiervoor worden contactpersonen aangeduid. Thema's zijn: beleid, algemene vergadering, Groene Hoofdstructuur, Natuurontwikkelingsplan e.a.

2. Groene Hoofdstructuur

De plannen van de GHS worden eerstdaags gepubliceerd (schaal 1/200.000). Voor de verdere ontwikkeling van het NOP moet iedere afdeling in het afdelingsgebied een "optimaal" plan (schaal 1/25.000 of 1/50.000) uitwerken. De samengevoegde plannen kunnen dan voorgelegd worden op het provinciaal overleg met Natuurreservaten. Volgende vergadering: maandag, 27 mei e.k., zaal Maca Co, Antwerpse steenweg 237, Sint-Amandsberg om 20 u.

REIS NAAR TEXEL VAN ZATERDAG 7 TOT EN MET ZATERDAG 14 SEPTEMBER 1991

Voor wie er eens een week tussen uit wil!

- Dag 1: Vanaf Berchem station per autocar naar Texel. Overtocht om 13 uur. Verblijf in hotel "Totenhove" bij de Koog, niet ver van het noordzeestrand. Alle kamers met douche en WC. Na het diner diamontage over het eiland.
- Dag 2: Rondrit over het eiland met bezoek aan de Staatsbossen, Den Hoorn, de Mokbaai, Oudeschild, Den Burg, Oosterend, De Cocksdorp, het natuurreservaat De Slufter en het zeehondenopvangcentrum Ecomare.
- Dag 3: Bezoek aan het natuurreservaat De Muy.
- Dag 4: Met de boot naar Vlieland. Bezoek aan de vlakte Vliehors, het Posthuis en het natuurreservaat De Kroonpolders.
- Dag 5: Uitstap naar het kwelderland De Schorren.
- Dag 6: Bezoek aan de Hoge Berg met zijn duizenden schapen, aan een Texelse kaasboerderij en het juttersmuseum in Oudeschild. 's Namiddags boottocht met een garnalenkotter op de Waddenzee.
- Dag 7: Zoektocht naar water- en waadvogels op trek.
- Dag 8: Met de autocar terug naar België.

Prijs in vol pension met vervoer van en naar Berchem station, inclusief alle uitstappen: 17.800 F. (single supplement 6000 F).

Reisbegeleider: Jan Witte geboren Texelnaar
Inschrijving door storting van 4000 F op postrekening 000-0319785-73 van De Wielewaal vzw, Graatakker 11, 2300 Turnhout

H. Franckx

AFDELING 'S HEERENBOSCH ONTVANGT PERSPRIJS

Wielewaal afdeling 's Heerenbosch - Londerzeel, Leb-beke, Baasrode en kerngebied Buggenhout omvattend - was laureaat voor de persprijs 1990 van de Dendermondse Perskring voor de sociaal-culturele sector. Met

deze jaarlijkse persprijsen wil de Dendermondse Perskring in de sectoren sport en sociaal-cultureel de "stille werkers bekronen die de regio in het voorbije jaar in de belangstelling brachten".



Cartoon van cartoonist "BASRT" die de werking van de Wielewaalafdeling 's Heerenbosch 1990 symboliseert. Dit cartoon was de symbolische prijs "Persprijs Dendermonde 1990".

Meerdere activiteiten van de afdeling weerhielden de aandacht van de pers, waaronder het beheer van een natuurreservaat in Vlassenbroek, een eigen vogelasiel i.s.m. KVBV, milieu-educatieve boottochten op Schelde en Dender, vooral voor scholen en het plaatselijke tijdschrift.

De projecten die extra door de pers in de kijker werden gezet waren:

- ☐ de sensibiliseringsactie "Red de Schelde" in de Denderregio;
- ☐ de tentoonstelling "Kunst voor natuur" met leraars van Vlaamse kunstacademies in het Dendermondse Stadhuys ten voordele van aankoop natuurreservaat in de Vlassenbroekse Polder;
- ☐ de boomplantactie in het najaar van 1990, die de afdeling organiseerde samen met afdeling Denderland en de natuur- en milieuvereniging "De IJsvogel" van Opwijk. Inheems plantgoed en streekeigen fruit werd hierbij gepromoot. Over de gemeenten Baardgem, Meldert, Opwijk en Buggenhout zou met het verkochte plantgoed naar schatting 2 ha bos en een boomgaard van 4 ha kunnen aangelegd worden.



V.l.n.r.: P. Van Malderen, Burgemeester van Buggenhout, M. De Clercq (afd. 's Heerenbosch), M. Aerts (voorz. afd. 's Heerenbosch), A. De Block (voorz. Dendermondse Perskring)
Foto: G. Breckx

Onze afdeling verleent ook haar medewerking aan de sensibilisatiecampagne rond het gemeentelijk project van selectieve huisvuilophaling dat op 16 april te Buggenhout van start ging. Deze sensibilisatie omvat een driemaandelijkse krant, info-avonden, educatief materiaal en begeleiding voor de scholen.

De Raad van Beheer feliciteert de afdeling 's Heerenbosch met de behaalde prijs.

TWEDE KEMPENDAG ZONDAG 25 AUGUSTUS 1991 LANDSCHAPSWANDELING 'DE LIEREMAN'

Onder impuls van het Strategisch Plan Toerisme Kempen wordt op zondag 25 augustus de Tweede Kempendag gehouden. In tegenstelling tot de eerste editie wordt het aantal activiteiten bij deze tweede uitgave doelbewust beperkt tot vijf. Uiteraard vormt het Kempisch natuurschoon daarbij een belangrijke troef. De Liereman en omgeving kunnen zeker doorgaan als staalkaart van wat de Kempen op natuurvlak te bieden heeft. Daarom wordt er daar door De Wielewaal en het Oud-Turnhoutse VVV tijdens de Kempendag een landschapswandeling ingericht.

Tijdens deze wandelingen (duur $\pm$ 2 uur, 5 verschillende tijdstippen van vertrek) komen we langs 3 Wielewaal-reservaten: de Liereman (gemeenteeigendom, in beheer sinds 1959), de Hoge Mierdse Hei (eind 1989 gekocht door De Wielewaal) en de Brakeleer (sinds enkele weken eigendom van onze vereniging).

Het ontmoetingscentrum De Heischuur te Oosthoven, Oud-Turnhout dient als vertrekpunt. Daar kan 's middags gegeten worden en loopt er een tentoonstelling over het gebied De Liereman en omgeving (fauna, flora, archeologie).

In het julinumnummer komen we nog uitgebreider op deze manifestatie terug, maar als u enkele aangename uren wil doorbrengen in de Kempisch natuur, noteer dan nu alvast 25 augustus in uw agenda.

Luc Van Gompel

VLINDERSTUDIEDAG

Zaterdag 29 juni 1991 organiseren de Turnhoutse afdelingen van de Wielewaal en JNM-afdeling Taxandria, in samenwerking met de Nederlandse Vlinderstichting, een studiedag.

Vroeger waren onze dagvlinders een alledaagse verschijning. Door het verdwijnen van hun geschikte leefgebieden zijn ze echter sterk achteruit gegaan. Het behoud van onze dagvlinderpopulaties wordt mede bepaald door vlindervriendelijke inrichtingen; zowel in onze reservaten als in onze eigen tuin.

Deze studiedag is dan ook een eerste stap in de goede richting.

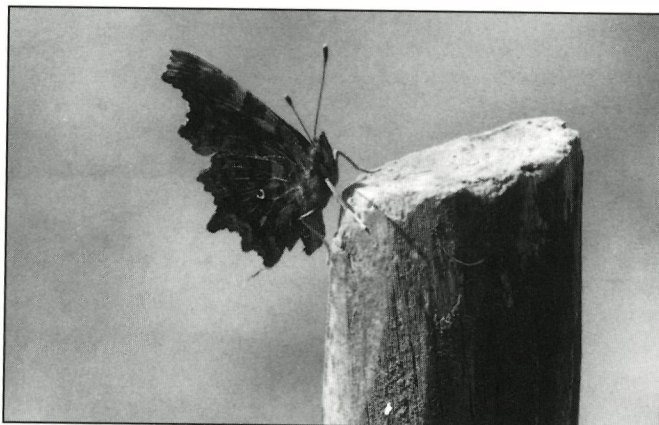
Programma:

Voormiddag:

- 10.00 u. Ontvangst
- 10.15 u. Biologie en ecologie van dagvlinders
- 10.45 u. Vlindervriendelijke inrichting en beheer
- 11.15 u. Het Belgisch dagvlinderproject
- 11.45 u. Finse vlinderfilm (recent bewerkt voor de Benelux)

Middagpauze: 12.15 u. tot 13.30 u.

De meegebrachte lunch kan ter plaatse gebruikt worden. Drank is ter plaatse te verkrijgen.



"Gehakkelde aurelia"

Foto: A.C. Zwaga

Namiddag:

- 13.30 u. Excursie naar één van de vlinderrijkste reservaten van België, nl. Weelde-Statie.

Een voorbeeld van een vlindervriendelijke inrichting en beheer.

Avond:

- 20.00 u. — Vlinders in hun omgeving.
 - Wat hebben ze nodig?
 - Waar kunnen we ze zien?
 - Hoe kunnen we ze redden?
- Film: De trektocht van de Atalanta.

Alle lezingen worden gehouden met behulp van dia's. De gehele dag is ook een tentoonstelling aanwezig met o.a. info-panelen over vlinders, over de Nederlandse Vlinderstichting en ook een kooi met levend materiaal.

Plaats

Gemeenschapscentrum 'De Heischuur'
Schoorhoven 2 (achter de kerk), Oud-Turnhout
(Oosthoven is gelegen op de baan Turnhout-Ravels)

Inlichtingen: Dirk Geysels, Stwg. op Ravels 26,
2360 Oud-Turnhout (014/42 06 17)

KIJKEN EN BELEVEN



HABICHT AT 80

Erbij zijn zonder te storen — dat wordt mogelijk gemaakt door de nieuwe teleskoop SWAROVSKI HABICHT AT 80.

Het toestel valt niet alleen op door de schoonheid van z'n design, maar ook door z'n innerlijke structuur, die de vrucht is van een lange ervaring in de vervaardiging van optische precisie-instrumenten.

Een ultzonderlijke beeldkwaliteit, vliegensvlugge scherpstelling, extreem robuustheid, waterdichtheid, foto-adaptor voor exclusieve opnames. dat zijn slechts enkele van de ongeëvenaarde voordelen.

Waag U aan een blik! Uw speciaalzaak zal U me veel plezier meer ultgebreide technische informatie geven.

TYROLIT BELGIUM NV
Afd. SWAROVSKI OPTIK
Bollinckxstraat 43 • 1070 Brussel



SWAROVSKI OPTIK K.G. • A-6060 HALL IN TIROL • AUSTRIA

Activiteitenkalender

-b- = begin
-l- = leiding
-e- = einde
-m- = mee te brengen

MEI

1

Antwerpen-Centrum. Vroege ochtendwandeling in de Oude Landen te Ekeren: luisteren naar het ontwaken van de natuur. -b- 5u. Kasteel Veltwijck, Veltwijcklaan te Ekeren. -l- A. Vervoort. -e- 9u. -m- laarzen.

Hageland-Zuiderkempem. Bezoek aan natuurreservaat "De Asdonk". -b- 9u. kerk Engsbergen. -l- J. Van Damme. -e- 12u.

Maasland. Dauwtrip: speciale aandacht voor de eerste vogelgeluiden en zang van de Nachtegaal. -b- 4.45u. Woutershof. -l- M. Stevens. -e- 9u.

Meetesland. Vroegmorgenwandeling in het Dongengoe. -b- 5u. Markt, Eeklo. -l- E. Colpaert. -e- 9u.

Mol. Daguitstap De Meinweg (Roermond) en de grindputten (Kessenich): Programma: reptielen, zoogdieren en vogels waarnemen. -b- 8u. Markt Balen (eigen vervoer) info: 014/31 26 57. -l- F. Vreysen. -e- 16u.

Nete en Aa. Dagfietstocht in de omgeving Malesbroek/De Hutten te Geel/Meerhout met aandacht voor fauna en flora. -b- 8.15u. parking Klein Sas Herentals, 9u. Geel Stelen brug over Albertkanaal. -l- L. Dillen. -e- 17u. info: E. Vercammen 014/22 41

Noord-Limburg. Natuurexploratie: voorjaarsbloemen. -b- 14u. Wateringhuis, einde Koloniestraat, Lommel Kolonie. -l- M. Geboers. -e- 17u.

Noord-Limburg. Natuurexploratie in de Voerstreek over landschappen en ambachtelijk bewerkte gronden. -b- 8.15u. Lommel Kerk. -l- A. Mertens. -e- 16.30u.

Oostende. Vogelstudie in het Maria-Hendrikapark te Oostende: luisteren naar de zang. -b- 6u. Parkeerterrein voor stedelijke Visserijsschool J. Bauwens, Oostende. -l- D. Verstraete. -e- 9u.

Schelde - Leie. Vroege morgenzangtocht te Wannegem: bos- en koutervogels. -b- 7.30u. Kerk Wannegem-Lede. -l- A. Wandels. -e- 11u. -m- laarzen en verrekijker.

Westkust. Vroegmorgenwandeling: Calmeynbos. -b- 5.30u. inrit 'l' Armorial, baan naar Adinkerke, De Panne. -l- R. Billiau. -e- 8u.

Zuid-West-Vlaanderen. Fauna en flora in Harchies. -b- 7u. Plaats Marke of conservatoriumplein Kortrijk, 8u. Harchies (afrit 27). -l- J. Nuttin. -e- 16u. -m- laarzen, verrekijker, picknick.

3

Aalter. Familiewandeling in het schoolreservaat de Kanaalberm: aandacht voor voor het vogelleven en de planten. -b- 19u. Hoekestraat brug, Knesselare. -l- E. Vanaelst. -e- 21.30u.

Mol. Nachtegalentocht Mol-Gompel. -b- 20u. Kerk Mol-Gompel. -l- J. Sas. -e- 22.30u.

Nete en Aa. Nacht van de Nachtegaal: Beluisteren van de nachtegaal in omgeving van het Schipke te Herenthout. -b- 22u. Kerk Herenthout. -l- I. Ledegen. -e- 24.15u. -m- info: I. Ledegen 014/51 14 98.

Netevallei. "Het wel en wee van de eekhoorn in Vlaanderen": dia-reeks en bespreking van onderzoekstechnieken en -resultaten v.d. eekhoorn. -b- 20u. Wielewaal-lokaal, Leopoldslei 81, Hallaar. -l- L. Wouters. -e- 22.15u.

4

Demer en Dijle. Broedvogelinventarisatie Haachts Broek. -b- 9u. Station van Wespelaar, 9.30u. Haachts Broek. -l- J. De Meirman. -e- 12u.

Gent. Plantenwerkgroep: educatieve planteninventarisatie in hok D3 24 21, Damvallei Destelbergen. -b- 14u. Dendermondse

stw., 1ste straat rechts voorbij "Gouden Hand", voorbij dorp vanuit Gent te Destelbergen. -l- J. Van den Haute. -e- 17u.

Lier. Vlindertocht: vlinderdeterminatie in het veld tijdens wandeling langs de Steenbeemden en de Neteboorden. -b- 14u. Badhuis te Emblem (nabij brug over kanaal en Nete van de steenweg Emblem-Kessel). -l- J. Schaerlaekens. -e- 17u. -m- insektengids.

Merelbeke - Melle. Initiatietocht in het herkennen van de vogelzang. -b- 6u. Melle/Kwatrecht Station. -l- J. De Meulemeester. -e- 10u.

Nat. Werkgr. Botanie. Inventarisatie kilometerhok omgeving Jabbeke: polders-kanalen. -b- 9u. Station Jabbeke. -l- C. De Caluwe. -e- 17u. -m- flora, loep, knapzak, drank.

Zuid-West-Brabant. Ochtendwandeling in het kasteeldomein van Gaasbeek met bijzondere aandacht voor de avifauna. -b- 5u. In-gang kasteel Gaasbeek. -l- F. Verdegem. -e- 8u.

5

Aalter. De zang der vogels. -b- 6u. Hoeve Drongengoe, Drongengoe-dweg 9, Knesselare. -l- E. Blondia. -e- 10u.

Antwerpen-Zuid. Natuurwandeling in de Hobokense Polder: vogeldeterminatie. -b- 7.30u. Station Oude God, Mortsel (eigen wagens), 8u. Station Hoboken Polder. -l- K. Matthys. -e- 12.30u. -m- aangepaste kledij, verrekijker, vogelgids.

Brugge. Vroegmorgenwandeling in domein "Ryckvelde": studie van de zang van de zangvogels. -b- 5.15u. Station Brugge. -l- R. Vannieuwenhuysse. -e- 9u. -m- warme kledij, verrekijker.

Demer en Dijle. Bezoek aan het kalkmoeras "Het Torfbroek". -b- 9.30u. café Fauna en Flora te Berg. -l- K. Van Rompaey. -e- 12u.

Denderland. Werkgroep botanie: inventarisatie kilometerhok D3 38 43 Mespelare-Hoge Donk. -b- 8.30u. Parking stedelijk kerkhof, Leo de Béthunelaan, Aalst. -l- P. Van den Bremt. -e- 12u.

Denderland. Maandelijkse Osbroekwandeling: voorjaarsbloei-ers leren herkennen en situeren in hun ecologische samenhang. -b- 10u. Cafetaria Osbroekstadion, Burg, Blanckaertdreef (zijstraat Parklaan) te Aalst. -l- I. Lingeley. -e- 12u.

Denderland. Berlare-broek: studie van de zang van de vogels; speciale aandacht voor de nachtegaal. -b- 8u. Kerk Berlare. -l- P. D'Haeseleer. -e- 12u.

Geraardsbergen. Reservaatwandeling in de 'Rietbeemd': observatie van planten en vogels. -b- 14.30u. Sanatorium (Buizemont-Geraardsbergen). -l- G. Merlevede. -e- 17.30u.

Hageland-Zuiderkempem. Bezoek aan natuurreservaat "Schulensbroek". -b- 7.30u. Abdij Averbode, 8u. Linkhout sluis. -l- R. De Fraine. -e- 12u.

Klein-Brabant. Studie van de vogelzang, meer bepaald van de kleine rietzangers. Determinatie aan de hand van vogelgidsen. -b- 8u. Fabriek Romeo, Rijksweg, Bornem. -l- H. D'Hertefelt. -e- 12u.

Land van Waas-Zuid. Cursus: "De methode om vogels te leren kennen": bos- en rietvogels, zang en territoria. -b- 6u. vroegochtendwandeling "Fondatie". -l- G. Keereman. -e- 9u.

Lier. De Steenbeemden en het Zomerklodjesreservaat. -b- 13.45u. Station Lier, 14u. Badhuis Emblem. -l- M. Vermeylen. -e- 17u. -m- laarzen, kijker, loep.

Mechelen. Excursie in de kalkstreek rond Namen en Dinant. -b- 8u. Station NMBS. -l- Hofman. -e- 16.30u.

Meetesland. Vroegmorgenwandeling in het Zwin. -b- 5u. Markt, Eeklo. -l- M. Boone. -e- 9u.

Middenkust. roofvogelrekening in de Zoutekreek. -b- 14u. Zoutekreek, Oostende. -l- P. Opstaele. -e- 18u.

Ninove. Vroegochtendwandeling Neigembos. Thema: vogelzang (praktische verwerking na vogelzangcursus van 8.9 en 10 maart 91). -b- 5u. Kapel van Bevingen aan ingang Neigembos. -l- H. De Kegel. -e- 8u. waarna ontbijt in Sportschuur, Schuitstraat 8, Pollare

Noord-Limburg. Bomen- en plantenstudie op Militair Domein te Helchteren. -b- 8u. Philippe te Hechtel. -l- A. Geuens. -e- 12u.

Noord-Limburg. Natuurexploratie: voorjaarsbloemen. -b- 10u. Bredase Dijk, Lommel Kolonie. -l- F. Wijnen. -e- 12.30u.

Noorderkempem. Wandeling langs de Zoom: zangvogels: bestuderen van de zang der vogels. -b- 8u. Kiekenhoeve, Essen. -l- H. Lieckens. -e- 12.30u.

Schelde - Leie. Vroege morgenwandeling in en rond het bos van Parike. -b- 5.30u. Kerk Parike. -l- R.D'Homme. -e- 8.30u. -m- Laarzen en verrekijker.

Scheldeland. Morgenwandeling en vogelstudie in de Kalkense meersen. -b- 7u. Markt, Wetteren, 7.20u. Scheldebrug, Uitbergen. -l- M.Brutsaert. -e- 11u.

Turnhout. Studie zangvogels. -b- 14u. Restaurant "De Vierjaargetijden" Brug Gierlesteenweg - E34. -l- G.Loos. -e- 17u.

Voorkempen. Studie van de zangvogels op de Kooldries tijdens een vroegmorgenuitstap. -b- 4.40u. Dienstencentrum, Schoolstraat 44, Schilde. -l- F.Kerstens. -e- 8u.

Zwalmvallei. Vroegmorgentocht: vogelzang. -b- 5u. Kerk van Gombbergen. -l- G.Eeckhout. -e- 9u.

6

Scheldeland. Initiatie in de plantendeterminatie. -b- 18.45u. Markt, Wetteren. -l- W.Van Caeneghem. -e- 21u.

8

Noorderkempen. Riet- en weidevogels in de Maatjes: avondwandeling. -b- 18.30u. Nieuwmoer-Kerk. -l- H. Jacobs. -e- 22u.

Noord-Limburg. Vogels- en bomenexploratie. -b- 14u. Wateringhuis, einde Koloniestraat, Lommel Kolonie. -l- M.Geboers. -e- 17u.

9

Mandelstreke. 4-daagse busuitstap naar de Uiterwaarden van de Waal en randgebieden van de Veluwe (van 09 mei tot 12 mei). -b- inschrijven bij de secretaris tel.051/20 44 89 voor 15 april, richtprijs 6800 F half pension. -l- L. Demarez. -e-

Noord-Limburg. Natuur- en plantenstudie in en om de "Liskes" te Lommel. -b- 8u. Wateringhuis. -l- F.Wijnen. -e- 12u.

Noorderkempen. Weekend in de Argonne tot en met 12.05.91. -b- info: F. Broos 03/ 667 43 52. -l- F. Broos.

Schelde - Leie. Vierdaagse uitstap naar de kalkstreek rond Han-Sur-Lesse (9-10-11-12 mei). -b- J.Vanheeuverswyn 091/84 43 82 Inschr.voorschot 1000 F op rek. 891-2540092-60 v.af.Schelde-Leie. -l- J.Vanheeuverswyn. -e- 12 mei

Scheldeland. Vierdaagse studiereis (9-12 mei) naar La Brenne in Frankrijk. Info: R.Clinckspoor 091/69 94 13. -l- R.Clinckspoor.

'sHeerenbosch. Gezinsweekend naar het landschap van de vulkaaneifel. Natuurwandelingen in het beboste middengebergte,fossielentocht enz. -b- 9-11 mei, info:D. Mertens, Hoogweg 19, Malderen 052/33 39 75. -l- D.Mertens.

10

Noord-Limburg. Vogels bekijken en beluisteren. -b- 9.30u. Hoge Venen, 10u. Broek Venn, Sourbrodt, 13u. Hellerivier. -l- A.Mertens. -e- 16u.

Zuid-West-Vlaanderen. Vergadering vogelwerkgroep. -b- 20u. Oude Dekenij, St-Maartenskerkhof, Kortrijk. -l- Y.Feryn. -e- 21.30u.

11

Demer en Dijle. Broedvogelinventarisatie Haachts Broek. -b- 9u. station Wespelaar, 9.30u. Haachts Broek. -l- J.De Meirsmen. -e- 12u.

Merelbeke - Melle. Weekend 11 en 12 mei: lentebeleving in Heure-en-Famenne. -b- info: J.De Meulemeester 091/ 30 46 46. -l- J.De Meulemeester.

Noord-Limburg. Natuurstudie en landschappen. -b- 8.30u. Domein Ruhrhof, 13u. Gr.Fagne. -l- A.Mertens. -e- 16u.

12

Aalter. De zang der vogels aan de Kraenepoel. -b- 6u. Zuidkant van de brug over de autostrade, Lotenhullestraat. -l- J.Pauwels. -e- 10u.

Antwerpen-Centrum. Morgenwandeling door de Oude Landen te Ekeren: op zoek naar de bosrietzanger en andere vogels. -b- 8u. Kasteel Van Velthuyck, Veltwijcklaan, Ekeren. -l- J.Van Ammel. -e- 12u. -m- laarzen.

Antwerpen-Zuid. Tocht in het natuursreservaat "De Maten" en in "De Teut": vogel- en plantendeterminatie. -b- 7.30u. Station Oude God, Mortsel (eigen wagens). -l- H.Waeterschoot. -e- 17u. -m- laarzen, kijker, picknick.

Beveren. Bustocht naar vallei van de Amblève: bezoek aan het reservaat "Les Roches Noires" + wandeling langs de Ninglinspo. -b-

8u. Stadhuis St.Niklaas (inschr.03/776 87 30, 400 F). -l- C.De Buyzer. -e- 19u. -m- eten + drank, stevige wandelschoenen

Brechtse Heide. Bezoek aan Planckendael: voormiddag: wilde plantengroei in het park en kruidententoonstelling, namiddag: die-rentuin. -b- 8.45u. Dienstencentrum, Schoolstraat 44, Schilde. -l- H.Lembrechts. -e- 15.30u.

Denderland. Studie van de voorjaarsaspecten in het Cottebos. -b- 14.30u. Kerk St.-Lievens-Houtem. -l- P.Van den Brecht. -e- 18u.

Geraardsbergen. Vroegochtendwandeling in Raspaillebos. Thema: beluisteren en herkennen van vogelgeluiden. -b- 5.30u. Café Uitkijktoren aan de Bosberg te Galmaarden-Moerbeke. -l- L.Van Der Trappen. -e- 9u.

Hageland-Zuiderkempen. Bezoek aan de Cartierheide. -b- 8.15u.

Abdij Averbode, 8.30u. Engsbergen. -l- F.Mangelschots. -e- 12u.

Hageland-Zuiderkempen. Bezoek aan natuursreservaat "de Maat" te Mol. -b- 13u. De Maat. -l- J.Sas. -e- 16.30u.

Maasland. Natuurexploratie in de vallei van de Samson: vogel- en plantendeterminatie. -b- 7u. Markt Maasmechelen (eigen wagens). -l- N.Janssen. -e- 16.30u.

Mandelstreke. Bezoek aan het natuursreservaat "De Mandelhoek". -b- 9.30u. ingang reservaat, kanaal Roeselare-Leie te Ingelmunster. -l- L.Decooman. -e- 12u.

Mol. Natuurstudie en -beleving in de Lommelse Sahara. -b- 14u. Mol-Wezel Kerk (St.Jozeflaan). -l- J.Hendrickx. -e- 17u.

Netevallei. Natuurwandeling op de Kruiskensberg te Bevel. -b- 14.30u. Kapel van Kruiskensberg. -l- C.Segaert. -e- 17u.

Noord-Limburg. Planten- en bloemenstudie. -b- 8.30u. Domein Ruhrhof. -l- A.Mertens. -e- 16u.

Oostende. Busexcursie naar De Kempen: voormiddag: reservaat De Zwarte Beek, namiddag: reservaat Ter Laemen. -b- 7u. Parkeerterrein Stedelijke Visserijschool J.Bauwens, Mercatorlaan, Oostende. -l- F.Devos. -e- 16.30u.

Schelde - Leie. Vroege morgenzangtocht te Kluisbergen in de omgeving van de Patersberg. -b- 5u. Kerk Kwaremont. -l- F.Kevisse. -e- 9u. -m- laarzen en verrekijker.

Zuid-West-Vlaanderen. Vroegmorgenwandeling te Anzegem. -b- 6u. conservatoriumplein, 6.30u. afrit Waregem E17. -l- Y.Feryn. -e- 9u.

15

Noord-Limburg. Natuurexploratie: kalkminnende planten. -b- 14u. Wateringhuis, einde Koloniestraat, Lommel Kolonie. -l- M.Geboers. -e- 17u.

Noorderkempen. avondwandeling: planten leren in de Greef. -b- 18.45u. Wildert-Kerk. -l- J. Pinseel. -e- 22u.

17

Mandelstreke. Flora en fauna in een landelijke tuin. -b- 19u. Poelenplein, Roeselare. -l- V.Vandewalle. -e- 22u.

18

Demer en Dijle. Dia-avond over onze inheemse planten. -b- 19.30u. Café 't Moleken, Haachtsebaan 1, Keerbergen. -l- R.Lauwers. -e- 22u.

Demer en Dijle. Broedvogelinventarisatie Haachts Broek. -b- 9u. Station Wespelaar, 9.30u. Haachts Broek. -l- J.De Meirsmen. -e- 12u.

Gent. Plantenwerkgroep: educatieve planteninventarisatie in hok D2 28 42 "Baarle-Frankrijk". -b- 13.30u. Kerk Baarle-Drongengent (nabij uitrit Gent-West). -l- J.Van den Haute. -e- 17u.

Kievit. Wandeling Oosteneinde-Beerse met aandacht voor de nachtegaal. -b- 19u. Oosteneinde-Beerse Brug 4. -l- L.Berckvens. -e- 22.30u.

Lier. Rewijkse en Nieuwkoopse plassen: wandeling door een typisch hollands landschap. -b- 7u. Lier Station (eigen wagens). -l- W.Goyvaerts. -e- 18u.

Netevallei. Planteninventarisatie in ons reservaat "De Wislaegen" langs de Nete. -b- 13.30u. Café Lodijk, Lodijkbrug, Herentalseweg 83, Heist Op Den Berg. -l- W.Wouters. -e- 16.45u. -m- flora, loep, laarzen.

Schelde - Leie. Planteninventarisatie: leren werken met flora in de Vlaamse Ardennen te Everbeek, verkenning hok E3 53 21. -b- 14u. Kerk Everbeek-Boven. -l- K.De Waele. -e- 17u. -m- laarzen, flora en loep.

Antwerpen-Zuid. Lente in de Dijlevallei: Natuurwandeling met vogel- en plantendeterminatie. -b- 8u. Station Oude God, Mortsel, (eigen wagens), 9u. Kerk St.Joris-Weert. -l- L.Van Schoor. -e- 17u. -m- kijker, gids, picknick, stevig wandelschoeisel.

Geraardsbergen. Natuurexcursie in het Raspaillebos. Thema: plantenbestuiving. -b- 14.30u. Café Uitkijktoren aan de Bosberg te Moerbeke-Galmaarden. -l- K. Steenhoudt. -e- 17.30u.

Mandelstreke. Herkennen van vogelgeluiden in bos en struweel. -b- 4.30u. Parking Jachthoorn, Eugène de Grootelaan 60 te Houthulst. -l- P.Desmet. -e- 8u.

Middenkust. Zee- en zangvogelrekening vanop de Spanjaardduin. -b- 7u. Spanjaardduin (Bredene). -l- D.Vanhoecke. -e- 12u.

Nete en Aa. Vroegochtendtocht in reservaat Het Zammelsbroek. -b- 5u. De Lindekens, Geel, 5.10u. Klein Sas, Herentals, 5.30u. Kerk van Zammel. -l- J.Van Reusel. -e- 10.30u.

Noord-Limburg. Bomen- en natuurexploratie. -b- 7.45u. Kerk Lommel, 9.30u. Slagmolen, Genk. -l- H.Vaesen. -e- 12.30u.

Schelde - Leie. Vroege morgenzangtocht te Louise-Marie. -b- 5u. Café de Boekzitting, Louise-Marie. -l- A.Wandels. -e- 9u. -m- laarzen en verrekijker.

Schelde - Leie. Dwars door de Vlaamse Ardennen op stap te Maarkedal. -b- 14u. Kerk Nukerke. -l- J.Papegnies. -e- 17u.

Zuid-West-Vlaanderen. Vroegmorgenwandeling en vogelzang in de Kasteeldreef van het Park de Bethune te Marke. -b- 5.30u. Park de Bethune te Marke. -l- J.Nuttin. -e- 8.30u. -m- laarzen, verrekijker, vogelgids.

20

Lier. Inventarisatie KM hok C5 13 32 Hooionkse Beemden. -b- 8.30u. Station Lier, 9u. Boshuisje Zoersel. -l- A.De Jonghe. -e- 18u. -m- Flora, loep, knapzak, drank.

Mol. Daguitstap naar de Malpie (Valkenswaard NL). -b- 8u. Markt te Balen (eigen vervoer) inl.J.Sas 014/31 26 57. -l- J.Hendrickx. -e- 17u. -m- Picknick.

Noorderkempen. Namiddagwandeling, Domein Cogels-Grote Meer: fauna en flora. -b- 13u. Essen Hoek-Kerk. -l- A. De Dooy. -e- 17.30u.

Scheldeland. Initiatie in de plantendeterminatie. -b- 18.45u. Markt, Wetteren. -l- W.Van Caeneghem. -e- 21u.

Westkust. Avondwandeling: Fluithoek en Noordduinen. -b- 18u. Kerk Koksijde dorp. -l- F. Florizoone. -e- 20u.

Wulp. Wielewalen- en nachtegalentocht: biotoop, zang, determinatie. -b- 7u. Brug over kanaal Turnhout-Ravels, wegenbouwfirmas Van Gorp. -l- W.Dings. -e- 12u.

22

Noorderkempen. Riet- en weidevogels in de Maatjes. -b- 18.30u. Nieuwmoer-Kerk. -l- H. Jacobs. -e- 22u.

Noord-Limburg. Bomenstudie: diverse populieren. -b- 14u. Wateringhuis, einde Koloniestraat, Lommel Kolonie. -l- M.Geboers. -e- 17u.

24

Mandelstreke. Vegetatie en vogels in oude spoorwegberm Heester-Moen. -b- 19u. Polenplein, Roeselare. -l- L.Hindrickx. -e- 22.30u.

s'Heerenbosch. Avondexcursie in het polderlandschap van Vlassenbroek: initiatie in de kennis van nachtroofvogels en nachtzangers. -b- 20u. kerk Vlassenbroek-Dendermonde. -l- G.Van Gucht. -e- 23u.

25

Demer en Dijle. Broedvogelinventarisatie Haachts Broek. -b- 9u. station Wespelaar, 9.30u. Haachts Broek. -l- J.De Meirsman. -e- 12u.

Lier. Deelname aan de 8ste conservatorsdag in de Zegge. -b- 8.15u. Ingang Station Lier. -l- M.Vermeylen. -e- 16.30u.

Noord-Limburg. Conservatorsdag. -b- 10u. "De Zegge", Geel. -l- A.Mertens. -e- 12.30u.

26

Aalter. De zang der vogels. -b- 6u. Hoeve Drongengoed, Drongengoedweg 9, Knesselare. -l- E.Blondia. -e- 10u.

Antwerpen-Centrum. Namiddagwandeling door het Rot, Antwerpen Linkeroever: luisteren naar de zang der vogels en kijken naar

flora. -b- 13.30u. Postgebouw, Halewijnlaan, Antwerpen Linkeroever, linksaf aan uitrit Waaslandtunnel. -l- J.Vennekens. -e- 17u.

Antwerpen-Zuid. Autobustocht naar de Voerstreek: natuurwandeling met vogel- en plantendeterminatie. -b- 7u. Station Oude God, Mortsel (inschr.voor 18 mei op 000-0178083-88 bedrag: 350,300 of 250 F). -l- R. Vansevenant. -e- 17.30u. -m- laarzen, lunch en gidsjes

Brugge. Natuurexcursie naar het Molsbroek te Lokeren en het Canisvlit te Philipine: flora en fauna in het moeras. -b- 8.30u. hoofdingang station Brugge (eigen wagens). -l- G.Orbie. -e- 20u. -m- picknick, kijker, laarzen, determinatiewerken.

Denderland. Werkgroep botanie: inventarisatie kilometerhok E3 26 31, Sint-Antelinks (Huygheveld-Duivenbos). -b- 9u. Kerk Sint-Antelinks. -l- P.Van den Bremt. -e- 17.30u.

Gent. Wandeling in kasteelpark van Poeke, studie en kennis maken met lenteflora, lentevogels e.d. in een parkdomein. -b- 13.30u. Schoolmuseum, St.Pietersplein, Gent. -l- W.Sierens. -e- 17u.

Geraardsbergen. Rietvogelwandeling in de moerassen van Harchies. Thema: observatie van rietvogels. -b- 7u. Markt Geraardsbergen, 8u. Ingang Domein Harchies. -l- L.Van Der Trappen. -e- 14.30u.

Hageland-Zuiderkempen. Bezoek aan natuurgebied te Blaasveld. -b- 7u. Aarschot Kristus Koning. -l- G.Janssens. -e- 12u.

Lier. Vroegmorgentocht: speciale aandacht gericht op zangvogels. -b- 4.45u. Station Lier, 5u. Badhuis (grens Emblem-Kessel). -l- R.Lenaerts. -e- 11u.

Lier. Wandeling: Hooionkse Beemden. -b- 13.30u. Station Lier, 14u. Boshuisje Zoersel. -l- Y.Peeters. -e- 17.30u.

Mandelstreke. Daguitstap naar Clairmarais en Etang de Romelaere. -b- 8u. Polenplein Roeselare. -l- L. Demarez. -e- 17u.

Mandelstreke. Plantendeterminatie en vogelgeluiden langs de spoorwegberm Roeselare-leper. -b- 14.30u. Einde Meiboomlaan tegen de Rijksweg. -l- M.Joye. -e- 17u.

Mandelstreke. Bezoek aan het natuurreervaat "De Mandelhoek". -b- 9.30u. ingang reservaat, kanaal Roeselare-Leie te Ingelmunster. -l- M.Bossuyt. -e- 12u.

Mechelen. Vroege ochtendwandeling in het staatsdomein te Blaasveld: observatie van de koekoek. -b- 6.45u. uitgang NMBS te Mechelen. -l- W.Beullens. -e- 10u.

Midden-Limburg. Lentwandeling: Vogelwaarneming en planten in vijver- en bosgebied te Kolberg. -b- 9u. Massinweg (Kanaalbrug Stokrooie-Kuringen). -l- R.Jacobs. -e- 12u.

Middenkust. Zeetrekening vanop het Oost-staketsel. -b- 6u. Oost-staketsel, Oostende. -l- E.Vanloo. -e- 12u.

Mol. Dagwandeling door natuurgebieden in Balen-Hulsen. -b- 7.30u. Kerk Hulsen info: J.Sas 014/31 26 57. -l- M.Janssen. -e- 16.30u. -m- Picknick.

Nat. Werkgr. Botanie. Inventarisatie van het KM hok rond Duivenbos te Herzele (steenbakkerij en holle wegen). -b- 9u. Kerk St.Antelinks, Herzele. -l- P.Van den Bremt. -e- 17u. -m- picknick + drank, flora en loep.

Noord-Limburg. Landschappen en vogels beluisteren te Stamp-rooyersbroek te Beek-Bree. -b- 8u. Mariahof te Beek. -l- P.Allaerts. -e- 12.30u.

Noorderkempen. Dagtocht: zangvogels in de Netevallei. -b- 6u. Essen-Kerk-centrum. -l- F. Van Meel. -e- 18u.

Schelde - Leie. Studie in het Henegouws heuvellandschap te Flobecq. -b- 14u. Kerk Flobecq. -l- P.Geeroms. -e- 17u.

Scheldeland. Bustocht naar het Geuldal en het drielandpunt in Limburg. -b- 7u. Markt, Wetteren, 7.15u. Kerk, Serskamp. -l- R.Vandenbergh. -e- 17u.

Zuid-West-Vlaanderen. Busuitstap naar de Voerstreek en St-Pietersberg: zinkflora en orchideeën. -b- 7u. info: D.Dubois 056/35 57 75 inschr.voor 15 mei op rek.462-7259741-65 Afd.Zuid-West Vlaanderen. -l- D.Dubois. -e- 19u.

Zwalmvallei. Bekijken van vegetatie na periode van kaalkap van een valleibos. -b- 14u. Kerk van Roborst. -l- T.De Geyter. -e- 17u.

28

Denderland. Werkgroep botanie: inventarisatie kilometerhok D3 58 13, Aalst (Oud-Zwembad). -b- 18.30u. Parking stedelijk kerkhof, Leo de Béthunelaan, Aalst. -l- P.Van den Bremt. -e- 22u.

29

Noord-Limburg. Natuurexploratie en vogelstudie. -b- 14u. Wateringhuis, einde Koloniestraat, Lommel Kolonie. -l- M.Geboers. -e- 17u.

Voorkampen. Studie van de plantengroei in Schildehof. -b- 19u. Orangerie-Schildehof-De Pont, Schilde. -l- H. Lembrechts. -e- 21.30u.

30

Gent. Plantenwerkgroep: planteninventarisatie in hok D3 12 41 "Voorhaven Gent": leren kennen van de plaatselijke flora. -b- 18.30u. Blaisantvest-Neuseplein, Gent. -l- J.Van den Haute. -e- 20.30u.

31

Mandelstreke. Boswandeling met zijn specifieke flora en vogelgeluiden in het Vloethem veld. -b- 19u. Polenplein te Roeselare. 19.45u. Vloethemveld te Zedelgem, baan Jabbeke te Zedelgem. -l- M.Dumoulin. -e- 22.15u.

Mol. Avondwandeling in staatsdomein De Most. -b- 19u. Cafe Kokpit (Balen Keiheuvel), 19.15u. parking De Most. -l- M.Van Bugghenhout. -e- 22.15u.

JUNI

1

Demer en Dijle. Broedvogelinventarisatie Haachts Broek. -b- 9u. Station Wespelaar, 9.30u. Haachts Broek. -l- J.De Meirsmen. -e- 12u.

Land van Waas Zuid. Cursus: "De methode om vogels te leren kennen": bos- en rietvogels, zang en territoria. -b- 20.30u. avondwandeling "Het Rot". -l- G.Keereman. -e- 23.30u.

Lier. Daguitstap naar de Noord-Eifel: Wandeling over de vogelrijke heuvels in de omgeving van Obermaubach. -b- 6u. Lier Station (eigen wagens). -l- R.Lenaerts. -e- 19u.

Nete en Aa. Tocht langs de Grote Nete tussen Hulshout en Heist op den Berg. Bezoek aan aankoopprojecten van afdeling Heist o/d Berg. -b- 6.50u. De Lindekens te Bouwel, 7u. parking Klein Sas te Herentals. -l- S.Wuyts. -e- 12u.

Schelde - Leie. Planteninventarisatie te Ronse: leren werken met verschillende flora's. -b- 14u. Station Ronse. -l- K.De Waele. -e- 17u.

2

Aalter. Natuurwandeling: planten en vogels. -b- 9u. Hoeve Dron-gengoed, Drongengoedweg 9, Knesselare. -l- E.Blondia. -e- 11.30u.

Antwerpen-Zuid. De Malpie: natuurwandeling met vogel- en plantendeterminatie. -b- 8u. Station Oude God, Mortsel (eigen wagens). 9u. Parking De Malpie. -l- A. Deceuninck. -e- 17u. -m- laarzen, kijker, loep, lunch.

Brechtse Heide. Busuitstap naar het krekengebied omgeving As-senede: studie van planten en vogels. -b- 8u. Toverfluit-Halle info: 03/383 09 32. -l- F.Kerstens. -e- 17u.

Demer en Dijle. Daguitstap naar de kalkstreek te Nismes. -b- 8u. Covee, Kampenhout-Sas, 10.30u. Nismes, reservaat (eigen wagens). -l- P.Hendrickx. -e- 16u. -m- info: P.Hendrickx 016/60 38 48.

Denderland. Maandelijks Osbroekwandeling: natuurbeheerswerken in zomertijd. -b- 10u. Cafetaria Osbroekstadion, Burg, Blankaertdreef (Zijstraat Parklaan) te Aalst. -l- B.Backaert. -e- 12u.

Geraardsbergen. Geologische wandeling in de steengroeven van Lessen. Thema: bodemkunde. -b- 14.30u. Café Astoria, steenweg Geraardsbergen-Lessen. -l- W. Boonen. -e- 17.30u.

Hageland-Zuiderkampen. Tweemaandelijks Wielewaalwandeling. -b- 14u. Abdijs Averbode. -l- P.Engelen. -e- 17u.

Lier. Werkgroep Botanie inventariseert KM hok C5 34 14 in Grob-bendonk. -b- 8.30u. Station Lier, 9u. Café de Lindekens, Grob-bendonk. -l- A.De Jonghe. -e- 17.30u. -m- piknik, drank, flora, loep.

Middenkust. Zeetrekking vanop het Oost-staketsel. -b- 6u. Oost-staketsel, Oostende. -l- E.Vanloo. -e- 12u.

Mol. Excursie door Wielewaal-reservaat De Biezenhoed en de Swinnebroeken. -b- 14u. Markt Meerhout. -l- W.Stevens. -e- 17u.

Ninove. Excursie naar Harchies en Waals Denderbekken voor-middag Harchies: zangvogels, namiddag Waals Denderbekken: Denderproblematiek. -b- 8u. Parking 'Schoenen Muys', Brakelsesteenweg, Outer. -l- W.Mertens. -e- 20u. (halve-daguitstap is

mogelijk) -m- optisch materieel, picknick. Vervoer kostendelend (taxi-stopstarief)

Noord-Limburg. Studie voorjaarsplanten en vogels. -b- 10u. Bre-dase Dijk, Lommel Kolonie. -l- V.Wijnen. -e- 12.30u.

Noord-Limburg. Bomenstudie. -b- 9u. Wateringen, Lommel Ko-lonie. -l- P.Allaerts. -e- 12u.

Schelde - Leie. Boswandeling in Bos ter Rijst te Schorisse: aan-dacht voor boscologie en bosbeheer. -b- 14u. Kerk Schorisse. -l- L.Kinds. -e- 17u.

Scheldeland. Morgenwandeling en vogelstudie in de Kalkense Meersen. -b- 7u. Markt, Wetteren. -l- M.Brutsaert. -e- 11u.

Westkust. Vlaamse Ardennen: bezoek aan bos 'Ter Rijst', Etikhove, namiddag: Etikhove beekvallei. -b- 8u. Diksmuide markt, 9.45u. Kerk Schorisse, Oudenaarde (eigen wagens). -l- K.Dewaele. -e- 18u.

Wulp. Plantentocht: plantensoorten van de vroege zomer leren determineren. -b- 9u. Werkendam (straat langs de baan Turnhout-Ravels in Oud-Turnhout). -l- L.Adriaenssens. -e- 12u.

3

Scheldeland. Initiatie in de plantendeterminatie. -b- 18.45u. Markt, Wetteren. -l- W.Van Caeneghem. -e- 21u.

5

Noord-Limburg. Hooiland met kalkminnende planten observeren. -b- 14u. Wateringhuis, einde Koloniestraat, Lommel Kolonie. -l- M.Geboers. -e- 17u.

7

Brugge. Lessencyclus: inleiding in de systematiek van waterorga-nismen. -b- 20u. Domein Beisbroek-natuurcentrum, Zeeweg, Sint-Andries. -l- J.P.Tysebaert. -e- 23u.

Mandelstreke. Vegetatie op heidevelden van de zandleemstreek, Radiostation St-Pietersveld op de weg Beernem-Ruiselede. -b- 19u. Polenplein te Roeselare. -l- P.Desmet. -e- 22u.

Netevallei. Dia-avond "Vogels in IJslaan". -b- 20u. Wielewaallo-kaal, Leopoldlei 81, Hallaar. -l- S.De Preter. -e- 22.30u.

Oostende. Laatavondwandeling in Tillegembos: luisteren naar de zang van de nachtegaal en observatie van de bosuil. -b- 19u. Parkeerterrein Stedelijke Visserijschool J.Bauwens, Mercatorlaan, Oostende. -l- G.Orbie. -e- 22.30u.

8

Demer en Dijle. Broedvogelinventarisatie in Haachts Broek. -b- 9u. Station Wespelaar, 9.30u. Haachts Broek. -l- J.De Meirsmen. -e- 12u.

Lier. Tocht naar het Naardermeer en Ankeveense Plassen. Voor-middag: boottocht op het Naardermeer, namiddag: Ankeveense Plassen. -b- 7u. station Lier. Inschr.voor 01/06 PCR 000-0606834-02 tnv Y.Peeters: 250 F (-12 jaar: 150 F). -l- E.Lambrechts. -e-

Nat. Werkg. Botanie. Inventarisatie van KM Hok te Vaulx (omge-ving Tournai-Antoing). -b- 9u. Kerk van Vaulx (afrit 32 van de E42). -l- K.De Waele. -e- 17u. -m- piknik + drank, flora en loep.

Voorkampen. Bezoek aan het arboretum te Kalmthout: speciale aandacht wordt besteed aan de rozen o.l.v. plaatselijke gids. -b- 13.15u. Dienstencentrum, Schoolstraat 44, Schilde. -l- H.Lembrechts. -e- 16u.

9

Antwerpen-Centrum. Autobusuitstap naar Nederland, voormid-dag:Naardermeer, namiddag:Ankeveense plassen. -b- 6.30u. Atheneum, hoek Rooseveltplein/Van Straelenstraat, Antwerpen. -l- K. Labens. -e- inschr.voor 1 mei: 650 F info: Lambert 03/646 19 68

Brugge. Bosnatuurexcursie in het domein van Wijnendale te Tor-hout: observatie van flora en fauna. -b- 7.30u. station Brugge (hoofdingang). 8u. parking kasteel te Torhout (eigen wagens). -l- R.Vannieuwenhuysse. -e- 11u. -m- laarzen, kijker, determinatie-werken

Denderland. Studie van het natuurgebied "Hobokense Polder": fauna, flora, historie, problematiek, natuurbeheer. -b- 14.30u. Station Hoboken Polder. -l- L.Van Schoor. -e- 18u.

Gent. Bustocht naar Viroin (Nismes): op zoek naar kalkflora en or-chideeën. -b- 7.30u. St.Pietersplein, Gent, 7.50u. Station Wette-ren. Inschr. 300F. op 000-0520631-32,afd.Gent. -l- E.Van Ren-terghem. -e- 17.30u. -m- picknick.

Hageland-Zuiderkempen. Daguitstap naar de vallei van de Viroin: kalkflora. -b- 7u. Abdij Averbode, 7.15u. Euroshoe Diest. -l- F.Mangelschots. -e- 18u.

Kievit. Fietstocht: waarnemen fauna en flora in de omgeving van Schrieken en Berzegem. -b- 13.30u. Vito Turnhoutsebaan, Beerse. -l- J.Joris. -e- 17u.

Klein-Brabant. Landschapsverkenning in de Voerstreek. -b- 9u. Houtzagerij Peleman, Rijksweg, Puurs of 9.15u. Fabriek Romeo, Rijksweg, Bornem. -l- J.Gabriels. -e- 17u.

Mandelstreke. Busuitstap naar het Dordrechtse Biesbos. -b- 6.30u. Inschrijven tel.051/20 44 89 (Jacques) voor 26 mei, volwassenen 500 F, kinderen + JNM 250 F -l- V. Vandewalle. -e- 21u.

Mandelstreke. Wandeling in het natuurreservaat "De Mandelhoek". -b- 9.30u. ingang reservaat "De Mandelhoek". -l- L.De Cooman. -e- 12u.

Merelbeke - Melle. Orchideeëntocht in de vallei van de Viroin (bustocht). -b- verdere info: zie afdelingsblad "De Merel". -l- E.Van Renterghem.

Midden-Limburg. Bos- en parkwandeling: waarnemen en leren kennen van vogels, bloemen en planten. -b- 14u. Weg op Zwartberg naar Abdijhoeve van Kelchterhoef. -l- S.Bloemen. -e- 17u.

Middenkust. Zeetrekking vanop het Oost-staketsel. -b- 6u. Oost-staketsel, Oostende. -l- E.Vanloo. -e- 12u.

Netevallei. Wandeling in de Puttebossen te Schriek: De ecologie van het bos. -b- 10u. Kerk van Schriek. -l- A.Lieken. -e- 12u.

Noord-Limburg. Vogelstudie en natuurexploratie in Dommelvallei, Neerpelt. -b- 7.45u. Kerk, Lommel Kolonie. -l- L.Plessers. -e- 12u.

Noord-Limburg. Bloemen- en plantenstudie. -b- 9u. Wateringen, einde Koloniestraat, Lommel Kolonie. -l- A.Mertens. -e- 12u.

Schelde - Leie. Natuurwandeling op de Muziekberg te Ronse. -b- 14u. Kerk Louise-Marie. -l- E.Saveyn. -e- 17u.

Scheldeland. Bustocht: studiedag, kalkflora en natuur in het algemeen in de streek van Viroin. -b- 7.50u. Station, Wetteren. -l- E.Van Renterghem. -e- 17u.

'sHeerenbosch. De Wellemers: insektenparadijs. Geleide natuurwandeling doorheen het natuurreservaat o.l.v. insektendeskundige. -b- 13.30u. Kerkplein Buggenhout-Opstal. -l- M.Bruggeman. -e- 17u.

Zwalmvallei. Bezoek aan stedelijk wegbermreservaat: "Mijnwerkerspad": problematiek van wegbermbeheer. -b- 14u. parking Slijpstraat, St.Goriks. -l- K.Van Den Berge. -e- 17u.

11

Denderland. Werkgroep botanie: inventarisatie kilometerhok D4 51 33, Erembodegem (Duivelsput, Mazits). -b- 18.30u. Parking stedelijk kerkhof, Leo de Béthunelaan te Aalst. -l- P.Van den Bremt. -e- 22u.

Gent. Plantenwerkgroep: educatieve planteninventarisatie in hok D3 12 21. Terreinen Volvo en omgeving. -b- 18.30u. Zwembad Gloerieux, St.Jozefstraat, Oostakker-Gent. -l- J.Van den Haute. -e- 20.30u.

12

Noord-Limburg. Planten- en bomenstudie. -b- 14u. Wateringhuis, einde Koloniestraat, Lommel Kolonie. -l- M.Geboers. -e- 17u.

Noorderkempen. Avondwandeling: Riet- en weidevogels. -b- 18.30u. Nieuwmoer-Kerk. -l- J. Pinseel. -e- 22.30u.

14

Lier. Vergadering vogelwerkgroep: programma 1991-1992, vogelbescherming regio Lier, belangrijke vogelwaarnemingen. -b- 20u. Rolwagenstraat 10, Lier. -l- W.Goyvaerts. -e- 23u.

Mandelstreke. Bezoek aan de Assebroekse meersen met speciale aandacht voor de weidevogels. -b- 19u. Polenplein te Roeselare, 19.45u. spoorwegbedding Brugge-Maldegem, Molenstraat, Assebroek. -l- V.Vandewalle. -e- 22.15u.

Noord-Limburg. Dennenbossenstudie en nachtvogels observeren o.a. de nachtzwaluw. -b- 21u. "De Trapkes", 21.30u. Het Pijnven, Eksel. -l- A.Geuens. -e- 23u.

15

Antwerpen-Zuid. Grassendeterminatie in Fort 7 te Wilrijk. -b- 9u. Fort 7, Legerstraat 40, Wilrijk. -l- H. De Ceulaer. -e- 12.30u. -m- grassengids, loep, bij droog weer volstaan wandelschoenen.

Demer en Dijle. Broedvogelinventarisatie in Haachts Broek. -b- 9u. Station Wespelaar, 9.30u. Haachts Broek. -l- J.De Meirman. -e- 12u.

Lier. Werkgroep botanie inventariseert Weelde Station en omgeving + reservaat Het Spoortje. -b- 8u. Station Lier, 9u. Weelde, Reservaat Het Spoortje. -l- A.De Jonghe. -e- 17u. -m- Piknik, drank, flora, loep.

Nete en Aa. Vissentocht langs Klein Nete in buurt van Prinsenspark. -b- 13.15u. De Lindekens, Bouwel, 13.30u. Parking Klein Sas, Herentals, 13.40u. Kerk St.Dymphna. -l- J.Geysels. -e- 17u.

Schelde - Leie. Plantenwerkgroep te Gavere: leren werken en inventariseren met flora's. -b- 14u. Markt te Gavere aan de fontein. -l- K.De Waele. -e- 17u.

16

Aalter. Plantenwandeling langsheen het kanaal Gent-Brugge te Bellem. -b- 9u. Kanaalbrug, Bellem (noordzijde). -l- M.Vanmoerkerke. -e- 11.30u.

Brugge. Bustocht naar het Hageven te Neerpelt en het Malpieven: observatie van broedvogels en flora in venbiotoop. -b- 7.30u. Station Brugge, 10u. Markt Neerpelt (inschr.voor 1 juni op rek.380-0806321-31 v.d.afdeling. -l- H.Lehaen. -e- 21u. -m- kijker, laarzen, picknick.

Denderland. Landschapswandeling ten ZW van Asse in de omgeving van Hof ter eenhoorn. -b- 14.30u. Kerk Asse-ter-Heide. -l- M.De Wolf. -e- 18u.

Beveren. Educatieve natuurwandeling: bestuderen van de typische plantengroei van vochtige hooiweiden en poelen + zangvogels. -b- 13.45u. Beveren, Markt, Bushalte, 14.30u. Café Het Brughuis, Muizen (Mechelen). Brug over de Dijle. -l- C.De Buyze

Geraardsbergen. Namiddagwandeling in Trimontbos (Everbeek). Thema: fauna en flora observeren en determineren. -b- 14.30u. Kerk Zarlardinghe. -l- W. Boonen. -e- 17.30u.

Hageland-Zuiderkempen. Grassenwandeling. -b- 9u. Testelt station. -l- G.Nijs. -e- 12u.

Mandelstreke. De kruiden in de natuur langs het kanaal naar de Leie. -b- 14.30u. Bruanebrug, Mandellaan, Roeselare. -l- H.Tilleman. -e- 17u.

Mechelen. Bezoek aan de Maaskant (botanische excursie)+ het reservaat De Maten te Genk (ornithologische excursie). -b- 8u. Station NMBS. -l- J.Gabriels. -e- 17u.

Netevallei. Plantendeterminatie: initiatie-activiteit inzake het gebruik van een flora. -b- 10u. Wielewaallokaal, Leopoldlei 81, Hallaar. -l- R.Vertommen. -e- 12u. -m- flora en loep.

Noord-Limburg. Natuurexploratie en roofvogelstudie. -b- 9u. Wateringen, einde Koloniestraat, Lommel Kolonie. -l- G.Jannis. -e- 12u.

Oostende. Vogel- en plantenobservatie in het reservaat Het Reutelbos in Beselare: luisteren naar de zang der vogels. -b- 8.30u. Parkeerterrein Stedelijke Visserijsschool J.Bauwens, Mercatorlaan, Oostende. -l- A.Rodts. -e- 12u.

Oostende. Vogel- en plantenobservatie in het Polygoonbos te Zonnebeke. -b- 14.30u. Parkeerterrein ingang bos, hoek Oude Kortrijksestraat bij A19. -l- A.Rodts. -e- 17u.

Schelde - Leie. Schrale hooilandflora in de Langemeersen te Petegem. -b- 14u. Kerk Petegem aan de Schelde. -l- P.Cardon. -e- 17u. -m- laarzen, verrekijker en flora.

Scheldeland. Natuurwandeling rond de turfputten "Hanegem" te Erpe. -b- 14u. Markt, Wetteren, 14.30u. Vijfhuizen te Erpe. -l- A.Meganck. -e- 17.30u.

Voorkempen. Organisatie van de jaarlijkse congresuitstappen op het grondgebied van de eigen afdelingen. -b- 9.30u. Gemeenteschool, Achterstraat, St.Antonius (wegwijzers), 14u. (idem). -l- F.Kerstens. -e- 17u.

Zuid-West-Brabant. Uitstap Vresse-sur-Semois: bezoek plantentuin + wandeling in vallei van Semois. -b- 7.30u. Possozplein, Halle. -l- V. Verdickt. -e- 18.30u.

18

Noord-Limburg. Observeren van kleine steltlopers en nachtzwaluw in de Sahara te Lommel. -b- 20u. Zwembad te Lommel. -l- A.Geypen. -e- 22.30u.

19

Brechtse Heide. Bezoek aan Hoboken Polder: studie van de planten met speciale aandacht voor de gevlekte orchis. -b- 18.15u. Dienstencentrum, Schoolstraat 44, Schilde. -l- F.Kerstens. -e- 22u. -m- laarzen bij nat weer.

Noord-Limburg. Fauna- en flora-exploratie. -b- 14u. Wateringhuis, einde Koloniestraat, te Lommel Kolonie. -l- M.Geboers. -e- 17u.

Noorderkempen. Avondwandeling: planten leren (De Greef). -b- 18.45u. Wildert-Kerk. -l- J. Pinseel. -e- 22.30u.

20

Gent. Plantenwerkgroep: Educatieve planteninventarisatie in hok D3 14 33 St.Pietershof te Destelbergen. -b- 18.30u. Kerk Destelbergen (Centrum). -l- J.Van den Haute. -e- 20.30u.

21

Mol. Nachtzwaluwentocht op de Cartierheide. -b- 20u. Abdij Postel. -l- J.De Schepper. -e- 22.30u.

22

Brugge. Avondnatuurexcursie te Hertsberge: observeren en luis-teren naar de ransuil. -b- 21.30u. hoofdingang station Brugge. -l- F.Descheemaeker. -e- 0.30u.

Demer en Dijle. Broedvogelinventarisatie Haachts Broek. -b- 9u. Station Wespelaar, 9.30u. Haachts Broek. -l- J.De Meirman. -e- 12u.

Lier. Namiddagtocht en avondwandeling tussen Averbode en Tessenderlo: op zoek naar de nachtzwaluw. -b- 13.30u. Station Lier, 14.30u. Kerk Engsbergen (Tessenderlo). -l- E. Lambrechts. -e- 22.30u.

Nat. Werkgr. Botanie. Inventarisatie van km hok met gevarieerd landschap in de Noorderkempen. -b- 9u. Kerk Maria Ter Heide. -l- J.Pinseel. -e- 17u. -m- piknik + drank, flora en loep.

23

Antwerpen-Centrum. Fietstocht Schouwen-Duiveland (huur 7,5 gulden op voorhand, voor 21 juni info: Vennekens 03/271 09 10. -b- 8u. Putte grens. -l- K.Labens. -e-

Antwerpen-Zuid. Autobustocht naar Bergerven-Malchamps: natuurwandeling met vogel- en plantendeterminatie (info:03/455 22 12). -b- Station Oude God, Mortsel (inschr.voor 15 juni op 000-0178083-88 bedrag:370,320 of 270 F). -l- H.Waeterschoot. -e- 17.u

Demer en Dijle. Wateronderzoek in onze sloten en plassen. -b- 14u. Kerk van Tildonk. -l- J.De Meirman. -e- 17u.

Gent. Voormiddagtocht naar het Zwin en omgevende Zwinbosjes. -b- 7u. St.Pietersplein, Schoolmuseum, Gent. -l- Van Renterghem. -e- 12u.

Klein-Brabant. Geleide wandeling doorheen het Tekbroek met speciale aandacht voor de flora van de vallei van de Vliet. -b- 14u. Parking, Watertoren, Puurs. -l- K.Daelemans. -e- 17u.

Mandelstreek. Wandeling in het natuurreservaat "De Mandelhoek". -b- 9.30u. ingang reservaat, kanaal Roeselare-Leie te Ingelmunster. -l- M.Debaes. -e- 12u.

Mechelen. De Grote Nete en de streek van Herentals: landschapelijke en botanische excursie. -b- 8u. station NMBS, Mechelen. -l- R.Franckx. -e- 12u.

Noorderkempen. Natuurreservaat "Het Zwin": broedvogels en planten. -b- 7u. Essen-Kerk-centrum. -l- R. Nelen. -e- 20u.

Noord-Limburg. Watervogels en natuurexploratie in de Dommelvallei te Eksel-overpelt. -b- 8u. Kerk van Eksel. -l- L.Jansen. -e- 12u.

Schelde - Leie. Fietstocht met als doel libellenstudie langsheen Oude Scheldearmen en waterrijke biotopen. -b- 14u. Rode Plein. -l- J.Heirweg. -e- 17u. -m- bij regen gaat activiteit niet door, info 055/31 49 56.

25

Denderland. Werkgroep botanie: inventarisatie kilometerhok D3 56 12, Erondegem (Sint-Nikolaas van Tollentijn). -b- 18.30u. Parking stedelijk kerkhof, Leo de Béthunelaan te Aalst. -l- P.Van den Bremt. -e- 22u.

26

Noord-Limburg. Natuurexploratie: kalkminnende planten en bloemen. -b- 14u. Wateringhuis, einde Koloniestraat te Lommel Kolonie. -l- M.Geboers. -e- 17u.

28

Netevallei. Braderij Heist o/d Berg, Bergstraat: bier- en spaghetti-stand. -b- 14u. Bergstraat. -e- 24u.

29

Antwerpen-Zuid. Den Utrecht: nachtzwaluwentocht. Natuurwandeling met vogel- en plantendeterminatie. -b- 13u. Station Oude God, Mortsel, 14u. Kerk van Poppel, 19u. Kerk van Poppel (avondwandeling). -l- W. Van Spaendonck. -e- 23.30u. -m- info: 03/480 54 24

Demer en Dijle. Broedvogelinventarisatie Haachts Broek. -b- 9u. Station Wespelaar, 9.30u. Haachts Broek. -l- J.De Meirman. -e- 12u.

Denderland. Natuurbeheerswerken in het Wielewaalreservaat Kraaibos te Meldert: theorie en praktijk van maaibeheer te Meldert. -b- 9u. Hof ter Putten, Putstraat, Meldert. -l- F.Van den Bergh. -e- 18u.

Lier. Familiale uitstap: Meetjeslandse Kreeken. -b- 8u. Station Lier, eigen wagens, 9u. Kerk Assenede. -l- F.Wuyts. -e- 16.30u. -m- picknick.

Ninove. Bermbeheer te Pollare. -b- 9u. hoek Steenberg-Neuringen, Pollare. -l- H.De Kegel. -e- 12u.

Schelde - Leie. Plantenstudie aan de Oude Scheldearmen tussen Ruien en Avelgem. -b- 14u. Kerk Ruien. -l- K.De Waele. -e- 17u. -m- laarzen, flora en loep.

30

Brugge. Natuurexcursie naar Bray-Dunes en Westhoek en naar het natuurreservaat Groenendijk te Oostduinkerke: flora van de duinen. -b- 8u. hoofdingang, station Brugge (eigen wagens). -l- H.Lecomte. -e- 20u. -m- picknick en flora.

Denderland. Natuurbeheerswerken in de Wellemers (maaien en afvoeren van het maaisel), aanleren van het hoe en waarom. -b- 9u. Kruispunt Steenweg op Ninove en Wellemersstraat te Welle. -l- P.Van den Bremt. -e- 17u.

Lier. Werkgroep botanie inventariseert km hok C5 32 34 te Emblem bij Lier. -b- 8u. Station Lier, 8.15u. Badhuis, Emblem. -l- A.De Jonghe. -e- 17u. -m- picknick, flora, loep.

Middenkust. Strandwandeling: studie van fauna en flora op de golfbrekers en langs de vloedlijn. -b- 6u. Oost-staketsel, Oostende. -l- E.Vanloo. -e- 12u.

Nete en Aa. Plantentocht in de omgeving van de Visbeekvallei te Lille. -b- 13.30u. Lindekens Bouwel, 13.40u. Klein Sas Herentals, 13.50u. kerk Lille, 14u. kerk Wechelderzande. -l- C. Van den Bosch. -e- 17u.

Noord-Limburg. Vogel- en bloemenstudie + bijzondere planten. -b- 8u. autokeuring te Eksel, 8.30u. de vallei van de Veewey te Eksel. -l- J.Kerkhofs. -e- 12u.

Schelde - Leie. Zwerftocht land Oude Scheldearmen te Zingem: aandacht voor vogels en planten. -b- 14u. Scheldebrug Zingem. -l- J.Vanheuverwyn. -e- 17u.

Westkust. Voormiddag: Cap Blanc Nez, Namiddag: Clairmarais Wallenbergvallei van de Aa. -b- Voormiddag :8.30u. Markt Veurne, namiddag: 13u. Markt Veurne. -l- J.Gaytant. -e- 19u.

Zwalmvallei. Waarnemen van vogels en aandacht voor de begroeiing langs oude Schelde-armen. -b- 14u. Brug te Zingem. -l- P.De Clercq. -e- 17.30u.

REIS NAAR TERSCHELLING

Wielewaalafdeling Antwerpen Centrum organiseert van 28 september t.e.m. 4 oktober een buitenlandse reis naar Terschelling, een fantastisch vogeleiland met een afwisselend en karakteristiek landschap, onder leiding van een plaatselijke gids, midden in de najaarstrek.

Richtprijs: 11.500 F. Inschrijven door storting van 1.000 F op rekening nr. 000-0087473-76 van De Wielewaal Merksem en dit ten laatste op 15 juli 1991. Inlichtingen en reisleiding: R.Huysmans, tel. 03/324 88 05. De datum van inschrijving bepaalt de volgorde van deelname.

OPTIEK Van Wesemael

GELDMUNTSTRAAT 22 GENT 091/25 26 92



Zoals U in het vorige nummer van WIELEWAAL kon lezen, wordt door OPTIEK VAN WESEMAEL aan de lezers van het tijdschrift WIELEWAAL informatie verstrekt in verband met optische instrumenten. **Bij eventuele vragen of problemen kan U steeds bij ons terecht.**

In dit nummer wensen wij U te informeren over bepaalde termen die bij de aanschaf van een verrekijker of telescoop van belang zijn.

Op elk toestel worden de vergroting en de diameter van het objectief vermeld onder de vorm: vergroting x objectiefdiameter, voorbeeld 10 x 50 of 7 x 42. Indien U kijkt met een vergroting 10 x op een afstand van 100 m krijgt U een beeld alsof U op een afstand van 10 m van het voorwerp zou afstaan. Op sommige verrekijkers is de regeling van de vergroting mogelijk. Op zo'n toestel staat dan bijvoorbeeld vermeld 7-20 x 50 wat aangeeft dat de vergroting kan geregeld worden van 7 x tot 20 x. Dikwijls wordt de voorkeur gegeven aan een toestel met regelbare vergroting, doch deze toestellen hebben het grote nadeel dat het gezichtsveld veel kleiner is dan dit bij een vaste vergroting.

vb: gezichtsveld met kijker met vaste vergroting 7 x: 163/1000 m

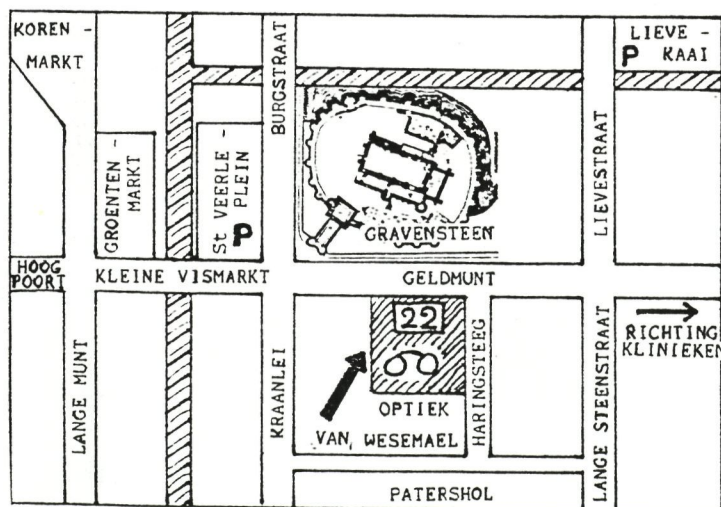
gezichtsveld met veranderlijke vergroting bij 7 x: 87m/1000 m

Het gezichtsveld wordt op de verrekijkers op twee manieren aangeduid, ofwel als gezichtshoek in graden: vb 7,2° ofwel in aantal meter/1000 m, vb 110 m/1000 m. Dit betekent dat we van een landschap gelegen op 1000 m afstand een beeld zien van 110 m breedte. Dit kan eveneens aangeduid worden met 6,3°. De omrekening van de gezichthoek naar het aantal meter kan wiskundig door: aantal meter = 1000 x tg (gezichtshoek) vb; 110 m = 1000 x tg 6,3°.

Hoe groter men de vergroting kiest, hoe beter men details kan waarnemen (indien de kijker van voldoende optische kwaliteit is). Het nadeel van een grotere verhouding is dat het gezichtsveld kleiner is. Daarbij komt dat het moeilijk wordt om een stabiel beeld te krijgen. Bij vergrotingen groter dan 10x of 12x is men genoodzaakt om een statief te gebruiken.

De verrekijkers van SWAROVSKI HABICHT SL bestaan in 7x42, 7x50, 8x56, 10x40 en 10x50. Het kleinere model HABICHT SLC in 7x30 en 8x30. Deze kijkers zijn daarbij waterdicht en stofdicht wat voor de natuurliefhebber een belangrijke zaak is. Alle kijkers van SWAROVSKI hebben een garantie van 40 jaar.

Kom vrijblijvend eens langs, U weet dat WIELEWAAL-leden speciaal worden verzorgd. Tot kijk...



marc van roekeghem
caroline van wesemael

GELDMUNT 22
9000 GENT
091/25 26 92

Werk op de plank



UIT HET VERSLAG VAN DE HYLA-VERGADERING VAN VRIJDAG, 15 FEBRUARI 1991

- Voor de bescherming van de legstranden van de Leder- en Dwergzeeschildpad in Costa Rica werden reeds 3511 handtekeningen verzonden. Er is hoop, maar alle gevaar is nog niet geweken. De actie gaat nog door.
- Er is een nieuwe zeer verzorgde vouwfolder voor Hyla.



HYLA
AMFIBIEËN- EN
REPTIELENWERKGROEP
VAN DE WIELEWAAL



- De reactie op de waarnemingskaartjes is enorm positief. Er werden 5000 nieuwe formulieren gedrukt en verspreid.
- Er zijn nieuwe kleine logo-briefstickers, evenals kleine driehoekige paddenoverzetstickers
- Er is ook een volledige en degelijke prijslijst van alle brochures, zelfklevers, posters e.d.
- Er wordt aandacht besteed aan de plannen om de Boomkikker te reintroduceren in Wenduine.
- Alle medewerkers aangaande paddenoverzet hebben de resultaten toegestuurd gekregen. Hyla was te gast op het programma "Dag Coco" om te praten over de problematiek van de paddenovertrek.
- Hyla had een stand op het succescol symposium "Amfibieënbescherming" op woensdag, 13 februari 1991, ingericht door de vzw Landschapspark Herk en Hombeek en het provinciebestuur van Limburg in de Limburghal te Genk.

H. Franckx

PRIJSLIJST HYLA (per 1 maart 1991)

HYLA, de herpetologische werkgroep van De Wielewaal, is (vooral) actief in Vlaanderen voor de studie en de bescherming van amfibieën en reptielen.

Via promotiemateriaal trachten wij ook enige inkomsten te verwerven. Dat deze gelden uiteindelijk "terugvloeiën" naar onze amfibieën en reptielen is niet meer dan normaal. Hiernavolgend willen wij dan ook graag onze "prijslijst" ter kennis te brengen voor stickers, documentatie- en ander materieel dat bij HYLA kan bekomen worden.

Bestellingen kunnen geschieden via overschrijving op giro-rekening 000-0463138-60 van A. Van Hecke, Eglantierlaan 39, 2630 Aartselaar, België met vermelding van het gewenste. Indien gewenst kan het totaal bedrag ook vereffend worden in Belgische postzegels. U gelieve wel bij elke bestelling éénmalig het bedrag van 14 F als port te willen bijrekenen.

kostprijs

Zelfklevers

- ☐ Logo Wielewaalwerkgroep HYLA (slang en kikker) 25,-
- ☐ Springende boomkikker 'Hylaaaa' 25,-
- ☐ Protesterende hagedis 'Reptielen beschermd' 25,-
- ☐ Gevaarsdriehoek met pad (klein model) 25,-
- ☐ Gevaarsdriehoek met pad (groot model voor overzetactie) 200,-
- + verzendingskosten 50,-
- ☐ Mini-sluitzegel met logo HYLA 5,-

Informatie-artikels

- ☐ De bescherming van amfibieën en reptielen 20,-
- ☐ Ons doel... behoud die poel! 20,-
- ☐ Bedreigingen voor amfibieën en reptielen 20,-
- ☐ Determinatietabel voor de inheemse amfibieën en reptielen 20,-
- ☐ Inventarisatie 20,-
- ☐ Ecologie reptielen 20,-
- ☐ Ecologie amfibieën 20,-
- ☐ Amfibieënpoelen in landbouwgebieden en aan de stadsrand 10,-
- ☐ De trek van de pad 10,-
- ☐ Kleine landschapselementen: grote waarde voor amfibieën en reptielen 10,-

Brochures

- ☐ Veedrinkpoelen, meer dan drinken alleen... (in herdruk)
- ☐ Bescherming migrerende amfibieën (in druk)
- ☐ Herpetologische kinderbrochure (in druk)
- ☐ WWF-Panda 9, Onze amfibieën en reptielen 30,-

Folders

- ☐ Info HYLA (doel en werking) gratis
- ☐ Wie of wat is HYLA? gratis

Formulieren

- ☐ Waarnemingsfiche amfibieën en reptielen (te gebruiken voor inventarisatie) gratis
- ☐ Opgaveformulier "Overzet Amfibieën" gratis
- ☐ Poeleninventarisatie gratis
- ☐ Petitielijst zeeschildpadden Costa Rica gratis

Posters

- ☐ Er schuilt een adder in het gras, dat mag... (65 x 45 cm), +verzendingskosten 50,- 100,-

Tentoonstellingsstanden

- ☐ Veedrinkpoelen gratis uitlening
- ☐ Toverheks gratis uitlening
- ☐ Inheemse soorten gratis uitlening

U ZEI "POMPELOER"?

In uw streek zegt men misschien "Dikkopje", maar in Rumst "Papelullekens". In Rijmenam is een Hazelworm een "Slender" en nabij Temse heet een salamander "Ekketis". Een "Artis" is in het Leuvense een hagedis. Er zijn nogal wat volksnamen voor amfibieën en reptielen maar spijtig genoeg dreigen deze schilderachtige benamingen verloren te gaan. Ken je volksnamen van

amfibieën en reptielen, stuur ze dan naar R. Willockx, Sparrenstraat 23, 2930 Hombeek.

Vergeet de naam van de gemeente, gehucht of streek niet te vermelden. Alle informatie over de volksnaam is welkom. Publikatie van de volksnamen volgt in dit onvolprezen tijdschrift.

Oh ja, ooit een "Loeker" gehoord?

ER SCHUILT EEN ADDER IN HET GRAS... DAT MAG

De meeste mensen hebben een hekel aan slangen. Ondanks de wettelijke bescherming worden deze prachtige dieren nog steeds doodgeslagen. Om aan deze negatieve houding te verhelpen heeft HYLA, de amfibieën en reptielenwerkgroep van De Wielewaal een mooie informatieve kleurenposter gepubliceerd over onze slangen.

Met de aankoop van deze poster steun je niet enkel de werking van HYLA, maar geef je ook een steuntje aan de bescherming van Adder, Gladde slang en Ringslang. "Er schuilt een adder in het gras, dat mag" 65 x 45 cm. Prijs 100 F. Verzendingskosten 28 F. Te bestellen bij de Wielewaalcentrale.



HYLA
AMFIBIEËN - EN
REPTIELENWERKGROEP
VAN DE WIELEWAAL



VERZOEK TOT MEDEWERKING VOOR HERPETOLOGISCHE INVENTARISATIE

De HYLA-werkgroep van De Wielewaal ijvert reeds sinds 1983 voor een betere studie en bescherming van de inheemse amfibieën en reptielen. Een belangrijk aspect hierbij is niet alleen de kennis van de verspreiding, maar ook van de huidige status van de verschillende soorten. Het is een vaststaand feit dat in Europa meer en meer gebruik wordt gemaakt van amfibieën en reptielen als "parameters" voor de nog resterende waardevolle en ongerepte natuurgebieden!

Zoals u al hebt kunnen lezen in de Wielewaal-jaargang 56 "Waar zitten ze nog... die amfibieën en reptielen" heeft HYL A de verzamelde herpetologische gegevens van de periode 1980-1990 in waarnemingskaartjes verwerkt en gepubliceerd. Uiteraard was dit een eerste stap in de goede richting die vooral dank zij de medewerking van menig Wielewaler en natuurliefhebber, kon gerealiseerd worden! Gebleken is echter dat er in verschillende provincies nog veel "blanco-plaatsen" zijn waar sommige amfibieën en reptielen nog zouden kunnen voorkomen.

Het ligt nu in onze bedoeling om met ons waardevol werk verder te gaan, want HYL A werkt aan de voorbereiding van een veldgids die specifiek zal handelen over onze inheemse amfibieën en reptielen. Voor elke soort zal een bespreking van biotoop, ecologie, soortbeschrijving, voortplanting, status, enz... gegeven worden op basis van recent veldonderzoek. Verder komt bij elke soort nog een verspreidingskaart alsook meerdere foto's.

Om dit te realiseren zouden we graag een beroep willen doen op uw medewerking! Om zowel verspreiding-, biotoop-, als ecologische gegevens op een vrij eenvoudige maar efficiënte manier te kunnen verzamelen hebben we een nieuwe waarnemingsfiche opgesteld. Wij zouden bij deze dan ook elke natuurliefhebber willen verzoeken om z'n fiche in te vullen wanneer hij één of meerdere soorten kruipdieren waarneemt. Dat betekent niet dat onvolledig ingevulde fiches waardeloos zijn: elke observatie hoe miniem ook, kan zijn belang hebben. Bedenk hierbij dat ook waarnemingen van meer algemene soorten soms waardevol kunnen zijn. De nieuwe waarnemingsfiche kan gratis bekomen worden bij HYL A.

Mogen we u vragen om in 1991 en 1992 tijdens uw excursies speciaal te willen uitkijken naar het voorkomen van amfibieën en reptielen en dit zowel in Vlaanderen als in Wallonië? Alvast deze herpetologische dank!

*Instituut Natuurbehoud - D. Bauwens, Kiewitdreef 3,
3500 Hasselt*

HYL A - A. Van Hecke, Eglantierlaan 39, 2630 Aartselaar

PETITIE-ACTIE ZEESCHILDPADDEN COSTA RICA

Tussentijdse evaluatie per 1 februari 1991

Ingevolge een oproep in Marine Turtle Newsletter nr 49 van april 1990 besloot HYL A een gevolg te geven aan deze actie ter bescherming van legstranden van de "Baula" (Lederschilddpad) en "Warana" (Dwergzeeschilddpad) in Costa Rica. De reden van deze betrokkenheid lag vooral in het feit dat twee HYL A-medewerkers deze legstranden begin 1990 op toevallige wijze hadden bezocht en er zelf konden vaststellen dat het er inderdaad iets bijzonder waardevols betrof, wat bemschermd meer dan noodzakelijk maakte!

Op 1 augustus 1990 startte dan de petitie-actie en de respons was ongelooflijk. Het is zeer verheugend vast te kunnen stellen hoe positief onze Vlaamse natuurliefhebbers wel reageren ten voordele van een actie die duizenden kilometers veraf gelegen is!

In totaal werden nu reeds 3511 handtekeningen over 7 verzendingen verstuurd naar de President van Costa Rica en... de actie heeft succes! Bewijs hiervan is de brief die wij vanuit Costa Rica ontvingen van Mevr. T. Koberg, Director Sea Turtle Rescue Program. Het blijkt voor Playa Grande enigszins de goede richting uit te gaan want de overheid overweegt er de legstranden om te vormen tot het "Las Baulas de Guanacaste National Park". Mevr. Kobergt dringt er echter op aan om handtekeningen te blijven toezenden en zij benadrukte nogmaals het waardevolle belang van buitenlandse reacties zoals de onze!

Wij blijven dus voortdoen, maar eerst gaat onze bijzondere dank uit naar de talloze jongeren, de schoolverantwoordelijken, De Wielewaal, JNM, Natuurreservaten en vele andere natuurliefhebbers die ons reeds zo enorm hebben geholpen in het verzamelen van handtekeningen. De actie begint overigens ook effect los te weken in het buitenland zoals in Nederland, Duitsland, Italië en Zweden.

Er staat dus voorlopig geen einddatum op deze actie en er zijn nog steeds gratis petitie-formulieren te bekomen bij HYL A.

Wij houden u op de hoogte van het verdere — hopelijk positieve — verloop!

HYL A - A. Van Hecke, Eglantierlaan 39, 2630 Aartselaar

NA VERNIEUWING TIJDSCHRIFT MOETEN WE OOK WERK MAKEN VAN PROMOTIE

Wie de vernieuwing van ons tijdschrift nog niet opmerkte, moet wel stekeblind zijn! Niet alleen het formaat van het blad is aangepast, ook de lay-out werd opgefrist. Dat betekent nieuwe lettertypes, het gebruik van een steunkleur en de beslissing om in elk nummer kleurenfoto's te brengen.

De meerkost van dit alles wordt gedekt door giften voor het tijdschriftenfonds, inkomsten uit reclame en een vermindering van het aantal (grotere) bladzijden per nummer.

Afgaande op de talrijke positieve reacties die binnenlopen, wordt de vernieuwing van dit blad erg op prijs gesteld door onze leden. Dat laat zich nog het best meten aan de sneltreinvaart waarmee de lidmaatschappen dit jaar hernieuwd worden.

Wanneer u dit leest heeft De Wielewaal al meer leden dan vorig jaar. Die spontane stijging van het ledenaantal kan nog verbeterd. Aanleiding dus om werk te maken van promotie voor de vereniging. Het nieuwe zelfbewustzijn dat groeit binnen De Wielewaal als beweging moet merkbaar zijn aan de stijging van het ledenaantal. De kracht van De Wielewaal is zijn verenigingsleven en zijn plaatselijke werking. De vitaliteit van onze afdelingen staat dan ook borg voor een gezonde ledenaangroei. De nieuwe werkgroep "Promotie" heeft als opdracht effectieve wegen te zoeken om de afdelingen hierin te ondersteunen. We doen dan ook een oproep aan alle leden die 100 % de Wielewaalkaart willen trekken om hieraan mee te werken.

Wie op afdelingsniveau of op professioneel vlak ervaring heeft met promotie, reclame of public relations contacteert Luc Meul, 014/42 22 79.

Wie ervaring heeft met de lay-out van een tijdschrift neemt contact op met Gie Luyts, tel. 014/41 67 45.

DE WIELEWAAL GROEIT!



Vijf voor twaalf

TRAFFIC-EUROPA EN WWF ORGANISEREN DE TERUGREIS VAN 269 IN BESLAG GENOMEN LANDSCHILDPAADDEN

Zoals reeds eerder meegedeeld (zie maartnummer, blz. 56), werden eind december '90 in een Antwerpse reptielenzaak — naast een aantal slangen en agames — 275 Griekse en Moorse landschildpadden in beslag genomen. Eenzelfde scenario speelde zich begin februari af bij een dealer, waar nog eens 98 dieren aangetroffen werden. In totaal werden dus 373 exemplaren geconfisqueerd, waarvan momenteel nog 269 in leven. Ze werden tijdelijk opgenomen in de Antwerpse Zoo, vanwaar ze op 9 en 10 maart op initiatief van TRAFFIC-Europa en in overleg met het Ministerie van Landbouw, naar Zuid-Frankrijk werden overgebracht. Het gaat hierbij om 81 Moorse en 178 Griekse landschildpadden.

TRAFFIC-Europa (een organisatie binnen WWF die toezicht houdt op de internationale handel in beschermde dier- en plantesoorten) en WWF organiseerden en begeleidden het volledige transport naar "Le Village des Tortues". Dit 'schildpaddorp' aan de voet van het Massif des Maures in Zuid-Frankrijk, werd in 1988 opgericht door het reeds bestaande onderzoekscentrum SOPTOM (Station d'Observation et de Protection des Tortues des Maures) om de laatste wilde schildpadpopulatie in Frankrijk te beschermen, en de mensen hierbij nauwer te betrekken. Met succes trouwens, want dit "schildpaddorp" is ondertussen uitgegroeid tot een waar opvangcentrum voor zieke of gekwetste dieren uit het Massif des Maures, en voor landschildpadden uit andere landen van het Middellandse-Zeegebied.

Bij hun aankomst werden de 269 landschildpadden ontsmet en in een quarantaine-afdeling geplaatst, waar ze gedurende 2 maanden zullen verblijven. Na onderzoek zullen de gezonde dieren hun soortgenoten in het opvangcentrum kunnen vervoegen. Het centrum rekent er op de dieren uiteindelijk naar hun land van oorsprong terug te brengen. De minder gezonde exemplaren worden -zolang als nodig- in de speciaal daarvoor opgerichte kliniek verder verzorgd.

TRAFFIC-Europa is verheugd deze eerste stap in een uiteindelijke terugkeer van deze dieren naar hun natuur-

lijk biotoop te hebben kunnen organiseren, en doet nogmaals een oproep om geen tuinschildpadden meer te kopen. Indien ergens Europese soorten te koop aangeboden worden, dan kan u bellen of schrijven naar Tom De Meulenaer van TRAFFIC, Waterlooosteenweg 608 te 1060 Brussel, tel. 02/347 30 30.

GEWAPENDE CONFLICTEN IN RWANDA BRENGEN FAUNA EN FLORA IN GEVAAR

Terwijl de aandacht van de ganse wereld gericht is op de ecologische gevolgen van de Golfoorlog, groeit onder de natuurbehoudsmensen ook de bezorgdheid over de schade die door een veel kleinschaligere oorlog in Rwanda aan de nationale parken aangericht wordt.

Informatie uit verschillende bronnen (waaronder de Rwandese regering) bevestigt immers dat het conflict een ernstige impact heeft gehad op het Akagera Nationaal Park, dat bekend staat om zijn grote verscheidenheid aan dier- en plantesoorten. Men heeft de juiste schade nog niet kunnen inschatten, maar rapporten melden wel dat de Gabiro Lodge ernstig beschadigd is.

Het is duidelijk dat de zwaarste gevolgen gesitueerd zijn op het vlak van het menselijk leed en het verlies aan mensenlevens. En daar blijft het niet bij, want Rwandese regeringsbronnen melden dat ook talrijke dieren gedood werden. Bovendien bestaat de mogelijkheid dat een deel van het park voor menselijke nederzettingen opengesteld zou worden.

WWF neemt actief deel aan het behoud en het beheer van het Akagera Nationaal Park, en aan een project ter bescherming van de 300 overblijvende Berggorilla's in het Vulkanenpark. Wetenschappers in het Karisoke-onderzoekstation in dit park hebben echter gemeld dat de gevechten er tot op heden nog geen grote schade aangericht hebben.

De natuurbehoudsexperten van WWF zijn de mening toegedaan dat deze recente gebeurtenissen om een ernstige bezinning vragen over de catastrofale gevolgen, die gewapende conflicten voor het leefmilieu kunnen hebben.

Voor meer informatie kan u terecht bij Yves Boulpaep, directeur van WWF-België (tel. 02/347 30 30, fax 02/344 05 11).

Van Aalscholver tot Zeis

Geometrisch hoogstandje : afdeling Schelde-Leie maakt de eerste *vierkante* kilometer *rond*

De voorbije maanden waren weer erg gunstig voor onze reservatenwerking: één reservaat breidde uit door huur, drie reservaten werden groter door aankopen en tenslotte kunnen we ook twee nieuwe reservaten aan ons patrimonium toevoegen. Verheugend is zeker dat, meer bepaald door de aankoop van Schelde-Leie, de totale oppervlakte van onze eigendommen boven de 100 hectaren, of 1 vierkante kilometer is gekomen. En inmiddels zijn we weeral heel wat verder.

De Raad van Bestuur dankt alle betrokken afdelingen voor hun inspanningen.

UITBREIDING VAN HET NATUURRESERVAAT "DE VLASSENBOEKSE POLDER"

Afdeling 's Heerenbosch sloot zo pas een nieuw huurcontract af voor een stuk bouwland in de Vlassenbroekse Polder.

Het perceel is kadastraal gekend Dendermonde 5e afdeling, Baasrode sectie 292. De oppervlakte bedraagt 36a 80ca. De verhuring wordt aangegaan voor een termijn van 9 jaar en mits een jaarlijkse huurprijs van 500 F. De eigenaar is mevr. L.-M. Colpin, Heirbaan 31, Dendermonde.

H. Franckx

NIEUWE AANKOOP IN AFDELING NETEVALLEI

Op 2 februari 1991 tekende De Wielewaal bij notaris Janssen te Heist op den Berg de definitieve akte voor een nieuwe aankoop in de Wishagen. De afdeling kocht 3 percelen aan in de Netevallei:

sectie C nr. 490 D, groot 37a 30ca; sectie C nr. 490 C, groot 39a 20ca; beiden gelegen in de Haagstraat, sectie D nr. 2 A, groot 40a 15ca, gelegen in de Volkaartslaakbeemden.

De eerste 2 perceeltjes grenzen aan een perceel in de Wishagen, dat reeds eigendom is van De Wielewaal. Het is een hooilandje met o.a. Kleine ratelaar. Het laatste perceeltje grenst aan de Grote Nete en ligt tegenover het reservaat De Laerbeemden. Het is ook een hooiland, waar o.a. Blauwe knoop, Kattestaart en Moerasspirea groeien.

H. Franckx

NIEUWE AANKOPEN IN DE DOMMELVALLEI

Op vrijdag, 8 februari 1991 tekende De Wielewaal de akte tot aankoop van 6 nieuwe percelen in de Dommelvallei.

De eerste 5 percelen zijn gelegen in de gemeente Hechtel-Eksel, 2e afdeling Eksel:

- ☐ perceel weiland ten kadaster bekend als "Neerhoxenter Bemden"; sectie B nummer 459, groot 24a 40ca;
- ☐ perceel weiland ten kadaster bekend als "Goerbeemden", sectie C nummer 332/1, groot 8a 50ca;

- ☐ perceel weiland ter zelfder plaatse gelegen, sectie C nummer 331/A, groot 11a 3ca;
- ☐ perceel bos ter zelfder plaatse gelegen, sectie C nummer 331/B, groot 18a 17ca;
- ☐ perceel weiland ten kadaster bekend als "Tweeschoors", sectie B nummer 64, groot 33a 80ca.

Het 6e stuk is gelegen in de gemeente Peer, 4e afdeling Wijchmaal. Het is een perceel moerasgrond, ten kadaster bekend als "De Hooghorste", sectie A nummer 33, groot 16a 80 ca.

H. Franckx

UITBREIDING VAN HET RESERVAAT TE HEURNE

Op blz. 15 van het januarinumnummer kon u lezen dat afdeling Schelde-Leie sinds november 1990 een terrein huurt te Heurne.

Op dinsdag 12 maart 1991 kocht onze vereniging bij notaris Van Innes van Zingem enkele aangrenzende percelen in de Heurnemeersen. Het betreft een canabos met kadastrumnummers sectie A, nrs. 634A, 634B, 635A, 636B, 744A, 753 en 754A, met een oppervlakte van 1ha 07a 50ca. De totale oppervlakte van dit reservaat bedraagt nu 2ha 41a 99ca.

J. Vanheuserwyn

AFDELING MECHELEN REALISEERT ZIJN EERSTE AANKOOP

Reeds jaren huurde afdeling Mechelen het meest waardevolle hooilandje in de streek.

In het "Zuurbemke" groeien nog planten die vroeger niet zeldzaam waren in het Mechelse maar die hier nu nagenoeg verdwenen zijn.

A. De Jonghe heeft in een artikel in Wielewaal (november 1983) het uitzonderlijk belang van het Zuurbemke beschreven. Enkele soorten illustreren de rijkdom van dit hooilandje: Dotterbloem, Slanke sleutelbloem, Kleine ratelaar, Gevlekte en Breedbladige orchis, Waterviolier, Moeras-vergeet-mij-nietje, Koe-koeksbloem en Knolsteenbreek.

Eindelijk, na 10 jaar wachten, heeft afdeling Mechelen dit prachtig hooilandje kunnen kopen. De oppervlakte bedraagt 33a 70ca. Maar de aankoopprijs was echt niet mis. Doordat afdeling Mechelen in het verleden ver-

schillende aankopen van andere Wielewaalafdelingen geldelijk heeft gesteund, is de afdelingskas nog maar een symbolische frank rijk.

Afdeling Mechelen vraagt daarom dringend uw financiële steun want dit nieuwe reservaat kan nog uitgebreid worden met enkele hakhoutbosjes. Wees gul en stort op rekeningnr. 000-0875361-33 t.n.v. De Wielewaal, Muizenstraat 13, 1981 Hofstade, met vermelding 't Zuurbemke. Met dank.

R. Willockx

HET KEMPISCH RESERVATENFONDS KOOPT GROOTSTE WEIDEVOGELGEBIED IN VLAANDEREN

Dank zij het legaat Faes (zie kaderstukje) hebben de drie Wielewaalafdelingen uit het Turnhoutse (Kievit, Turnhout en Wulp) een onvervalst weidevogel terrein kunnen aankopen. De oppervlakte bedraagt 15ha 53a 52ca. De aankoopakte werd op 20 maart getekend op het kantoor van notaris Y. Lesseliers te Balen.

Het nieuwe reservaat DE BRAKELEER ligt in de gemeente Arendonk in een EG-vogelrichtlijngebied (zone 15) en in een gerangschikt landschap. De beperkingen die door de rangschikking worden opgelegd, zijn bepalend geweest om het terrein te kunnen aankopen. Het is niet onaardig te weten dat het reservaat ook een mesolithische vindplaats herbergt. Er werden silexen en potscherven gevonden die uit de prehistorie dateren.

De aankoop is van groot belang voor de nabijgelegen reservaten De Liereman (167 ha, beheer De Wielewaal), Hoge Mierdse Heide (4ha 75ca, eigendom De Wielewaal) en Kijkverdriet (5ha, eigendom BNVR) te Ravels (ten noorden, juist over de Turnhoutse vaart). Deze gebieden zullen in waarde toenemen nu opnieuw een optimaal voedsel- en broedgebied ontstaat. Met het Kijkverdriet waar ook nog een kleine populatie grutto's aanwezig is (6 koppels), kan op die manier uitwisseling gebeuren zodat minder eilandeffect optreedt. Met ons reservaat De Korhaan (2ha 67ca, eigendom De Wielewaal) vlakbij krijgen we hier wel een flinke densiteit aan reservaten in dit landschap.

Tot in de jaren '40 was het Brakeleermoeras nog in zijn oorspronkelijke toestand te bewonderen. F. Segers beschrijft de baltsvlucht van de Boomvalk boven het ongerepte moeras in zijn boek "Broedvogels van de Kempen". Door ontginning in 1942/43 verdween nagenoeg alle oorspronkelijke vegetatie. In het laagste gedeelte komt momenteel nog Zompzegge en Wateraardbei voor. Waterpostelein is er zeer algemeen. Door extensieve begrazing en het plaatselijk wegvallen van bemesting kunnen hier nog interessante vegetaties ontstaan.

De aanwezige kleilaag, dicht onder het oppervlak, veroorzaakt een sterke kwelstroming die zowel voor planten als voor weidevogels erg belangrijk is. Zo bleef het laatste stukje onaangeroerd moeras zelfs de voorbij droge zomer nog redelijk goed vochtig. Door deze kwelstroming blijven de venige bodems wak. Het was tot voor enkele jaren dan ook een vaste broedplaats van de Watersnip. In 1990 broedden er nog 7 koppels Grutto's in dit terrein. Op één koppel na is dit het laatste bastion van de Grutto rond De Liereman. Deze vogel, die van gezelligheid houdt, heeft hier zijn laatste kerngebied. De aankoop is dan ook van erg groot belang om een leefbare populatie van deze weidevogels

te behouden. Hopelijk keren ook Tureluur, Zomertaling en Slobeend terug naar hun oude broedgebied als het eenmaal hersteld is in zijn oude glorie. In het maartnummer '91 verscheen een artikel over het broedgeval van de wilde Ooievaars in Ravels in 1990. Uitgerekend in de Brakeleer lag hun voornaamste foerageergebied.

Op doortrek zullen de Regenwulpen dankbaar gebruik maken van hun oude pleisterplaats. Vroeger verbleven tijdens sommige winters tijdelijk groepjes Rietganzen om en bij het moeras. In het voorjaar kon men er vaak pleisterende Grauwe ganzen waarnemen. Deze plaats is eveneens bekend omwille van zijn aantrekkingskracht op Kraanvogels. In goede trekjaren komen ze bij voorkeur hier neer. Hetzelfde geldt voor de Goudplevieren.

Door de lage ligging, de aanwezige kwel en de gemakkelijke manier van bevloeiing zijn hier alle voorwaarden vervuld om een optimaal weidevogelgebied uit te bouwen. Dit seizoen broeden er een twintigtal paar Kieviten, 1 paar Scholeksters, 1 paar Wulpen en zeker 6 paar Grutto's en dit ondanks het droge voorjaar.

In december 1992 loopt de pacht ten einde. Op dat ogenblik kan gestart worden met het herstel van het landschap.

De Brakeleer was vroeger één groot moeras. Door ontwatering via de Brakeleerloop kwam een groot gedeelte droog te staan. Toch bleven enkele weiplassen over. Deze werden later gedempt. Door contacten met de vroegere eigenaar en pachter willen we deze vennetjes terug lokaliseren. Na controle door grondboringen zal de zandlaag terug machinaal verwijderd worden zodat de oorspronkelijke veenlaag terug aan de oppervlakte komt. Op de ontwateringsgrachten komen stuwen. De praktijk zal moeten uitwijzen welke oppervlakte water het jaar rond kan gehandhaafd blijven. Het terrein kan bovendien bevoeid worden met kalkrijk water uit de Turnhoutse Vaart. Dat gebeurde reeds eenmaal in de nazomer van 1976. Toen werd het terrein gedeeltelijk onder water gezet en vormde het een waar dorado voor steltlopers. Buiten de talrijke Watersnippen verbleven er ook Zwarte en Groenpootruiters, Kemphanen, Graspiepers, Rietgorzen, Gele kwikstaarten en zelfs een Roodkeelpieper.

De graslanden zullen gehooïd worden. Tijdens de zomerperiode zal er begraaïd worden met runderen. Op het hoger gedeelte van het terrein (archeologische site), waarop momenteel maïs geteeld wordt, zal een rogge- en onkruidenakker komen.

Er wordt wel eens beweerd dat onze reservaten vooral gericht zijn op het behoud van planten en desnoods ook



"De Brakeleer"

Foto: D. Geysels

van reptielen, amfibieën of insecten. In ieder geval, met de Brakeleer zitten we wel zuiver op de ornithologische toer. Mag ook wel eens!

Kadastrale gegevens: wijk D nrs. 28A, 28B, 28/2, 28B/2, 28D, 28D/2, 33A, 34 en een deel van nummer 34A/2. Het reservaat is vanaf de weg goed te overzien. De Wielewaal dankt notaris Y. Lesseliers, het Bestuur van Monumenten en Landschappen en vooral Marcel Verbruggen voor de onmisbare hulp die zij boden bij de

onderhandelingen die de aankoop voorafgingen.

De aankoop van het weidevogelgebied de Brakeleer zou niet mogelijk zijn zonder de financiële steun van AROL en Koning Boudewijnstichting. Wie zijn steentje wil bijdragen, kan dit op rekeningnr. 000-0330377-92 t.n.v. De Wielewaal, Schuurhoven 154, 2360 Oud-Turnhout, met vermelding "Brakeleer".

L. Meul, M. Smets

Op 24 juli 1990 overleed dhr. Carolus Faes, één van de oudste Wielewaalleden van afdeling Turnhout. In 1984 schonk hij ons reeds enkele percelen moerasbos, die we sindsdien beheren als het Mevrouw Van de Velderreservaat, op verzoek van dhr. Faes zo genoemd ter herinnering van zijn echtgenote die in 1979 overleed.

Tot onze aangename verrassing bleek dhr. Faes in zijn testament De Wielewaal aangeduid te hebben als enige en algemene legataris van zijn huis en andere eigendommen. Een en ander vertegenwoordigde wel een flink bedrag. Voorwaarde was wel dat dit integraal besteed wordt ten behoeve van het natuurbehoud in onze streek. Dat was voor ons geen enkel bezwaar, integendeel. Uit voorgaande tekst mag blijken dat we het vertrouwen van dhr. Faes geenszins beschamen. Als gevolg van zijn groots gebaar worden we in de gelegenheid gesteld een substantiële bijdrage te leveren aan het behoud van de natuur in het algemeen en van de weidevogels in het bijzonder. Dankzij subsidies van AROL en steun van Koning Boudewijnstichting, zullen we met dit legaat zelfs nog andere terreinen kunnen aankopen. We houden eraan notaris Chr. Schuermans en dhr. A. Hendrickx te danken voor hun goede zorgen ter zake.

Wielewaalleden die plannen hebben om onze vereniging mettertijd eveneens een legaat over te maken, van eender welke vorm of omvang, kunnen in het voorbeeld van dhr. Faes het bewijs vinden dat hun schenking volledig ten goede komt van de natuur. Méér zelfs, door bijkomende subsidies kan uw geld 3, 4 of zelfs 5 maal meer waard worden. Mocht u rond een en ander nog praktische vragen hebben, dan willen we u graag helpen.

G. Luyts

Goed om te weten

20 JAAR 'JEUGDACTIE NATUURBEHEER EN LANDSCHAPSZORG VAN DE STICHTING LEEFMILIEU!

Op 28 maart 1991 vierde de Stichting Leefmilieu vzw, werkend onder auspiciën en met de steun van de Kredietbank, de **20ste editie** van haar 'Jeugdactie Natuurbeheer en Landschapszorg'. Vanuit alle hoeken van Vlaanderen waren ruim 300 jongeren tussen 15 en 25 jaar afgezakt naar het Auditorium van de KB-Toren te Antwerpen om te vernemen of hun project voor natuurbeheer of landschapszorg al dan niet werd goedgekeurd.

De jubileumviering werd een schitterende avond. Het concert van **Jan De Wilde** (en groep), met nummers uit diens recente LP/CD 'Hé-Hé', onderstreepte de feestelijke stemming van het gebeuren. En die mocht er zijn, zoals bleek uit het enthousiaste verhaal van Dr. ir. Vera Dua, beheerder van de Stichting Leefmilieu, over 20 jaar Jeugdactie. Het initiatief ontstond in 1971 onder impuls van Prof. Dr. Emer. Jan Hublé. Spoedig groeide de Jeugdactie uit tot een begrip in natuurbeschermingsmiddens: in de voorbije 20 jaar konden niet minder dan 1.040 jongerenprojecten door de Stichting Leefmilieu worden gesteund. Meer dan 17,2 miljoen F maakten het mogelijk dat om en bij de 25.000 jongeren zich onbaatzuchtig konden inzetten voor het behoud van waardevolle natuurgebieden en landschapselementen in Vlaanderen. Hooien, afvoeren van maaisel, knotten,

plaggen,... het zijn allemaal erg arbeidsintensieve maar noodzakelijke beheerswerken om wat ons nog rest aan natuur- en landschapswaarde te behouden. Via de jaarlijkse terugkerende Jeugdactie wil de Stichting Leefmilieu dit beheer mogelijk maken. Ze wil daarbij in het bijzonder de jeugd tot actie aansporen. Het zijn immers de jongeren die zich nu engageren, die het natuur- en landschapsbeleid van de toekomst vorm en inhoud zullen geven.

Het jeugdig publiek werd ook vergast op een boeiende uiteenzetting van Dr. Eckhart Kuijken, Directeur van het Instituut voor Natuurbehoud. Hij gaf het beleidskader aan waarbinnen het natuurbehoud en -beheer zich de komende jaren zal situeren: de Groene Hoofdstuur voor Vlaanderen. Ook gaf hij een impuls om bij toekomstige projecten aandacht te besteden aan minder klassieke beleidsopties, zoals natuurbouw en natuurontwikkeling, herstel van de ecologische infrastructuur, natuur in de stad, in de school, enz.

Het finale hoogtepunt van de avond werd de bekendmaking van de resultaten van de 'Jeugdactie 1991' door Bavo Rombouts, secretaris van de Stichting Leefmilieu. Dit jaar werden niet minder dan **110 inzendingen** — een record — ontvangen, uitgaande van scholen, jeugdverenigingen en jeugdraden, natuurbeschermingsverenigingen, enz. Opvallend daarbij was het grote aandeel van nieuwe groepen (30), die nog niet eerder aan de Jeugdactie deelnamen. De Stichting Leefmilieu kon het jubileumbudget van **1,5 miljoen F** — op advies en na

selectie door een onafhankelijke jury — uiteindelijk verdelen over **98 be kroonde jongerenprojecten**.

In 1992 organiseert de Stichting Leefmilieu alvast opnieuw een 'Jeugdactie Natuurbeheer en Landschapszorg'. Wie meer wil weten over dit initiatief, of over de be kroonde projecten in het kader van de Jeugdactie 1991 kan steeds terecht bij de Stichting Leefmilieu vzw, p/a Kredietbank, Kipdorp 11 - 2000 Antwerpen (tel. 03/231 64 48.)

Beheerswerken in een hele reeks Wielewaalreservaten zullen weerom financiële steun ontvangen. Het gaat o.m. om de Goren, Steenbeemden (2x), Zammelsbroek, Schrieken, Korhaan, Liereman, Vloeiweiden-Lommel, Veewey, Heurnemeers-Dal, Vossehol, Panneweel, Saleghemkreek, Venebroeken en de Broeken te Zeveren. Ook worden nestkastacties van de afdelingen 's Heerenbosch en Geraardsbergen gesteund alsook de aanleg van een educatief reservaat waaraan afdeling Lier meewerkt. De Raad van Beheer en de vele medewerkers te velde danken de Stichting Leefmilieu voor de belangrijke financiële stimulans die ze ook dit jaar weer geeft.

KLEINE LANDSCHAPSELEMENTEN, WAT MOETEN WE DAARMEE?

Poelen, hagen, alleenstaande bomen, beekjes, houtwallen, wegbermen, enz. zijn allemaal kleine stukjes van ons landschap: de omgeving waar u en ik en wij allemaal leven. In het vakjargon heten ze "Kleine landschapselementen" (KLE). De laatste jaren wordt hoe langer hoe meer het belang van deze punten en lijnen in het landschap duidelijk. Bovendien staat vast dat ze er hoe langer hoe meer op achteruit gaan. Om hieraan wat te doen lanceert het Provinciebestuur van Limburg een grootscheepse campagne om de bevolking te sensibiliseren voor deze problematiek. Tot dit aspect van de natuur- en milieubescherming kan en moet iedere burger inderdaad zijn steentje bijdragen.

Kleine landschapselementen

Meestal zijn ze ontstaan met een welbepaalde functie (bv. een poel, een holle weg), soms als nevenprodukt van het landgebruik (bv. een talud, een wegberm), soms op spontane wijze (bv. een bron, een doline).

Hun aanwezigheid maakt in menig opzicht de rijkdom van het landschap uit. Ze bepalen in grote mate het uitzicht van het landschap (bv. open of gesloten landschap). Natuurwetenschappelijk brengen ze variatie in een streek bv. geologische ontsluitingen, infrastructuur voor het voorkomen van wilde planten en dieren. Sommige getuigen van traditionele vormen van landontginning (bv. houtwallen) of historische gebruiken (bv. een alleenstaande boom). Dikwijls zijn ze streekgebonden en bepalen mede de eigenheid van een bepaalde regio.

Nu de kwaliteit van ons landschap hoe langer hoe meer moet inboeten door grootschaligheid en vervreemding van de bevolking van de omgeving waarin men leeft, worden vele KLE verwaarloosd. De waarden die ze in zich dragen verdwijnen. Aandacht en actie ten voordele van KLE dringen zich dan ook op.

Ieders verantwoordelijkheid

Dit is echter geen zaak van één bepaalde bevolkingscategorie. Verschillende groepen zijn er bij betrokken.



Aronskelk



Avondrood

Privé-eigenaars van hagen, poelen, houtkanten enz. moeten instaan voor hun onderhoud. Gemeentebesturen en andere openbare diensten hebben de taak ook heel wat KLE te beheren en te onderhouden: wegbermen, holle wegen, spoorwegbermen, beekoevers, grotten. Ook de gewone wandelaar of fietser heeft een taak. Al was het maar wat respect op te brengen voor dingen en bv. geen afval te laten rondslingeren in wegbermen of geen begroeiing te beschadigen.

Bijna iedereen kan dus wel een steentje bijdragen tot het welzijn van KLE. Daarom ook is het van het allergrootste belang het publiek van zijn verantwoordelijkheid op de hoogte te brengen. In dit kader past de grote sensibilisatiecampagne die het Provinciebestuur momenteel opstart.

6 affiches en 1 brochure

Het Provinciebestuur gaf een reeks uit van 6 affiches of posters die een idee geven van de variatie aan KLE in de provincie, en die in de loop van de volgende 3 maanden achtereenvolgens op de meer dan 3.000 plaatsen zullen worden uitgehangen.

Terwijl de affiches tot doel hebben de aandacht te trekken en de KLE bekend te maken, geeft de brochure "KLE in Limburg" een meer gedetailleerd overzicht van alle KLE in de provincie. Ze werd gerealiseerd door het Provinciaal Natuurcentrum in samenwerking met heel wat specialisten, zowel professionelen als vrijwilligers uit de natuurbeschermingswereld. Ze werd eveneens zeer aantrekkelijk uitgevoerd door de grafische studio van het Provinciebestuur.

Het 100 blz. tellende boekje met een 50-tal fraaie kleurenfoto's is gratis te verkrijgen op het PNC (011/71 44 44), zolang de voorraad strekt.

Opvolging van de campagne

Met de campagne wil de provincie dus het grote publiek informeren over het belang van deze KLE, maar wil ze ook via de verenigingen en de gemeentebesturen plaatselijke acties op gang brengen. Daadwerkelijke zorg voor de KLE is inderdaad vooral de taak van plaatselijke mensen, verenigingen en besturen. Deze acties kunnen zowel informatiecampagnes zijn als educatieve projecten voor scholen, het opstellen van gemeentelijke subsidiëeringsreglementen, het effectief onderhoud te velde door verenigingen en gemeenten enz. Om dergelijke initiatieven in de praktijk te ondersteunen werd enkele maanden geleden ook de vzw LELIM opgericht vooral onder impuls van het Provinciebestuur.

Informatief reisverslag USSR

Opent zich een nieuwe wereld voor natuurliefhebber?

Wim Van den Eynde

Rusland is voor de Westerse natuurliefhebber een onontdekt gebied gebleven. Vrij reizen in dit land was tot voor de fameuze "perestrojka" en "glasnost" zo goed als onmogelijk. De literatuur over natuurgebieden was zeer schaars en natuurfilms over dit continent zo goed als onbestaande. Heeft zich nu door de veranderde politieke omstandigheden een nieuwe wereld geopend voor de natuurliefhebber?

In de maand augustus 1990 had ik de mogelijkheid om als JNM-lid deel te nemen aan een drieweekse studiereis naar Rusland. De reis werd op touw gezet door MAB (de afkorting van Man and Biosphere, of vrij vertaald Mens en Leefomgeving), het milieuorgaan van UNESCO. Het was de bedoeling om jongeren samen te brengen rond milieu en natuur in een land dat steeds meer in de belangstelling staat. Op het programma was heel wat tijd voorzien om verschillende natuurreservaten te bezoeken, om naar vogels en planten te kijken, om te werken in een natuurgebied, maar zeker ook om de sfeer van het dagelijkse leven op het Russische platteland op te snuiven... De groep bestond uit een 15-tal mensen van natuurverenigingen voor de jeugd uit Portugal, Canada, Zwitserland, Frankrijk,... en 15 Russen die zelf actief zijn in plaatselijke natuurverenigingen.

We verbleven in de provincie Tula, ongeveer 150 km ten zuiden van Moskou, vlakbij het natuurreservaat Prioksko-Terrasny. Van daaruit werden één- of meerdaagse excursies ondernomen per bus of per trein.

Voorbereiding

Geheel vrij reizen in Rusland is ook nu nog zo goed als onmogelijk. Normaal moet je altijd via Intourist of Sputnik passeren, de enige officiële reisorganisaties. Zij hebben voorgerekauwde reisprogramma's en regelen letterlijk alles. Voor de natuurliefhebber is het een onbegonnen zaak om hiermee een reisprogramma uit te

werken. Als je het anders wil doen, is het voorlopig het minst problematisch om een inreisvisum te krijgen via een systeem van uitwisseling of via familie- of vriendenbezoek.

Zoals gezegd is het moeilijk om aan gedetailleerde informatie te geraken. Wat bestaat aan toeristische informatie is dikwijls beperkt tot culturele bezienswaardigheden. In Rusland zelf vind je soms wel wat boeken, maar de Russische taal is hier dan dikwijls een onoverkomelijk probleem.

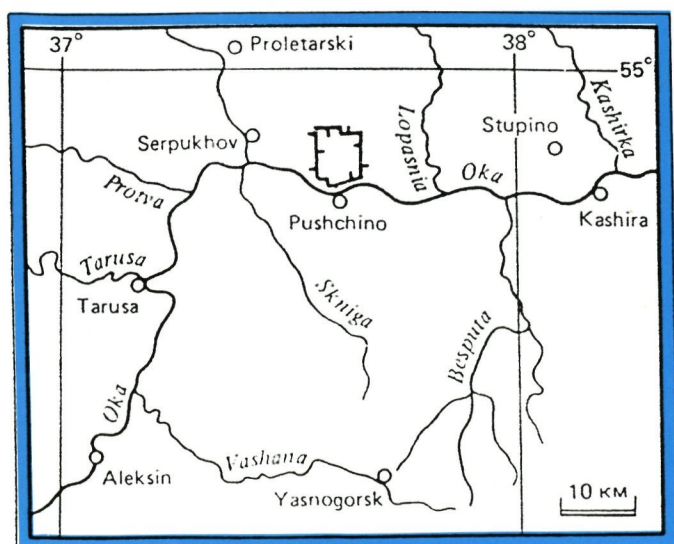
In de Wielewaalwinkel zijn enkele boeken verkrijgbaar over de vogels van de USSR, waarbij het boek *"Field-guide to the Birds of the USSR"* van Flint een goede leidraad vormt. De USSR is echter zo'n verschrikkelijk groot gebied dat veel literatuur heel vaag blijft. Het is niet makkelijk om kaarten te bekomen. Tot voor kort mochten stafkaarten enkel door militairen gebruikt worden. Nu komt daar wel verandering in. Kaarten (vooral gemaakt voor jagers!) op schaal 1/400 000 bestaan, maar het is niet altijd evident dat ze er zijn. Je moet je nu immers voorstellen dat alle produkten van enige kwaliteit bijzonder schaars zijn.

Prioksko-Terrasny

We logeerden vlakbij het natuurreservaat Prioksko-Terrasny. Het reservaat zelf is 4945 ha groot en vormt maar een klein deeltje van een uitgestrekt woud langs de Oka, een typische regenrivier. In de wintermaanden zijn er grote overstromingen en dat maakt de gebieden die in de vallei gelegen zijn zeer interessant. Prioksko-Terrasny bestaat uit vloedbos dat grote tijd van het jaar overstroomd blijft. Er heerst een typisch landklimaat. De temperaturen kunnen dan ook sterk verschillen: 's zomers lopen ze op tot +42° C, in de winter worden daarentegen minima van -40° C bereikt.

Het reservaat is bekend omdat er een kweekproject loopt voor de Europese bison. Deze Wisent is een typische bewoner van ongerepte loofbossen. Door jacht een biotoopverlies was de populatie in het begin van deze eeuw tot een dramatisch dieptepunt gedaald. In 1948 werden, dankzij de medewerking van Polen, twee paar bisonen naar hier overgebracht omdat de leefomstandigheden hier nog ideaal waren. In 1950 werden de eerste kalveren geboren. De bisonen die nu hier gekweekt worden, worden systematisch uitgezet in andere gebieden.

De vochtige loofbossen zijn een uitstekend gebied voor het Hazelhoen dat hier nog talrijk voorkomt. Langs de randen van de rivier is de Wilgengors algemeen.





Wisent

Foto: G. Robbrecht

Normaal zijn deze gebieden een uitstekend broedterrein voor de Bastaardarend. Door de ontoegankelijkheid en de geringe kennis van (roof)vogels bij de plaatselijke bevolking is het zeer moeilijk om deze soorten waar te nemen.

Natuurverenigingen in Rusland

Natuurverenigingen staan in Rusland nog in de kinderschoenen. Alles wat met milieu te maken heeft, is vroeger op een schandalige manier verwaarloosd. Ook nu is het moeilijk om enig milieubesef waar te nemen bij de bevolking. Beken en rivieren zijn bijna altijd sterk vervuild, vooral als ze in bewoonde gebieden liggen. Van ruimtelijke ordening is nog zo goed als geen sprake en de gevolgen van de ramp in Tsjernobyl zijn niet helemaal gekend. Stinkende fabrieken staan op de meest mogelijke en onmogelijke plaatsen ingeplant. Er ontbreekt een belangrijk verantwoordelijkheidsbesef, wat zeker te maken heeft met het politieke systeem. Omdat er geen privégrondbezit is, is de natuur in feite van iedereen en niemand. Dat heeft verstrekkende gevolgen voor de verloedering van het leefmilieu. De landbouw is grootschalig en dat is niet bevorderlijk voor de natuurontwikkeling. Soms worden percelen vrij extensief bewerkt, soms worden ze gesproeid met vliegtuigen en helikopters waarbij men zich moet afvragen of men wel voldoende inzicht en kennis heeft bij het gebruik van chemische producten. Verschillende malen hebben we gezien dat drijfmest of afgewerkte olie massaal in beken geloosd wordt. Door velen wordt Rusland nog maar al te vaak gezien als een witte vlek op de kaart, als een

gebied dat nog gekoloniseerd kan worden door de natuurliefhebber. Men stelt zich nog grote gebieden voor met kleinschalige landschappen en pastorale dorpsgemeenschappen. Meer en meer stelt zich de vraag of we moeten breken met dit idee. Zeker als we beelden zien uit Oost-Europese landen als Roemenië of geïndustrialiseerde delen van Polen, (Oost)Duitsland, dan moeten we ons de vraag stellen of zich hier geen ecologische ramp aan het voltrekken is.

Een grote kracht van de USSR is wel dat er nog grote gebieden bestaan die zeer dun bevolkt zijn. Zeker voorbij de Oeral moeten nog uitgestrekte natuurgebieden liggen, want als je een wereldkaart bekijkt, blijkt zich hier nog een onmetelijk gebied uit te strekken. Grote delen van Siberië zijn door de extreme weersomstandigheden verlaten. Ze zijn echter zeer kwetsbaar en vooral de olie-ontginningen zijn op dit ogenblik een grote bron van vervuiling. Tot de verbeelding spreekt alleszins de enorme toendra, de permafrostgebieden, het Baikalmeer,...

Positief is dat er meer en meer groeperingen bestaan die de natuur- en milieuproblematiek aanklagen, maar er heerst nog steeds een gevoel dat alle heil en oplossingen van de overheid moeten komen. Het geloof in zichzelf, dat oplossingen ook vanuit de basis moeten vertrekken, ontbreekt. Vooral in de steden organiseren zich jongeren om de problemen aan de kaak te stellen en om de mensen bewust te maken van de situatie. Verschillende groeperingen hebben de afgelopen zomer jeugdkampen georganiseerd om mensen van verschillende landen samen te brengen rond natuur- en milieuproblematiek.

Door de algemene crisis is er een gebrek aan de meest elementaire zaken om zich met natuur bezig te houden. Goede literatuur is zeer schaars of zelfs onbestaande. Verrekkijers, om naar vogels te kijken bijvoorbeeld, zijn moeilijk te krijgen; om een (goede) vogelgids op de kop te kunnen tikken, moet je heel wat geluk hebben en het bezit van een paar laarzen om door een natuurgebied te trekken is niet altijd zo evident.

Praktische problemen

Reizen in de Sovjetunie stelt heel wat praktische problemen. Het verkrijgen van een visum gaat de laatste jaren vrij vlot, maar eens in het land kan de taal onoverkomelijke problemen vormen. In en rond de grote steden spreken sommige mensen wel Engels of Frans en soms ook een beetje Duits. Ga je op het platteland dan word het moeilijker. Zeker als je het openbaar vervoer wil nemen, is een (beperkte) basis-kennis van het Russische alfabet (het Syrillisch) aan-geraden, al was het maar om de naam van het station te kunnen lezen om te weten waar je moet op- of afstappen.

Qua eten en drinken stellen zich normaal geen noemens-waardige verschillen. Als je kan betalen in de plaatselijke munt, de roebel, dan is het leven er onvoorstelbaar goedkoop. Zeker als je "op uitnodiging" het land kan bezoeken, kan je genieten van de plaatselijke tarieven. De persoon die je uitnodigt moet je dan immers als gast ontvangen en in principe je kosten kunnen dragen. Treinen of binnenlandse vluchten kosten dan zo goed als niets. Om een vergelijking te maken: het gemiddelde maandloon bedraagt er ongeveer 200 roebel. Dat is omgerekend aan de niet-officiële wisselkoers tussen de 600 en 1000 belgische frank. Anders is het als je als "echte" toerist reist. Dan moet je dikwijls in dollars betalen of wisselen aan de officiële koers.

Contact opnemen met mensen ter plaatse gaat het best via telexverbindingen, maar is duur. Telefoon is ook duur en beperkt tot gebieden rond Moskou. Anders neemt het heel wat tijd in beslag om via een telefoniste mechanisch een verbinding tot stand te brengen. Per post iets verzenden kan tot drie maanden duren, zeker als je het adres niet in het Russisch schrift kan zetten. Een bericht doorfaxen is voorlopig nog moeilijk omdat dit ook via een telefoonverbinding gaat en faxtoestellen zijn nog zeer schaars.

Uitwisseling

Sinds korte tijd houden enkele organisaties zich bezig met uitwisselingsprojecten voor het organiseren van natuurreizen. Je kan enkel voor de kosten van je vliegtuig naar ginder op reis, en de kosten ter plaatse worden geheel door de mensen van ginder geregeld. Je moet dan wel een tegenbezoek voor de Russen orga-niseren waarbij je hier zelf alle kosten draagt, omdat het voor hen hier anders onbetaalbaar is.

Mensen die geïnteresseerd zijn in een eventuele uit-wisseling naar dit land kunnen altijd contact met me opnemen of met de verantwoordelijke van MAB in Moskou, Dmitry Otchagov, een enthousiast man die tevens beroepsornitholoog is. Hij kan je alvast ook meer informatie geven over wat er bestaat over ornithologie in de USSR.

Besluit

Eerlijk gezegd lijkt een grote doorbraak naar de USSR nog niet voor morgen. Al bij al blijft het een omslachtige zaak om als natuurliefhebber naar ginder te trekken. Administratieve problemen (verkrijgen van een visum, trage bureaucratie,...) maar ook praktische zaken (de taal, het schrift, contactpersonen, informatie,...) maken het er niet gemakkelijker op.

Toch blijft het bijzonder fascinerend te weten dat er achter de Oeral nog een gebied ligt dat door de Westerse natuurliefhebber zo goed als ongekend is. Men moet immers beseffen dat dit niet een land, maar een continent met gigantische afmetingen is dat we niet kennen.

Literatuur

- Davydova M., V. Koshevoi, *Nature reserves in the USSR*, Moskou, 1989, Progress Publishers. Engelse vertaling uit het Russisch, 105 blz., ill.
- G. en Lee Durrell, *Durrell in Russia*, New York, 1986, Simon and Schuster, 192 blz., ill.
- V.E. Flint et al., *A field guide to the Birds of the USSR*, Princeton, New Jersey, 1984, Princeton University Press. Engelse vertaling uit het Russisch.

Wim Van den Eynde, *Kastanjelaan 41, 2200 Herentals*, 014/21 16 13; 014/41 15 65 (kantooruren)

MAB Committee UNESCO, *program Man and Biosphere*, c/o Dmitry Otchagov, *Fersman Str. 13, Moscow 117312*, USSR/CCCP, tel. 00.7.095.124.6000, telex: +411.682 MAB SU.

DERDE VLAAMSE ORNITHOLOGISCHE STUDIEDAG (VLOS 3) ZATERDAG 19 OKTOBER 1991

Voorlopig programma:

Thema: landvogels

Coördinator: Karine Perremans, Labo voor Ecologie, KUL, Naamse straat 59, 3000 Leuven (016/28 39 72).

9.00 u Ontvangst

9.25 u Opening Dagvoorzitter: Prof. Dr. em. A. De Bont (KUL)

9.35 u Jan Gabriëls - Weidevogels

10.00 u Wim Vanden Bossche - Verspreiding van de Houtsnip in Vlaanderen

10.25 u Roland Van Boxstaele - Hokko's

10.50 u pauze

11.20 u Jan De Boe - Ecologie van de Bosuil

11.45 u Willy Aelvoet - Uitbreiding van de Bosuil in de Vlaamse Ardennen

12.10 u Middagmaal

14.30 u Bart Kempnaers - Resultaten van DNA-vingerafdrukken in een pimpelmeespopulatie

14.55 u Luc Lens - Kosten en Baten van groeps-territorialiteit bij de Kuifmees

15.20 u Rogier De Fraine - De najaarstrek van de Rietgors

15.55 u Pauze

16.20 u Paul Maes - De Ortolaan in Limburg

16.45 u Jan Rodts - Vogelbescherming in Vlaanderen

Plaats: Campus Arenberg, Lokaal G 06, Celestijnen-straat, 3001 Heverlee

UIT ONZE BOEKHANDEL

COLLINS PHOTOGUIDE TO THE

WILD FLOWERS of the Mediterranean



Over 500 colour photographs. Nearly 5,000 species covered.

Zeer goede foto-gids. 995 F

Thieme ROOFVOGELS VAN EUROPA



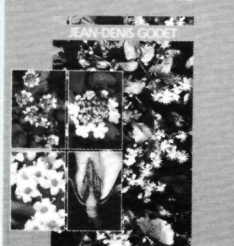
Alle Europese roofvogels. Voorkomen, bestand, bedreiging. Met vliegbeelden. 995 F

Thieme VOGEL DETERMINATIE



Vertaling van The Macmillan field guide to bird identification. 1195 F

Thieme BLOEMEN VAN BOMEN EN HEESTERS

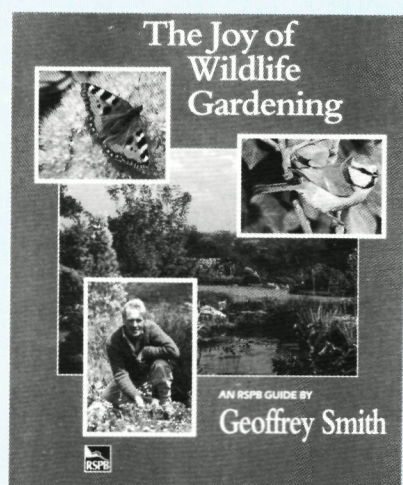


1600 unieke kleurenfoto's, met gegevens over verspreiding en groei-plaats. 795 F

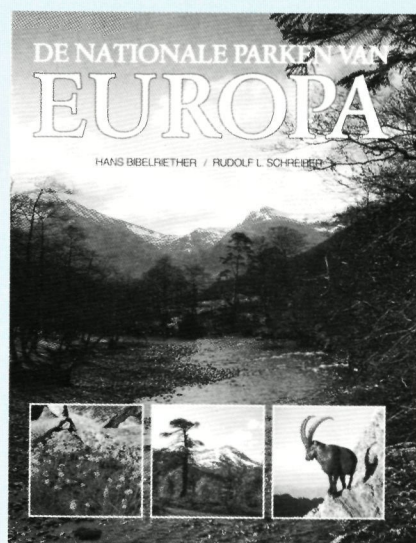
Thieme KNOPPEN EN TAKKEN VAN BOMEN EN HEESTERS



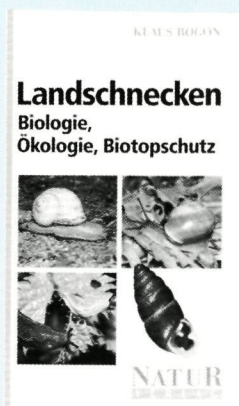
Ruim 1000 detailopnamen in kleur, van 150 verschillende bomen en heesters. 795 F



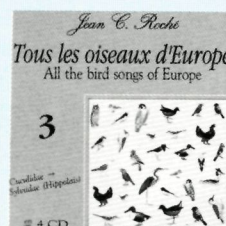
Maak van uw tuin een natuurreserveaat. 1195 F



Ruim 200 Nationale Parken in 24 Europese landen. 1395 F



Met unieke kleurenfoto's van kruipende slakken met gestrekt lichaam. 156 soorten landslakken. 798 F



De zang van alle Europese vogels op 4 CD's. Begeleidend tekstboekje in Frans en Engels. 1295 F/st

NIEUWE UITGAVEN

Marchant S., P.J. Higgins, 1990. Handbook of Australian, New Zealand and Antarctic birds. Volume 1. Rarities to ducks. Part A: Rarities to Petrels; Part B: Australian Pelican to ducks. Oxford University Press. 2 delen van ± 730 blz. 2 delen samen: 6.875 F.
Koning F.J., C. Baeyens, 1990. Uilen in de duinen. Utrecht, K.N.N.V., 118 blz. 660 F.
Koster A., 1991. Spoorwegen, toevluchtsoord voor plant en dier. Utrecht, K.N.N.V., 236 blz. 1.050 F.
Watkins C., 1990. Woodland management and conservation. Newton Abbot, David & Charles. 160 blz. 995 F.
Village A., 1990. The Kestrel. London, Poyser. 352 blz. 1.295 F.
Adema J.P.N.M., 1991. De krabben van Nederland en België. Oegstgeest, U.B.S. 244 blz. 1.080 F.
Heinzel, Fitter & Parslow. Gids Europese vogels, achtste druk. 995 F.
Page C.N., 1988. Ferns. London, Collins. 430 blz. 669 F.
Robinson J.W., 1987. A birder's guide to Japan. Santa Monica, Ibis publ. co. 358 blz. 790 F.
Klaus S., e.a., 1990. Die Birkhühner. NBB 397. Wittenberg, A. Ziemsen Verlag. 288 blz. 820 F.
Schönn S., e.a., 1991. Der Steinkauz. NBB 606. Wittenberg, A. Ziemsen Verlag. 237 blz. 780 F.
Kalbe L., 1990. Der Gänseäger. Wittenberg, A. Ziemsen Verlag. 137 blz. 498 F.
Blamey M., C. Grey-Wilson, 1990. De geïllustreerde flora. Baarn, Thieme. 544 blz. 2580 F.
Aichele, Schwegler, 1990. Alpenbloemen. Baarn, Thieme. 191 blz. 595 F.
Sargatal J., e.a., 1989. Els ocells del parc natural dels Aiguamolls de l'Emporda. Barcelona, Lynx edicions. 119 blz. 495 F.
Martínez-Vilalta A., e.a., 1989. Els ocells del delta de l'Ebre. Barcelona, Lynx edicions. 124 blz. 495 F.
Hanisch B. & E. Kilz, 1990. Monitoring of forest damage, Spruce & Pine.

Waldschäden erkennen. Reconnaître les dommages forestiers. 3-talig. Stuttgart, Eugen Ulmer. 334 blz. 1790 F.
Moreno J.M., 1988. Guía de las aves de las islas Canarias. Santa Cruz, Edit. Interinsular. 231 blz. 1195 F.
Ashmole N. & P., 1989. Natural history excursions in Tenerife. Kidston Mill Press. 252 blz.
Gibbons B. & P. Wilson, 1990. The illustrated guide to bird photography. London, Blandford. 189 blz.
Owen M. & J.M. Black, 1990. Waterfowl ecology. London, Blackie. 194 blz. 990 F.
Handrinos G., A. Demetropoulos, 1983. Birds of Prey of Greece. Athens, Efstathiadis group. 199 blz. 395 F.
Ginn P., 1981. Birds of Botswana. Johannesburg, Ch. Van Rensburg publ. 104 blz. 480 F.
Lotz A., 1989. Birding around the year. When to find birds in North America. New York, John Wiley & sons. 240 blz. 1.495 F.
Langrand O., 1990. Guide to the birds of Madagascar. London, Yale Univ. Press. 364 blz. 2490 F.
Inskipp C., 1988. A birdwatchers' guide to Nepal. Sandy, Prion Ltd. 115 blz. 595 F.
Campbell L., 1990. Guide to nature & bird photography; R.S.P.B. London, David & Charles. 152 blz. 1.195 F.
Snow K.R., 1990. Mosquitos. Naturalist handbook N° 14. Slough, Richmond Publ. Co. 66 blz. 458 F.
Van Rhijn J.G., 1991. The Ruff. London, Poyser. 209 blz. 1.440 F.
Avery M., L. Roderick, 1990. Birds and forestry. London, Poyser. 299 blz. 1.390 F.
Warham J., 1990. The Petrels. Their ecology and breeding systems. London, Academic Press. 440 blz. 1.990 F.
Cody M.L., 1985. Habita selection in birds. London, Academic Press. 558 blz.
Nieuwe statieven. Slik 16 (pistoolhandgreep). 6.995 F. Slik 550 QF (olie-drukveer). 9.995 F.
Trekkingsschoenen Aigle-Antipodes. 4.390 F.

→ 10 % korting voor alle Wielewaalleden, vrachtkosten worden aangerekend.

→ Voor alle inlichtingen en bestellingen: De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout, 014/41 22 52

Zondag 25 mei: 8ste Gemeenschappelijke Conservatordag

ingericht door De Wielewaal in samenwerking met het natuurreservaat De Zegge.

Het programma vindt U in het maartnummer, blz. 45.

Al onze conservators en medewerkers zijn die dag van harte uitgenodigd.



"De Zegge"

Foto: M. Verbruggen

Congresuitstappen op 16 juni 1991

Organisatie: Afdelingen Brechtse Heide en Voorkempen.

Plaats van samenkomst: Gemeenteschool, Achterstraat, Sint Antonius Zoersel.

Sint Antonius ligt op de N12 tussen Schilde en (West)Malle.

Hoe te bereiken?

Komende van de ring rond Antwerpen: u neemt de E313/E34 naar Hasselt/Eindhoven, u verlaat de snelweg bij afrit 18 te Wommelgem, richting Wijnegem (R11) om nadien de N12 te volgen richting Turnhout tot in Sint Antonius.

Komende van de richting Hasselt: u verlaat de E313 aan de afrit te Massenhoven (Zandhoven) waar u de N14 neemt, richting Oostmalle, tot in het centrum van Zoersel, achter de kerk slaat u links af naar Sint Antonius.

In Sint Antonius staan aanduidingen "Wielewaal".

Programma

Samenkomst om 9.30 u in de Achterstraat.

Vertrek excursies: voormiddag stipt om 10 uur
namiddag om 14 uur

Keuze tochten: ☐ Wielewaalreservaat "De Kooldries"
☐ Zoerselbos
☐ Schildehof/heempark
☐ Omgeving antitankkanaal

's Middags eigen lunchpakket te gebruiken in de gemeenteschool
Warme en koude dranken zijn ter plaatse te verkrijgen.

Einde omstreeks 17 uur.